

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS
VADYBOS IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

RUGILĖ VALATKIENĖ

SEIMO VAIDMUO FORMUOJANT LIETUVOS UŽSIENIO
POLITIKĄ 2012-2022 METAIS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

Lekt. Rima Urbonaitė

VILNIUS

2023

Turinys

LENTELIŲ SĄRAŠAS	3
SCHEMŲ SĄRAŠAS	4
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	5
ĮVADAS	6
1. UŽSIENIO POLITIKOS IR TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ TEORIJŲ TARPUSAVIO SAŲVEIKA	9
1.1. Užsienio politikos ir tarptautinių santykių teorinių paradigmų skirtis	9
1.2. Tarptautinių santykių teorijos ir jų užsienio politikos formavimo samprata.....	15
1.2.1. Realizmo teoriniai pagrindai	15
1.2.2. Neorealizmo teoriniai pagrindai	20
1.2.3. Neoklasikinio realizmo teoriniai pagrindai	23
1.2.4. Neoklasikinio realizmo užsienio politikos formavimas	26
1.2.5. Įsiterpiančiųjų kintamųjų svarba užsienio politikos formavime	27
2. LIETUVOS UŽSIENIO POLITIKOS FORMAVIMO PROCESAS	29
2.1. Lietuvos politinės sistemos įtaka užsienio politikos formavimo procesui	29
2.1.1. Užsienio politikos formavimo konstituciniai principai.....	29
2.2. Prezidento, Vyriausybės ir Seimo funkcijos užsienio politikos formavime.....	31
2.2.1. Prezidento institucija ir pagrindinės funkcijos	31
2.2.2. Vyriausybės vaidmuo ir funkcijos užsienio politikos formavime.....	34
2.2.3. Seimo funkcijos užsienio politikos formavime.....	39
2.3. Užsienio politikos formavimo procesas Lietuvoje – subjektai ir jų tarpusavio ryšys	44
3. SEIMO VAIDMENS, FORMUOJANT UŽSIENIO POLITIKĄ, TYRIMAS	49
3.1. Tyrimo metodologinis pagrindimas.....	49
3.2. Politinių lyderių įtaka Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime	54
3.3. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo įtaka Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime...	60
3.4. Išorės įtaka Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime.....	66
3.5. Seimo vaidmens užsienio politikos formavime 2012-2022 m. atvejų analizė	69
3.6. Tyrimo rezultatai ir išvados.....	81
IŠVADOS	86
BIBLIOGRAFIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	87
SANTRAUKA	91
SUMMARY	92
PRIEDAI	93

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Užsienio politikos apibrėžimai

2 lentelė. Neorealizmo daugiapolės ir dvipolės sistemos aiškinimas

3 lentelė. Europos reikalų ir Užsienio reikalų komitetų funkcijos

4 lentelė. Užsienio politikos subjektų funkcijos

5 lentelė. Politinių lyderių įtaka Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime

6 lentelė. 2012-2022 m. URK ir ERK pirmininkai ir Užsienio reikalų ministrai

7 lentelė. Išorinės aplinkos įtaka Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime

8 lentelė. Lietuvos atstovavimo modelis Europos Vadovų taryboje

9 lentelė. Seimo vaidmuo Baltarusijos ir Lietuvos santykių kontekste

SCHEMŲ SĄRAŠAS

- 1 schema.* Užsienio politikos formavimo ir įgyvendinimo procesas
- 2 schema.* Užsienio politikos formavimą įtakojantys veiksniai
- 3 schema.* Konstituciniai užsienio politikos veikėjai
- 4 schema.* Tarptautinių sutarčių ratifikavimo\denonsavimo sistema
- 5 schema.* Parlamentinė kontrolė tarp valdžios institucijų
- 6 schema.* Užsienio politikos formavimo procesas Lietuvoje
- 7 schema.* Seimo vaidmuo užsienio politikos formavime
- 8 schema.* Seimo vaidmuo Europos Vadovų tarybos atstovavimo klausimu
- 9 schema.* Seimo vaidmuo Lietuvos ir Baltarusijos santykių formavime

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Tyrimo modelis

2 pav. Europos reikalų ir Užsienio reikalų komitetų posėdžiai 2012-2022 m.

3 pav. Parlamentinės kontrolės klausimų svarstymas Europos reikalų komitete

4 pav. Parlamentinės kontrolės klausimų svarstymas Užsienio reikalų komitete

5 pav. Europos Vadovų tarybos klausimų svarstymas Europos reikalų komitete

IVADAS

Kiekviena pasaulio valstybė, neįtakojama valstybėje esančios valdymo formos, formuoja dvi pagrindines politikos sritis – vidaus ir užsienio. Nors šis formavimas skiriasi kiekvienos šalies atveju, vertingiausia yra apžvelgti demokratinių valstybių vidaus ir užsienio politikos formavimą, kadangi šis procesas pasireiškia per aiškias ir institucijų rėmuose išreikštas funkcijas.

Formuojant ir įgyvendinant vidaus politiką Lietuvoje yra identifikuojami du pagrindiniai ir ryškiausiai matomi šio proceso veikėjai – Lietuvos Respublikos Seimas ir Vyriausybė. Seimas atlieka įstatymų leidžiamosios valdžios funkcijas, o Vyriausybė įstatymų vykdomosios. Tačiau, konstitucinė sąranga leidžia gana aiškiai identifikuoti, jog visos Lietuvos politinės sistemos ašis yra parlamentas, nors ir turime stipresnę Prezidento vaidmenį nei klasikinio parlamentarizmo atveju. Bet tam tikrais klausimais, ir Konstitucijoje galime matyti tam tikras vietas, kurios iki šiol lemia tam tikrą koliziją, ne iki galo apibrėžtus vaidmenis bei funkcijas, kas *de facto* skirtingose situacijose sukuria skirtingas implikacijas. Ir užsienio politikos formavimas bei įgyvendinimas yra viena tų sričių, kur tradiciškai matome Prezidento ir Vyriausybės sankirtą. Tačiau klausimas, ar pagrįstai neskiriamas dėmesys Seimui ir kokį vaidmenį svarbiausia vidaus politikos institucija atlieka formuojant užsienio politiką?

2012-2022 m. tarptautinėje erdvėje ir Lietuvos formuojamoje užsienio politikoje įvyko ne vienas svarbus įvykis ir buvo priimtas ne vienas svarbus sprendimas, tačiau, ryškiausi iš jų buvo – Europos Sąjungos klausimai (išryškinant besitęsiantį ginčą dėl Lietuvos atstovavimo Europos Vadovų Taryboje), Lietuvos ir Baltarusijos santykiai (išryškinant 2020 metų Baltarusijos Prezidento rinkimus) ir Kinijos (Taivano) klausimas ir Taivano atstovybės Lietuvoje atidarymas. Visi šie įvykiai formavimo Lietuvos užsienio politikos kryptį, taip pat susilaukė ir kitų tarptautinėje arenoje esančių dalyvių dėmesio. Tačiau, net ir aiškiai žinant šių įvykių chronologiją, nėra aiškiai identifikuota koks buvo Seimo vaidmuo formuojant šiuos užsienio politikos darbotvarkėje buvusius ar esančius klausimus.

Temos aktualumas: ši tema yra aktuali, kadangi Lietuvos politikos mokslų plotmėje nėra atlikta pakankamai mokslinių tyrimų, kurie analizuotų Seimo, kaip vidaus politikos svarbiausios institucijos, vaidmenį formuojant Lietuvos užsienio politiką. Šis mokslinio ištyrimo trūkumas neleidžia įvertinti, ar šios institucijos indėlis ir įsitraukimas į užsienio politiką yra tinkamai sureguliuotas, siekiant geriausio modelio. Taip pat, šios temos aktualumą nurodo ir paini Lietuvos politinė sistema, kuri yra suformuota užsienio politikos kūrimui ir įgyvendinimui. Žvelgiant į Lietuvoje esančią konstitucinę užsienio politikos sistemą, kuri nurodo pagrindinių valstybės institucijų veikimą ir funkcijas, nėra aišku koks ryšys yra tarp Lietuvos Respublikos Konstitucijos 84 straipsnio 1 dalies (Prezidento ir Vyriausybės

bendrai vykdoma užsienio politika) ir 67 straipsnio 16 dalies (Seimo funkcijos užsienio politikos srityje), kadangi jie iš dalies vienas kitą papildo, tačiau taip pat iškelia klausimų kokia yra Seimo vieta formuojant užsienio politiką ir sprendžiant kitus užsienio politikos klausimus.

Temos ištirtumas: analizuojant šios temos ištirtumą Lietuvos Respublikos politikos mokslų ir kitų mokslinių disciplinų plotmėje, buvo rastas tik vienas Lietuvoje publikuotas darbas, kurio analizuojama sritis iš dalies gali būti siejama su šiuo magistriniu darbu. Tai 2015 m. S. Trainauskienės disertacija „Parlamento vaidmuo užsienio politikos formavime: naujosios demokratijos atvejis“¹. Kiti analizuoti panašių temų šaltiniai pasižymi teorine analize, o ne konkrečių įvykių ir parlamento vaidmens juos formuojant analize.

Tyrimo objektas: Lietuvos Respublikos Seimo vaidmuo formuojant Lietuvos užsienio politiką 2012-2022 metais.

Darbo problema: Lietuvos Respublikos Seimas yra pagrindinė institucija, kuri kuria ir formuoja Lietuvos vidaus politiką, tačiau, iki šiol nėra aiškiai identifikuota koks yra Seimo vaidmuo formuojant vienus iš ryškiausių ir svarbiausių Lietuvos užsienio politikos klausimų 2012-2022 m.

Darbo tikslas: išanalizuoti Seimo vaidmenį formuojant Lietuvos užsienio politiką 2012-2022 metais, siekiant identifikuoti Seimo vaidmenį užsienio politikos formavimo procese.

Darbo uždaviniai:

1. Remiantis realizmo, neorealizmo ir neoklasikinio realizmo teorijomis sukonstruoti teorinę prieigą darbo tyrimui;
2. Išanalizuoti užsienio politikos formavimo procesą, aiškiai išskiriant kiekvienos institucijos funkcijas ir jų tarpusavio sąveikos ypatumus šiame procese;
3. Pasitelkus empirinių (statistinių, interviu metu gautų) duomenų analizę, ištirti Seimo vaidmenį formuojant užsienio politiką Kinijos (Taivano), Baltarusijos ir Europos Sąjungos klausimais.

Informacijos rinkimo ir tyrimo metodai: darbo tikslui įgyvendinti bus analizuojami realizmo, neorealizmo ir neoklasikinio realizmo teoriniai pagrindai, kuriais remiantis bus sukurama teorinė prieiga darbo tyrimui įgyvendinti. Tyrimo metu bus naudojami giluminio pusiau struktūruoto interviu, kokybinės ir kiekybinės analizės metodai, kuriais remiantis bus analizuojami interviu ir statistinių duomenų rinkimo metu gauti empiriniai duomenys, siekiant nustatyti Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime Kinijos (Taivano), Baltarusijos ir Europos Sąjungos klausimais.

¹ „Disertacijos gynimas“, KTU, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://ktu.edu/events/parlamento-vaidmuo-uzsienio-politikos-formavime-naujosios-demokratijos-atvejis/>.

Šį magistrinį baigiamąjį darbą sudaro trys skyriai. Pirmame darbo skyriuje pateikiama užsienio politikos ir tarptautinių santykių teorinių paradigų skirtis, siekiant identifikuoti šių dviejų teorinių paradigų pagrindinius skirtumus. Taip pat pateikiama realizmo, neorealizmo ir neoklasikinio realizmo užsienio politikos formavimo samprata, siekiant išanalizuoti šių teorijų pagrindinius aspektus, taip sukuriant teorinį pagrindą tyrimui. Antrame darbo skyriuje pateikiamas užsienio politikos formavimo procesas, aiškiai išskiriant kiekvieno šiame procese dalyvaujančio subjekto pagrindines funkcijas bei identifikuojant užsienio politikos formavimo procesą Lietuvoje. Trečiame darbo skyriuje atliekamas Seimo vaidmens Lietuvos užsienio politikos formavime 2012-2022 m. tyrimas, kuriame yra tiriami pagrindiniai šį vaidmenį įtakojantys veiksniai ir išryškinamas Seimo vaidmuo konkrečiais užsienio politikos formavimo atvejais.

1. UŽSIENIO POLITIKOS IR TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ TEORIJŲ TARPUSAVIO SĄVEIKA

1.1. Užsienio politikos ir tarptautinių santykių teorinių paradigimų skirtis

Užsienio politikos apibrėžimas ir šio reiškimo aiškinimas akademinėje plotmėje dažnai gali sukelti tam tikrų sunkumų. Viena iš priežasčių, kuri lemia užsienio politikos apibrėžimo paieškas ir kelia problemas, tai sudėtingas užsienio politikos ir tarptautinių santykių atskyrimas. Analizuojant užsienio politiką ir siekiant pateikti jos aiškų apibrėžimą svarbu pabrėžti, jog į užsienio politiką vertinga žvelgti kaip į procesą, o į tarptautinius santykius kaip tam tikrą teorinę paradigmą, kuri gali padėti paaiškinti šio proceso veikimą ir sukurti tam tikrą priežasčių ir pasekmių ryšį. Siekiant išanalizuoti užsienio politiką, naudinga įvertinti skirtį tarp šių sąvokų ir jų teorinių aiškinimų, kadangi tai leis geriau identifikuoti užsienio politikos ir tarptautinių santykių tarpusavio sąveiką.

Tarptautinėje sistemoje, nepriklausomai nuo istorinių, nepriklausomybės ar kitų aplinkybių, kiekviena valstybė visuomet buvo priklausoma viena nuo kitos.² Neįtakojami susidariusios tarptautinės situacijos, visi tarptautinio lauko dalyviai visuomet buvo priklausomi vieni nuo kitų ir turėjo kurti tam tikrą tarpusavio ryšį ir santykį. Svarbu pabrėžti, jog ši būtina sąlyga nenurodo, koks tas ryšys ar santykis turi būti, abipusė priklausomybė natūraliai nenumato teigiamų santykių vystymosi. Šis abipusis santykis priklausė nuo to, jog visos valstybėse gyvenančios tautos ir jų valdžios atstovai turėjo interesų, kurie buvo tolimesni, nei valstybių sienos.³ Būtent dėl šių interesų įgyvendinimo siekio kūrėsi natūrali priklausomybė nuo kitų toje pačioje sistemoje veikiančių aktorių, o tam buvo reikalinga užsienio politika.⁴ Žvelgiant iš šių laikų perspektyvos ir remiantis anksčiau paminėta informacija, svarbu pažymėti, jog transformuojantis tarptautinei sistemai keitėsi ir pats tarptautinių santykių sukuriamas procesas ir iš jo kylantys tikslai. Šiuo metu kiekviena šalis, nepriklausomai nuo jos padėties tarptautinėje sistemoje, kurioje, svarbu paminėti, šiuo metu turime ir naujų darinių, tai yra tarptautinių institucijų, vis vien siekia išlaikyti jai svarbius ekonominius, diplomatinis, kultūrinius ir kitokius su politika susijusius santykius.⁵

Suvokiant šią valstybių tarpusavio veikimo idėją galima ganėtinai aiškiai išskirti kodėl tarptautinių santykių ir užsienio politikos nevertėtų laikyti lygiagrečiais dalykais. Remiantis minėta informacija galima daryti išvadą, kad tarptautiniai santykiai laikomi tam tikra teorine prieiga, kuri

² Jesmine Ahmed, „The theoretical significance of foreign policy in international relations – an analysis“, *Journal of Critical Reviews* 7, 2 (2020): 787, <https://www.jcreview.com/admin/Uploads/Files/61a743b1835520.33416335.pdf>.

³ *Ibid*

⁴ *Ibid*

⁵ *Ibid*

nagrinėja veiksnius ir veiklą, kuri daro įtaką išorinei politikai ir valstybių galiai, tačiau užsienio politika, kurią kuria suverenios valstybės, veikia kaip tam tikra chartija, kurioje atsispindi valstybių nacionaliniai interesai ir kurią naudojant kuriamas tarpusavio ryšys su toje pačioje sistemoje esančiu kitu.⁶ Dėl šios priežasties siekiant teoriniu pagrindu išskirti užsienio politikos ir tarptautinių santykių sąveiką, svarbu paryškinti du pagrindinius aspektus – tarptautiniai santykiai atlieka veiksmų ir veiklos analizę valstybių išorinės politikos atžvilgiu, o užsienio politika, tai procesas, kuris leidžia valstybėms pasiekti jų interesus tenkinančius tikslus ir kurti tarpusavio ryšį su kitais sistemoje esančiais dalyviais.

Užsienio politikos apibrėžimo aiškinimas yra svarbus, kadangi šio proceso apibrėžtis keitėsi priklausomai nuo istorinio periodo, kurio metu buvo aiškinamas šis procesas. Po Vestfalijos sutarties ir pasibaigus pirmajam ir antrajam pasauliniams karams, tarptautinė sistema įtakojama valstybinių sienų pasikeitimo transformavosi.⁷ Po šio laikotarpio, kuomet pasaulis pasižymėjo gausiais istoriniais ir transformuojančiais lūžiais, tarptautinėje sistemoje ėmė rasti vis daugiau naujų, nepriklausomų ir suverenių valstybių, kurioms atsiradus buvo būtina pradėti bendradarbiauti ir koegzistuoti tarpusavyje.⁸ Dėl minėtų įvykių sekos, užsienio politikos reiškinys gali būti apibūdinamas kaip įrankis, kuris leidžia valstybei įgyvendinti savo nacionalinius interesus ir įgyti norimą (ar siekiamą) vietą tarp kitų valstybių.⁹ Šis apibrėžimas ir jo aktualumas iš esmės gali apibendrinti pirminę užsienio politikos idėją, kuria remiantis, galima suvokti kokie procesai vyko valstybių kūrimosi metu. Atsirandančios naujos valstybės (ar išsilaisvinusios iš kitų valstybių okupacijos) turėjo ieškoti individualių būdų kaip rasti savo interesus tenkinančią vietą naujai besikuriančiame pasaulyje. Šis apibrėžimas taip pat nurodo, jog šio reiškinio apibrėžimas gali būti tiesiogiai įtakojamas tuo metu vykstančių procesų.

Formuluojant užsienio politikos apibrėžimą svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kaip skirtingais pjūviais yra vertinamas šis procesas – ar per šios politikos pavadinimą, diplomatų kalbas, ar kitus konkrečius atvejus, kurie gali įtakoti šio reiškinio suvokimą ir taip praleisti svarbius, iš tarptautinės politikos teorijos, kylančius aspektus.¹⁰ O galbūt į šią sritį reikėtų žvelgti atsiribojant nuo visų pasaulio sistemoje esančių dalyvių ir viską vertinti tik pagal konkrečius atvejus?¹¹ Atsižvelgiant į visus šiuos faktorius užsienio politiką trumpai ir be didesnės analizės būtų galima apibrėžti kaip visumą oficialių išorinių santykių, kuriuos palaiko nepriklausomas subjektas tarptautiniuose santykiuose.¹² Šiame apibūdinime būtina apibrėžti, jog nepriklausomas subjektas yra valstybė, o pati frazė „nepriklausomas

⁶ Ahmed, *supra note*, 2.

⁷ Bojang AS, „The Study of Foreign Policy in International Relations”, *Journal of Political Sciences & Public Affairs* 6, 4 (2018): 1,

<https://www.longdom.org/open-access/the-study-of-foreign-policy-in-international-relations-2332-0761-1000337.pdf>.

⁸ *Ibid*

⁹ *Ibid*

¹⁰ Christopher Hill, *The changing politics of foreign policy* (Londonas: Palgrave Macmillan, 2002), 3.

¹¹ *Ibid*

¹² *Ibid*

subjektas“ suteikia terpę užsienio politiką apibrėžti ir per įvairių tarptautinių organizacijų (pavyzdžiui Europos Sąjungos) veikimo prizmę.¹³ Šis apibrėžimas yra tinkamas, jei į užsienio politikos apibrėžimą norima įtraukti visus subjektus, kurie praėjusiame tarptautinių santykių laikotarpyje (pirmojo ir antrojo pasaulinių karų metu ir po jų) dar nebuvo žinomi, ar tik kūrėsi.

Vertinant įvairius veiksnius, kurie turi įtakos užsienio politikos apibrėžimui, svarbu pažymėti, jog užsienio politika formuojama siekiant apsaugoti ir skatinti šalies nacionalinių interesų įgyvendinimą ir palaikyti dvišalius ar daugiašalius santykius.¹⁴ Būtent dėl šios priežasties, galima teigti, jog siekiant apibrėžti užsienio politiką, vertingiausia pateikti ne vientisą apibrėžimą, bet remiantis pateikta informacija apibrėžti *kas yra užsienio politika* (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Užsienio politikos apibrėžimai

Autorius	Autoriaus požiūris	Užsienio politikos apibrėžimas
Bojang As ¹⁵	Istorinė plotmė	Įrankis, kuris leidžia valstybei įgyvendinti savo nacionalinius interesus ir įgyti norimą (ar siekiamą) vietą tarp kitų valstybių.
Christopher Hill ¹⁶	Visų subjektų įtraukimas	Visuma oficialių išorinių santykių, kuriuos palaiko nepriklausomas subjektas tarptautiniuose santykiuose.
Jesmine Ahmed ¹⁷	Užsienio politika, įrankis tikslui pasiekti	Užsienio politika formuojama siekiant apsaugoti ir skatinti šalies nacionalinių interesų įgyvendinimą ir palaikyti dvišalius ar daugiašalius santykius

Galima teigti, jog užsienio politika, tai nuoroda į tai, ką valstybė ketina daryti ir koku keliu ji vystysis tarptautinėje sistemoje.¹⁸ Valstybė, atsižvelgdama į savo padėtį tarptautinėje sistemoje ir esančią išorinę padėtį nustato tinkamas priemones, kurios padeda judėti reikiama kryptimi, o tuo pačiu šalies vykdoma užsienio politika veikia kaip tam tikra valstybinė įranga, kuri suteikia pasitikėjimo, jog nustatyti tikslai bus pasiekti.¹⁹ Taigi, galima daryti išvadą, jog užsienio politika – valstybės sukurtų ir nacionalinius interesus tenkinančių priemonių rinkinys, kuris, veikiamas išorinių jėgų, padeda valstybei

¹³ Hill, *supra note*, 10.

¹⁴ Ahmed, *supra note*, 2.

¹⁵ AS, *supra note*, 7.

¹⁶ Hill, *op.cit.*, 10.

¹⁷ Ahmed, *op. cit.*, 2.

¹⁸ *Ibid*

¹⁹ *Ibid*

palaikyti dvišalius ir daugiašalius santykius, išlaikyti turimą galią ir pozicijas tarptautinėje sistemoje, o tuo pačiu, įgyvendinti iškeltus tikslus. Šių tikslų įgyvendinimui yra reikalingas tam tikras formavimas, kuris pasižymi sukoordinuotais veiksmais ir konkrečiomis priemonėmis bei principais.

Užsienio politikos formavimas, tai procesas, kuris įgyvendinamas pasitelkiant tam tikrus įrankius ir principus. Vis dėl to, pats užsienio politikos formavimas, nepriklausomai nuo valstybės padėties tarptautinėje sistemoje dažnai pasižymi tam tikrai universaliais pagrindais, kurie būdingi daugumai užsienio politikos pavyzdžių.

Valstybės, kurdamos tikslus, kurie yra platesni, nei valstybių sienos, dažnai atsižvelgia į tam tikrus universalius užsienio politikos pagrindus:

- **Teritorinis vientisumas.**²⁰ Kiekviena valstybė, nepriklausomai nuo jos viduje veikiančios valdymo formos ar padėties tarptautinėje sistemoje, siekia išlaikyti savo teritorinį vientisumą. Svarbu paminėti, jog šis teritorinis vientisumas gali būti skirtingai suvokiamas įvairių valstybių, tačiau, valstybės nedalumo principas yra universaliai suvokiamas ir matomas beveik kiekviename svarbiausių užsienio politikos tikslų sąraše;
- **Nepriklausomybė.**²¹ Po pirmojo ir antrojo pasaulinių karų tarptautinėje sistemoje vykstantys pokyčiai per visą likusį 20 a. suformavo daugelį nepriklausomų valstybių. Ši neseniai atkurta ar sukurta nepriklausomybė sąlygojo, kad kiekviena valstybė, tiek vidaus, tiek užsienio politikos sferoje siekia, jog būtų išlaikomas jos nepriklausomumas nuo kitų šalių, o buvimas vienoje sąjungoje su kitomis šalimis būtų grįstas savanoriškumu, o ne prievarta;
- **Socialinis ir ekonominis vystymasis.**²² Dabartiniame globalizacijos ir viršnacionalinių procesų kupiname pasaulyje kiekviena valstybė siekia integruotis į tarptautinę sistemą ir ne tik išlaikyti norimą poziciją joje, bet tuo pačiu ir gerinti savo socialinio ir ekonominio vystymosi rodiklius. Dėl šios priežasties šis tikslas yra dažnai identifikuojamas daugelyje užsienio politikos praktikų, o tuo pačiu, tampa ir tam tikru universaliu užsienio politikos pagrindu;
- **Galios siekis.**²³ Siekiant užtikrinti nacionalinės valstybės tikslus užsienio politikoje, kiekviena šalis siekia didinti tiek santykinę, tiek realią galią, kadangi šis pagrindas leidžia užtikrinti, jog visi norimi tikslai turi potencialo įgyvendinimui bent minimaliu lygmeniu;

²⁰ Ahmed, *supra note*, 2

²¹ *Ibid*

²² *Ibid*

²³ *Ibid*

- **Atsparumas pokyčiams.**²⁴ Egzistuojant demokratiškos ir autokratiškos režimų sankirtos laikais, kuomet kiekvienas tarptautinis nestabilumas gali įtakoti nacionalinius užsienio politikos tikslus, užsienio politikos pagrindų tampa atsparumas krizėms ir pokyčiams. Šis pagrindas pasireiškia per tarptautinių partnerių ir jų palaikymo paieškas ir kitų, ypač galios siekio, pagrindų išlaikymu ir siekimu.

Kiekvienas iš šių užsienio politikos pagrindų leidžia identifikuoti tam tikrą universalumą, kuomet yra žvelgiama į praktinį užsienio politikos įgyvendinimą. Tai nurodo, jog skirtingų institucijų įsitraukimas į šį procesą gali būti paaiškinamas per šių pagrindų buvimą, o tuo pačiu, tam tikri atsirandantys nauji užsienio politikos tikslai remiasi šiais pagrindais. Svarbu pažymėti, jog šie užsienio politikos formavimo pagrindai yra susikūrę ir egzistuoja remiantis dabar esančią tarptautinę sąrangą ir negali būti laikomi amžiniais. Keičiantis tarptautinei padėčiai, keičiasi ir šie pagrindai. Tačiau, šiuo metu išskiriamas jų universalumas nurodo, jog dabartinei padėčiai atliepti ir suderinti su nacionaliniais tikslais jie yra tinkami.

Užsienio politikos formavimas yra tiesiogiai iš užsienio politikos prigimties kylantis procesas. „Užsienio politika – tai tarptautinių santykių tikslai ir priemonės jiems pasiekti“²⁵, kurie yra nustatomi valstybės vadovų, kurie sukurdami valstybės strategiją užsienio plotmėje, lemia konkrečios šalies veiksmus tarptautinėje arenoje.²⁶ Tačiau, pačią strategiją apibrėžti tam tikrai įrankiais nėra lengva, kadangi užsienio politikos formavimą dažnai įtakoja valstybės prioritetai ar siekiai įvairiuose srityse – politiniuose ar ekonominiuose, tarptautiniuose formatuose ar organizacijose ir kitur.²⁷ Svarbu pažymėti, jog bet kuriuo atveju, užsienio politiką lemia nacionaliniai valstybių interesai, o visi šio proceso įgyvendinimo veiksmai privalo koreliuoti su valstybės vidaus ir tarptautinės sistemos vystymosi faktoriais.²⁸

Užsienio politikos formavimas gali būti laikomas aukščiausios valstybės valdžios institucijų veiklos išraiška, tačiau šio formavimo sutapatinimas su užsienio politikos įgyvendinimo procesu nėra galimas.²⁹ Šis atskyrimas tarp užsienio politikos formavimo ir įgyvendinimo pasireiškia per skirtingų priemonių naudojimą – formavime dažniausiai dalyvauja valdžios institucijos, nevyriausybinės organizacijos ir pavieniai asmenys, kai tuo tarpu užsienio politikos įgyvendinime pagrindiniai veikėjai yra diplomatai, konsulai ir pan.³⁰ Svarbu pažymėti, jog vis dėl to užsienio politikos formavimo procesą

²⁴ Ahmed, *supra note*, 2.

²⁵ Feliksas Žigarsas, *Politologija* (Vilnius: Gimtinė, 2001), 542.

²⁶ *Ibid*

²⁷ *Ibid*

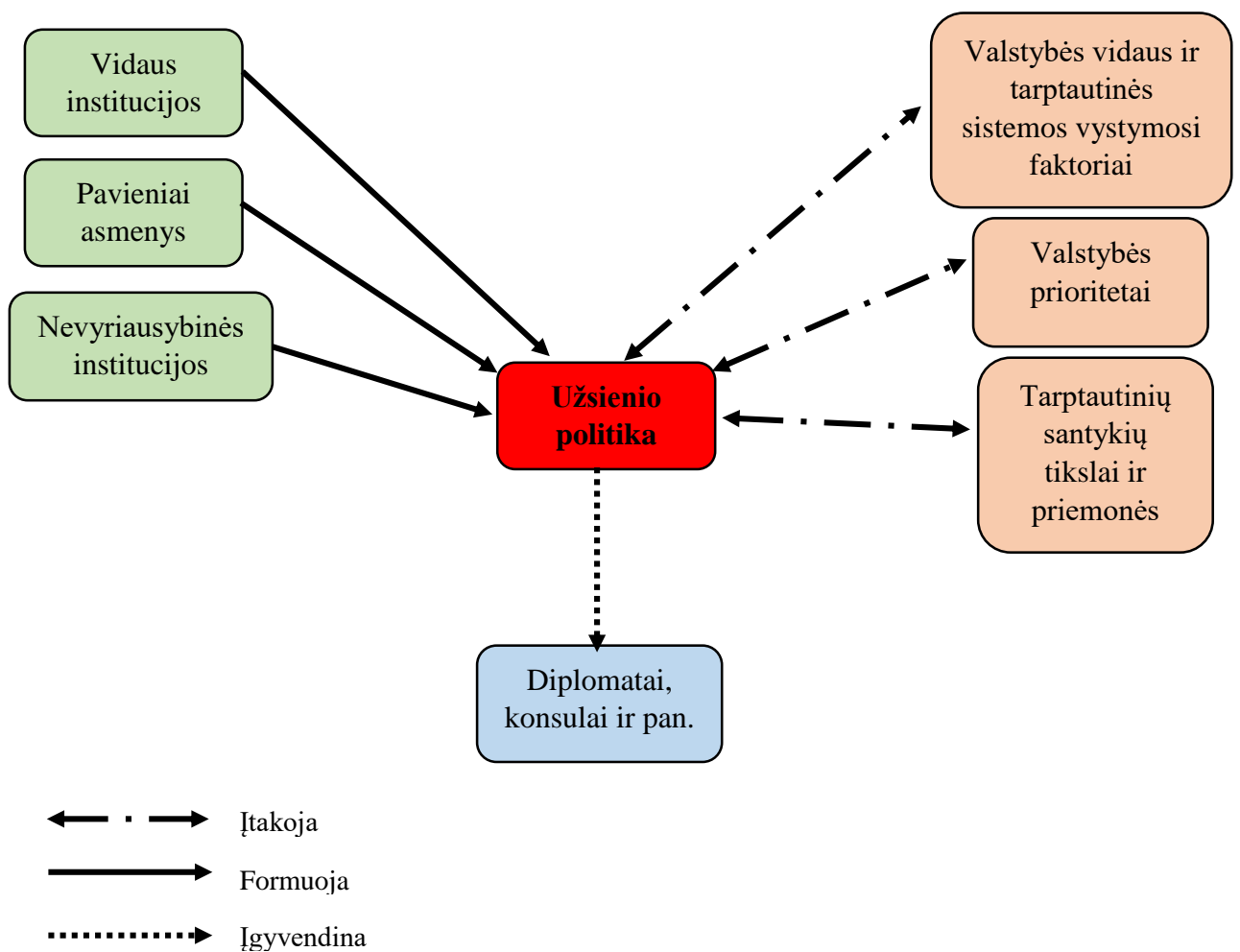
²⁸ *Ibid*

²⁹ *Ibid*, 543.

³⁰ *Ibid*

galima suskirstyti į du etapus: užsienio politikos formavimą ir tos politikos įgyvendinimą.³¹ Svarbu pažymėti, jog „užsienio politikos formavimo ir įgyvendinimo procesai dažnai gana stipriai vienas kitą veikia“³², todėl tam tikruose valstybių užsienio politikos praktikoje galima identifikuoti, jog valstybės veiksmai tarptautinėje erdvėje ir svarbiausių šalies pareigūnų idėjos skiriasi.³³ Vis dėl to, analizuojant užsienio politikos formavimą bet kuriuo požiūriu, yra aišku, jog kiekvienai valstybei būdinga tai, kad užsienio politikos formavimo procese pagrindinį vaidmenį atlieka valstybės svarbiausios valdžios institucijos bei valstybių vadovai, o be užsienio politikai būdingų pagrindų, šį procesą taip pat lemia nacionaliniai interesai (žr. 1 schemą).³⁴

1 schema. Užsienio politikos formavimo ir įgyvendinimo procesas

Pateikus užsienio politikos ir tarptautinių santykių atskyrimą pagrindžiančius teiginius, taip pat identifikavus užsienio politikos apibrėžimą, pagrindus ir formavimą, vertinga išanalizuoti pagrindines užsienio politiką įtakančias tarptautinių santykių teorijas. Nors, kaip buvo minėta,

³¹ Žigaras, *supra note*, 25: 546.

³² *Ibid*, 543.

³³ *Ibid*

³⁴ *Ibid*

tarptautiniai santykiai ir užsienio politika nėra tapatūs reiškiniai, svarbu pabrėžti, jog tai yra koreliuojantys dalykai, kurie turi tiesioginę įtaką vienas kitam. Remiantis tarptautinių santykių realizmo, neorealizmo ir neoklasikinio realizmo teorijomis galima identifikuoti užsienio politikos formavimą įtakojančius veiksmus teoriniame lygmenyje, kas suteikia pagrindą geresnei konkrečių užsienio politikos formavimo atvejų analizei.

1.2. Tarptautinių santykių teorijos ir jų užsienio politikos formavimo samprata

1.2.1. Realizmo teoriniai pagrindai

Siekiant išanalizuoti realizmo teorijos įtaką užsienio politikos formavimui, visų pirma būtina pateikti šio teorijos pagrindus, kurie nurodo kuo remiantis šios teorijos įtaka pasireiškia per konkrečius bruožus, kurie leidžia išskirti užsienio politikoje pasireiškiančius realizmo bruožus. Tarptautinių santykių teorinėje plotmėje egzistuoja ne viena bendroji teorija ar teorinė perspektyva.³⁵ Kiekviena iš šių teorijų pateikia skirtingą ir dažnu atveju kitai teorijai prieštaraujantį tarptautinės erdvės suvokimą, o tuo pačiu, identifikuoja skirtingą valstybių elgesį ir šio elgesio pagrindus toje erdvėje. Vertinant kiekvienos teorijos pateikiamus pagrindinius teorinius pagrindus, galima identifikuoti kaip kiekviena valstybė, remiantis tam tikra teorija, formuoja savo užsienio politiką ir ją vykdo.

Realizmas, tai tarptautinių santykių teorija, kurios ištakas galima atrasti nuo filosofo Tukidido laikų, visgi, siekiant šios teorijos analizės relevantiškumo šiems laikams, vertinga į ją žiūrėti nuo 20 a. ir identifikuoti pagrindinius šių laikų teorijos bruožus. 20 a. realizmo teorija gali būti laikoma kaip prieštaraujantis požiūris ar tam tikru atsaku idealizmo teorijai, kuri buvo plačiai paplitusi po pirmojo pasaulinio karo.³⁶ Idealizmo teorija 20 a. realizmo teorijos formavimuisi turėjo įtakos, kadangi po pirmojo pasaulinio karo idealizmo teoretikai kėlė į tarptautinę areną idėją apie universalią taiką ir kito pasaulinio konflikto išvengimo būtinybę.³⁷ Svarbu pažymėti, jog idealizmo idėjos turėjo realios įtakos tarptautinei padėčiai ir pasireiškė tuo, jog 1920 metais buvo įkurta Tautų Lyga, kuri buvo plačiai remiama tuometinių idealistų, tokių kaip Jungtinių Amerikos Valstijų Prezidentas Vudras Vilsonas (*angl. Woodrow Wilson*), mokslininkų Normano Angelo (*angl. Norman Angell*), Raimondo B. Fosdiko (*angl. Raymond B. Fosdick*) ir kitų.³⁸ Vis dėl to, nepaisant idealistų skleidžiamų idėjų ir, regis, išsipildančių jų prognozių, Tautų Lygos neveikimas ir prasidėjęs antrasis pasaulinis karas įtakėjo, jog realizmo teorija ėmė atgimti ir pradėjo kurti drastiškai priešingą tarptautinės erdvės aiškinimą, nei

³⁵ "Political Realism in International Relations", Stanford encyclopedia of Philosophy, žiūrėta 2023 m. kovo 11 d., <https://plato.stanford.edu/entries/realism-intl-relations/>.

³⁶ *Ibid*

³⁷ *Ibid*

³⁸ *Ibid*

tuometiniai idealistai.³⁹ 20 a. realizmo atgimimą įtakėjo daugelis skirtingų mokslininkų, tačiau siekiant pateikiamos teorijos glaustumo, šiame poskyryje bus pateikiamos realizmo teorijos pagrindinės idėjos.

Remiantis aukščiau paminėta informacija, galima daryti išvadą, jog realistų idėjos ir pagrindinės mintys buvo tiesioginis atsakas į idealistų mintis ir idėjas dėl pasaulinės taikos ir valstybių vieningumo bendrų interesų vardan. Iš esmės, realizmo teorijos šalininkai ganėtinai griežtai neigia idealistų iškeltas idėjas ir teigia, jog „valstybių varžybos ir konfliktai glūdi pačioje žmogaus, kaip egoistinės būtybės, prigimtyje, kuri tarptautinėje politikoje reiškiasi per agresyvią valstybės užsienio politiką“⁴⁰. Iš šio akivaizdaus pasipriešinimo idealistinei tarptautinių santykių teorijai iškyla viena iš pagrindinių realizmo idėjų – žmonės yra egoistiški, dėl to žmonių valdomos valstybės tarpusavyje konfliktuoja. Visgi, šis požiūris nėra universalus ir nėra pripažįstamas visų realizmo teorijos propaguotojų. Mažiau radikalūs realistai dalinai transformuoja šį požiūrį ir teigia, jog valstybės, ir jų konfliktiški tarpusavio santykiai, nėra įtakojami žmonių egoistiškos prigimties, tačiau dėl žmonių prigimties ydingumo ir to, jog tarptautinė sistema yra anarchiška ir veikia bevaldystės sąlygomis, valstybės privalo siekdamos savo nacionalinių interesų įgyvendinimo įsitraukti į galios varžybas ir vykdyti realistinę politiką.⁴¹ Pats terminas, realistinė politika (*angl. realpolitik*) reiškia, jog valstybės, užuot rėmusios bendros taikos ir bendrų interesų idėją, privalo vykdyti ir formuoti realistinę politiką, suvokdamos, jog norėdamos išlaikyti savo pozicijas tarptautinėje arenoje, jos privalo stiprinti savo galią ir įtaką, o ne kliautis amžinosios taikos projektais.⁴²

Bene ryškiausias ir geriausiai realizmą aprašantis autorius, kuris žymiai prisidėjo prie realizmo teorijos išpopuliarinimo, tai Hansas Morgentau (*angl. Hans Morgenthau*), kuris knygoje *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos* realizmo esmę pateikė pagrindiniais šešiais punktais. Pirmasis autoriaus pateikiamas punktas nurodo, jog „objektyvūs dėsniai, glūdintys žmogaus prigimtyje“ valdo politiką.⁴³ Šis požiūrio taškas simbolizuoja tai, jog remiantis H. Morgentau „realizmas tiki galimybe atskirti politikoje tiesą nuo nuomonės – tai, kas objektyviai ir racionaliai teisinga, patvirtinta duomenų ir nušviesta proto, nuo to, kas yra tik subjektyvus vertinimas, nesusijęs su faktais ir įkvėptas prietarų bei įnoringo mąstymo“⁴⁴. Iš šio autoriaus teiginio galima aiškiai nurodyti, jog pirmasis realizmo teorijos punktas, tai tam tikras racionalumas, kuris yra išmatuojamas aiškiais metodais, o ne paremtas emocijomis ar kitais, nekiekybiniais, veiksniais. Kitai tariant „objektyvūs žmogaus prigimties dėsniai

³⁹ “Political Realism in International Relations”, *supra note*, 35.

⁴⁰ Gediminas Vitkus, *Politologija* (Vilnius: Danielius, 1998), 231.

⁴¹ *Ibid*, 232.

⁴² *Ibid*

⁴³ Martin Hollis ir Steve Smith, *Tarptautiniai santykiai: aiškinimas ir supratimas* (Vilnius: Tyto Alba, 1998), 34.

⁴⁴ Hans Morgenthau, *Politics among Nations: The struggle for Power and Peace* (Niujorkas: Knopf, 1973), 4, cituota iš Martin Hollis ir Steve Smith, *Tarptautiniai santykiai: aiškinimas ir supratimas* (Vilnius: Tyto Alba, 1998), 34.

kartu su prielaida, jog veikėjai yra racionalūs, gali būti mums žemėlapiu tarptautiniams santykiams aiškinti“⁴⁵.

Antrasis H. Morgentau teiginys, kuris apibūdina realizmo teoriją, tai galios sąvoka šios teorijos rėmuose.⁴⁶ Analizuojant minėto autoriaus mintį apie galios sąvoką, galima atrasti, jog galia šioje teorijoje „leidžia mums perprasti visų valstybės vidų ir moterų veiksmus, nesvarbu, kokios būtų jų pažiūros ar ketinimai“.⁴⁷ Šis teiginys yra svarbus, kadangi jis gali būti laikomas iš dalies konfliktuojančiu su pirmuoju autoriaus teiginiu. Nors pirmasis teiginys nurodo, jog viskas yra paremta racionalumu, visgi, galios sąvoka šioje teorijoje leidžia daryti prielaidą, jog nesant racionalumui, viskas yra paremta galios sąvoka ir galios suvokimu. Svarbu paminėti, jog galios sąvoka atsiranda per galios siekį tarptautinėje sistemoje. Kiekvienos valstybės siekis yra tarptautinis saugumas ir jo užtikrinimas. Ši prielaida atsirado, kadangi kiekvienai valstybei svarbiausias tikslas tarptautinėje politikoje yra užtikrinti savo saugumą, kadangi saugumo užtikrinimas yra būtina sąlyga valstybės išlikimui. Taigi, analizuojant realizmo teorinius pagrindus, galima daryti išvadą, jog prie racionalumo, antrasis šios teorijos pagrindas yra galios sąvoka.

Trečiasis punktas, kurį savo knygoje pateikė H. Margentau, tai galios formos nepastovumas. Anot Margentau, „galios pobūdis nėra pastovūs, bet įvairi nelygi aplinka, kurioje galia reiškiasi“, todėl pagrindinė sąvoka tampa ne galia, bet interesai, kurie nėra veikiami nei laiko, nei vietos.⁴⁸ Šis autoriaus teiginys yra analizuojamas remiantis prielaida, jog realistai, į galia žiūrėdami kaip į interesus, gali numatyti ir nustatyti įvairias tarptautinių santykiu formas ar net nuspėti galutinę valstybių transformaciją, kadangi egzistuojanti prielaida apie intereso objektyvumą yra universalus taškas, kuris padeda mėginant suprasti vykstančius įvykius.⁴⁹ Taigi, daroma išvada, jog siejant pirmuosius tris punktus, be tam tikro tarptautinių santykių racionalumo, greta šio racionalumo atsiranda ir dvi koreliuojančios sąvokos – galia ir interesas.

Ketvirtoji prielaida realizmo teorijoje nurodo, jog tarptautinėje politikoje egzistuoja moralė. „Realizmas atmeta abstrakčiai formuluojamų visuotinių moralės principų taikymą valstybės veiksmams“⁵⁰, dėl ko moralinę reikšmę tarptautinėje erdvėje yra susijusi su politika, o ne su tradicine šios sąvokos reikšme. Kaip teigia realizmo šalininkai, „valstybės elgesys gali būti vertinamas pagal skirtinga – nacionalinio išlikimo – kriterijų“.⁵¹ Ši prielaida leidžia daryti išvadą, jog realizmo teorijoje

⁴⁵ Hollis ir Smith, *supra note*, 43.

⁴⁶ *Ibid*

⁴⁷ *Ibid*

⁴⁸ *Ibid*, 35.

⁴⁹ *Ibid*

⁵⁰ *Ibid*

⁵¹ *Ibid*

egzistuojanti moralinė išraiška yra paremta interesais, kadangi valstybių moralė ir veiksmai, vykdomi pagal šią moralę, nebūtinai turi atitikti standartiškai suvokiamus moralinius veiksmus.

Penkta prielaida, kurią pateikia Morgentau, tai kritika idealizmo teorijai ir bendros moralės idėjai. Pagrindinė idėja, kuri kyla iš šio punkto, tai bendros moralės nebuvimas, kadangi kiekviena valstybė laikosi bendrųjų normų tik tuomet, kai tai yra palanku ir atitinka pačios valstybės nacionalinius interesus.⁵² „Valstybės formuluoja savo politiką moralės kalba tik tada, kai tatai joms patogiu ir tik tokia forma, kuri geriausiai užmaskuoja jų interesus ir jiems labiausiai pasitarnauja“⁵³, dėl šios priežasties idealizmo teorijos iškelta idėja apie bendrą moralę, o plačiau žiūrint, valstybių bendrumą, kelia realizmo teorijos šalininkų pasipriešinimą, kadangi šis požiūris, kitaip nei idealizmas, nurodo, jog valstybių moralė yra vedama galios ir interesų, o ne bendrumo ir noro laikytis bendrai priimtų moralės nuostatų. Paskutinis punktas, kurį pateikia H. Morgentau, tai politinis autonomiškumas tarptautiniuose santykiuose. Pasak autoriaus, realizmo teorija atskleidžia, jog valstybės tarptautinėje arenoje visų pirma pirmenybę teikia politiniam pragmatizmui, kuris yra paremtas galia, ar interesais, o ne įtakojamas tokių veiksmų kaip moralė ir kiti.⁵⁴

Iš pateiktų šešių H. Morgentau punktų galima identifikuoti pagrindines realizmo teorijos idėjas. Sekant realizmo teorinės logikos grandine, galima teigti, jog realizmas, tai tarptautinių santykių teorija, kuri laikosi nuostatos, jog valstybės (tarptautinės arenos veikėjai) yra racionalios, o kiekvienas šių veikėjų veiksmas yra paremtas galios ir interesų. Kiekviena valstybė siekia išlaikyti savo galios pozicijas tarptautinėje erdvėje, o buvimas bendruomenėje, ar bendravimas su kitomis valstybėmis yra paremtas politiniu pragmatizmu, kurį labiausiai įtakoja ta pati galia ir interesai. Svarbu paminėti, jog nors H. Morgentau šešiuose punktuose nepateikė saugumo dilemos, realizmas pasižymi dar vienu svarbiu pagrindu – saugumo siekimu. Realizmo galios ir interesų sąsajos yra paremtos valstybių siekiu išlikti tarptautinėje arenoje, kas yra daroma kiekvieną kitą veikėją traktuojant kaip priešingą kitą. Siekiant išvengti priešingo kito įtakos valstybės galiai, kiekviena valstybė realistišku požiūriu didina savo galią ir siekia, jog didžiausias interesas – galia – padėtų išlaikyti norimą poziciją. Išanalizavus realizmo teorinę prieigą, svarbu pateikti kaip ši teorija atsispindi užsienio politikos formavime, o taip pat, identifikuoti, ar ši teorija gali būti tinkama atliekant šio darbo tyrimą.

Analizuojant realizmo teorijos apraiškas užsienio politikoje, svarbu atskirti realizmą, kaip tarptautinių santykių teoriją, ir realizmą, kaip užsienio politikos strategiją. Realizmo sąvokos naudojimas gali būti sutinkamas dvejose skirtingose srityse – teorijoje ir praktikoje. Vis dėl to, prieš pateikiant šios teorijos apraiškas praktiniame lygmenyje, svarbu pažymėti, jog teorinis realizmas yra tam tikra

⁵² Hollis ir Smith, *supra note*, 43: 36.

⁵³ *Ibid*

⁵⁴ *Ibid*

tarptautinių santykių analizės teorija, tuo pačiu, realizmas, kaip užsienio politikos strategija, tai saugumo doktrina, kurie siejama su karine valstybės užsienio politikos strategija.⁵⁵

Remiantis realizmo teorinio pagrindo pagrindinėmis tezėmis galima identifikuoti kaip valstybės naudoja realizmą kaip užsienio politikos strategiją. Šiam atskirumui įtakos turi tai, jog klasikinis realizmas turi aiškius principus, kuriais remiantis valstybių užsienio politikos strategija gali būti laikoma realistine. Visų pirma, realizmo teorija ganėtinai aiškiai ignoruoja tarptautinių organizacijų įtaką tarptautinėje arenoje, o taip pat, nurodo, jog valstybių santykiai pirminiame taške dažniausiai yra priešiški. Remiantis šiuo teoriniu argumentu, galima daryti išvadą, jog realistinė užsienio politika yra grindžiama valstybės nepriklausomumu nuo tarptautinių organizacijų, arba, šis priklausomumas yra grindžiamas nacionaliniais valstybės interesais, kurie apima galios pozicijos didėjimą egzistuojančioje sistemoje. Vienas iš pagrindinių realizmo teorijos punktų yra galia ir valstybių interesas ją turėti.

Antrasis realizmo, kaip užsienio politikos strategijos pavyzdys, tai šios teorijos išraiška saugumo dilemos kontekste. Geriausiai šią strateginę liniją apibūdina Kennethas Waltzas (*angl. Kenneth Waltz*), kuris pateikia gynybinio realizmo idėją. Šis autorius siūlo tarptautinės politikos teoriją, kuri labiausiai orientuojasi į valstybių kaip vienvaldžių veikėjų išraišką ir išlikimo užtikrinimo politiką.⁵⁶ Pagrindinė idėja, kuri atsiskleidžia šioje teorijoje yra tai, jog valstybės anarchiškoje tarptautinėje sistemoje skiriasi tik gebėjimais, o dėl šios priežasties privalo pasirūpinti savimi ir užtikrinti, jog nei vienas varžovas, esantis toje pačioje sistemoje, netaptų pernelyg galingas.⁵⁷ Dėl šios priežasties teoriniame lygmenyje iškyla saugumo dilema, kurią puikiai iliustruoja realizmo įtakojama valstybių užsienio politika. Kiekviena valstybė, remiantis realistiniu požiūriu, siekia, jog priešiškoje tarptautinėje sistemoje nei viena valstybė netaptų galingesnė, dėl ko, formuojama užsienio politika glaudžiai siejasi su galios didinimu. Svarbu pažymėti, jog galios ir įtakos siekimas skirtingais laikotarpiais skyrėsi, todėl iki šių laikų šios galios siekis pasireiškė ginklavimosi varžybomis, o šiuo metu, naudojant įvairias diplomatinės priemones, šis galios siekis reiškiasi per partnerių paiešką ir interesų ir kompromisų tarp valstybių balansavimą.

Visgi, svarbu pažymėti, jog realizmo teorijos apraiškos užsienio politikoje dažniausiai pasireiškia per santykį su kitomis valstybėmis, dažnai ignoruojant kitus faktorius, kurie turi įtakos tarptautinėje erdvėje – tarptautinės institucijos, vidaus politika ir pan. Dėl šios priežasties, ši teorinė

⁵⁵ Stefano Guzzini, *Realist theories in practice* (Kopenhaga: Danish Institute for International Studies, 2017), <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1163925/FULLTEXT01.pdf>.

⁵⁶ Arash Heydarian Pashakhanlou, „The Past, Present and Future of Realism“, *E-International relations*, žiūrėta 2023 m. kovo 18 d.,

<https://www.e-ir.info/2018/01/15/the-past-present-and-future-of-realism/>.

⁵⁷ *Ibid*

paradigma neatitinka šio darbo iškeltų tikslų, kadangi šiame darbe yra siekiama išanalizuoti vidaus politikos įtaką užsienio politikos formavimui.

1.2.2. Neorealizmo teoriniai pagrindai

Realizmas gali būti laikomas viena iš pagrindinių tarptautinių santykių teorijų, visgi, besikeičiantys laikai ir įvykę transformaciniai istoriniai įvykiai lėmė, jog nuo realizmo atskilo ir kitoki tarptautinių santykių aiškinimą pradėjo teikti neorealizmo šalininkai. Neorealizmo teorija gali būti siejama su Kennethu Waltzu (*angl. Kenneth Waltz*), kuris yra laikomas šios teorijos pradininku ir pagrindinių idėjų kūrėju. K. Waltzo sukurtos teorijos pagrindinis tikslas yra perkelti tam tikras realizmo idėjas ir jas adaptuoti, kad šios geriau atitiktų esančias tarptautinės erdvės problemas, tuo pačiu atsakydamas į tuos klausimus, kurių įveikti nesugebėjo realizmas. Vis dėl to, svarbu paminėti, jog neorealizmas ganėtinai tvirtai laikosi realizmo tradicijos,⁵⁸ tačiau Waltzo neorealizmas vadovaujasi mokslo ir socialinių reiškinių aiškinimo modeliais, kurie sukuria skirtingą modelį, kuris nebuvo naudojamas realizme.⁵⁹ „Šis metodologinis griežtumas yra esminis svarbiausiam neorealizmo tikslui – nusakyti pagrindinius struktūrinius valstybių sistemos bruožus“.⁶⁰

Pats neorealizmas yra naujesnė teorinė paradigma, nei realizmas, kuri pirmenybę teikia rafinuotesniam ir labiau struktūriškam tarptautinių santykių pateikimui.⁶¹ Šios teorijos tikslas yra susitelkti į du pagrindinius aspektus, tai – ekonominiai klausimai ir sisteminis aiškinimas. Pirmuoju atveju neorealizmo teorija siekia pateikti aiškesnę ir labiau kritikai atsparų ekonominės įtakos tarptautiniams santykiams vaizdą. Pagrindinė idėja, kurią nurodo šios teorijos šalininkai, teigia, jog „valstybės pajėgios kontroliuoti tarptautinius ekonominius reikalus“⁶² ir „tarptautiniai ekonominiai režimai įkūnija struktūrinę galią tarptautinėje sistemoje, ir jų egzistavimas leidžia valstybės kontroliuoti tarptautinės arenos sritį“⁶³. Šie teiginiai neorealizmo ekonominės įtakos vertinime yra svarbūs, kadangi visų pirma jie aiškiai atremia realizmui skirtą kritiką dėl ekonominių veiksnių įtakos valstybėms, kurią realizmas atmetė ir dėl kurios buvo kritikuojamas. Šio tezės, kuriomis pasižymi neorealizmas aiškiai nurodo, jog ekonominių veiksniai yra ne tik svarbūs tarptautinės sistemos suvokimui, tačiau tiesiogiai įtakoja valstybių galią ir gebėjimą kontroliuoti tarptautinės arenos sritį.

Antrasis požiūrio taškas, kurį analizuoja neorealistai, tai tarptautinė struktūra ir jos aiškinimas. Kadangi neorealizmo šalininkai siekia geriau paaiškinti tarptautinę areną, jie taip pat buvo

⁵⁸ Hollis ir Smith, *supra note*, 43: 47.

⁵⁹ Andrew Linklater, „*Neorealizmas teorijoje ir praktikoje*“, iš *Tarptautinių santykių teorija šiandien*, Ken Booth ir Steve Smith (Vilnius: Algarvė, 2000), 236.

⁶⁰ *Ibid*

⁶¹ *Ibid*

⁶² *Ibid*, 48.

⁶³ *Ibid*

vardinami struktūriniais realistais. Struktūriniai realistai, kaip ir jų pradininkai realistai, nagrinėja struktūrinius tarptautinės politikos aspektus. Remiantis K. Waltzo idėjomis, galima teigti, jog neorealistine požiūriu tarptautinės sistemos struktūra ir vidaus politinių sistemų struktūra skiriasi trimis požiūrio taškais – sistemos tvarkos principu, vienetų pobūdžiu ir jų galių pasiskirstymu.⁶⁴ Šis vidaus politinių sistemų ir tarptautinės sistemos struktūrų atskyrimas pasižymi tuo, jog pagal minėtą autorių tarptautinė sistema yra anarchiška, kai tuo tarpu vidaus sistema yra paremta hierarchija, dėl šios priežasties hierarchinėje vidaus sistemoje vyrauja valdymo ir pavaldumo santykiai, o anarchinėje tarptautinėje sistemoje, kuri nepasižymi minėtu pavaldumu ir valdymu, esantys vienetai gali funkciškai supanašėti.⁶⁵ Taip pat svarbus neorealistinis požiūris atsiskleidžia ir per individo lygmenį, kadangi minėtose skirtingose vidaus ir tarptautinėje sistemose individai pasižymi skirtinga galia – hierarchinėje sistemoje individai yra funkcionaliai panašūs ir nevienodi savo galia, tačiau anarchinėje sistemoje jie turi nevienodas galias, bet atlieka tas pačias funkcijas.⁶⁶ Apibendrinant šį požiūrio tašką galima teigti, jog remiantis neorealistu idėjomis aiškiai matoma koreliacija tarp realizmo pateikiamo tarptautinio vaizdinio ir neorealistu ta prasme, jog tarptautinė aplinka vis vien yra traktuojama kaip anarchiška, vis dėl to, neorealistai į šią erdvę žiūri labiau sistemiškai.

Dėl sisteminio požiūrio neorealistai išsiskyrė iš kitų teorijų ir dvipolės tarptautinės sistemos idėja, kuri teigė, jog „dviapalis pasaulis būtų stabilesnis už jį pakeitusį daugiapolį pasaulį“.⁶⁷ Neorealistai siekdami pagrįsti šios idėjos teisingumą pateikė keturis argumentus, kurie pagrindžia jų iškeltą tezė (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Neorealizmo daugiapolės ir dvipolės sistemos aiškinimas⁶⁸

Daugiapolė sistema	Dvipolė sistema
Pavojai yra mažiau ryškūs, o interesų ir atsakomybių ribos mažiau aiškios	Pasaulyje nevyktų karai tarp didžiųjų galių, nes grėsmė jų išlikimui ir saugumui būtų akivaizdi
Esantys kariniai aljansai, kurie vienija apylygių galių valstybes, didintų tarpusavio nesupratimo riziką	Esant dvipolei sistemai, silpnesnių valstybių veiksmai supervalstybėms neturi tokios įtakos
Vienodas branduoliškumo lygmuo tarp valstybių turėtų įtakos taikos išlaikymui	Branduolinis ginklas dvipoliame pasaulyje užtikrina taiką
Priklausomybės abipusiškumas verčia į kitus žiūrėti įtariai	Mažiau galimų priešininkų

⁶⁴ Linklater, *supra note*, 59: 236.

⁶⁵ *Ibid*

⁶⁶ *Ibid*

⁶⁷ *Ibid*

⁶⁸ *Ibid*, 237-239.

Iš lentelėje pateiktų argumentų reikėtų išskirti kelis, kuriuos būtina aptarti plačiau, tai branduolinio ginklo idėja ir karinių aljansų atsiradimas. Sekant neorealizmo šalininkų argumentais kodėl dvipolė sistema yra geresnė nei daugiapolė, šie du argumentai, kurie kalba apie branduolinius ginklus ir karinius aljansus gali būti vertinami įvairiai. Visų pirma, remiantis neorealizmo šalininkais, ilgalaikė taika, kuri tam tikra prasme yra dėl dvipolės sistemos, taip pat buvo įtakojama ir to, jog didžiosios valstybės nėra ginkluotos vien įprastais ginklais, tačiau jų karinis arsenalas pasižymi ir branduoliniais ginklais.⁶⁹ Šios idėjos pagrindinė mintis yra ganėtinai paprasta – branduolinis ginklas yra esminis stabilumo šaltinis, kadangi valstybės negalėjo tikėtis absoliučios pergalės ar atlaikyti potencialias karo sąnaudas.⁷⁰ Visgi, šioje vietoje reikėtų išskirti ir priešingą šiam argumentui požiūrį, kuris pateikia kritišką požiūrį į šią tezę – ar įvykus sklandžiam ir tolygiam perėjimui prie branduolinio daugiapoliškumo, didžiųjų valstybių destruktinė karinė galia ir noras bendradarbiauti taptų mažiau svarbūs?⁷¹ Šis klausimas reikalauja ne konkretaus atsakymo, tačiau iškelia idėją, jog branduolinė dvipolė sistema nebūtinai yra geresnė ir užtikrinanti tvaresnį saugumą, nei daugiapolė branduolinė sistema. Tai yra svarbus kritinis taškas šiame argumente, kuris leidžia abejoti šios tezės absoliučiu teisingumu.

Antroji tezė, į kurią reikia atkreipti papildomą dėmesį, tai karinių aljansų buvimas tarptautinėje sistemoje ir jų įtaka sistemos stabilumui. „Daugiapoliame kontekste atskiros valstybės pasitraukdamos iš aljanso iškart sukelia grėsmę likusiųjų saugumui“⁷², dėl šios priežasties dvipolėje sistemoje, kurioje dominuoja dvi aiškios galios, tokio pobūdžio pasitraukimas neturėtų didelių pasekmių, kadangi tai nepakeistų ir neįtakotų esančios galios pusiausvyros.⁷³ Ši idėja yra įdomi, kadangi ji iškelia tezę, jog ilgalaikiai taikai išlaikyti kariniai aljansai, kurių pagrindinis tikslas pagrinde ir būna taikos palaikymas ir išlaikymas, sukeldami tam tikrus pokyčius aljanso viduje, galėtų tiesiogiai įtakoti ir tarptautinės erdvės taikos balansą. Tai svarbu, kadangi dabartinėje tarptautinėje arenoje vienas iš didžiausių veikėjų yra būtent karinis aljansas, t.y. NATO. Apibendrinant pateiktus argumentus galima išryškinti keletą esminių punktų – daugiapolė sistema yra laikoma kur kas labiau nestabilia dėl didesnio konkurentų kiekio tarp valstybių, tuo pačiu, tarptautinės sistemos stabilumui įtakos turėtų tik kelių supervalstybių veiksmai, o ne visų šioje sistemoje esančių subjektų poelgiai.

Kaip ir kiekviena teorija, taip ir neorealizmas susiduria su tam tikra kritika. Vienas iš kritikos taškų, kurį vertinga paminėti, tai kritikų išryškinamas neorealizmo nesugebėjimas įtraukti

⁶⁹ Linklater, *supra note*, 59: 238.

⁷⁰ *Ibid*

⁷¹ *Ibid*

⁷² *Ibid*

⁷³ *Ibid*

pavienių valstybių politikos ir jų elgsenos poveikio tarptautinei sistemai.⁷⁴ Ši kritika yra teisinga, kadangi neorealizmo teorija aiškina tarptautinę politiką, o ne užsienio politiką, dėl ko šios teorijos pagrindinės idėjos mėgina paaiškinti kaip išorės jėgos lemia valstybių elgesį, o ne kaip vidaus jėgos veikia tarptautinę sistemą.⁷⁵ Tačiau, svarbu pažymėti, jog neorealistai visiškai neatmeta individo lygmens ir suteikia jam tam tikrą vietą struktūriniame aiškinime, tačiau, nors šios teorijos šalininkai ir pripažįsta vieneto lygmens svarbą, detaliau įtraukti ją į teoriją atsisako.⁷⁶ Vis dėl to, neorealizmo pradininkas K. Waltzas į šią kritiką atsako požiūriu, jog ne viskas turi būti įtraukiama į teorijos rėmus. Jis teigia, jog valstybės yra svarbios, tačiau ir tarptautinė sistema yra svarbi, o kuri iš šių sistemos dalyvių yra svarbesnė, gali atsiskleisti tik per tarptautinės politikos struktūrinius pokyčius.⁷⁷ Vis dėl to, nors K. Waltzas įvairiais argumentais mėgina atremti šį kritinį tašką, šio darbo teoriniam pagrindui valstybių lygmuo yra svarbus ir esminis, kadangi siekiant nustatyti valstybėje esančios institucijos vaidmenį užsienio politikoje, labai svarbu identifikuoti, jog valstybė kaip vienetas apskritai yra svarbus elementas tarptautinėje sistemoje.

Neorealizmas „suteikė daugiau teorinio rafinuotumo sričiai, kuri iki tol vengė teorijos ir šalinosi nuo pagrindinių teorinių ginčų kituose socialiniuose moksluose“⁷⁸, ši teorija išryškino svarų tarptautinės sistemos stabilumo, valstybių elgesio panašumų ir dipoliškos sistemos vaidmenį ir svarbą. Vis dėl to, svarbu pažymėti, jog struktūrinis realizmas, kaip ir klasikinis realizmas pervertina struktūros vaidmenį ir neatsižvelgia į šią struktūrą sudarančių valstybių vaidmenį, todėl nuo šių teorijų atskilusi trečioji teorija neoklasikinis realizmas siekia apjungti visų teorijų idėjas, o tuo pačiu identifikuoti ir kitus struktūrą įtakojančius veiksnius.

1.2.3. Neoklasikinio realizmo teoriniai pagrindai

Siekiant pateikti neoklasikinio realizmo teorinius pagrindus, visų pirma reikalinga nubrėžti griežtą skirtį tarp realizmo, neorealizmo ir neoklasikinio realizmo. Nors visos trys teorijos yra kylančios ir jau tradiciniu tapusio realizmo, kiekviena iš šių teorijų pateikia naują ir kitokį požiūrį į tarptautinę sistemą. Kadangi realizmo teorija jau buvo plačiai analizuojama šiame darbe, siekiant apibrėžti aiškia skirtį tarp visų trijų teorijos variantų, svarbu pažymėti, jog realizmas pasižymėjo dideliu dėmesio valstybių užsienio politikai, kadangi šios teorijos šalininkai manė, jog būtent užsienio politika yra raktas, kuris leidžia paaiškinti tarptautinėje arenoje dominuojančias jėgas.⁷⁹ Dėl šios priežasties realistų

⁷⁴ Kennethas Waltzas, „Neorealism: Confusions and criticism“, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://ir101.co.uk/wp-content/uploads/2018/11/Waltz-Neorealism-Confusions-and-Criticisms.pdf>.

⁷⁵ *Ibid*

⁷⁶ *Ibid*

⁷⁷ *Ibid*

⁷⁸ Linklater, *supra note*, 59: 250.

⁷⁹ Linklater, *supra note*, 64: 235.

pateikiamas tarptautinės sistemos suvokimas pasižymėjo esmine klaida, kuri nurodė, jog „neįmanoma nubrėžti griežto skirtumo tarp valstybių sistemos ir suverenių tos sistemos vienetų prigimties“.⁸⁰ Dėl šios klaidos atsirado būtinybė koreguoti realizmo pagrindines idėjas ir iš to gimė neorealizmas. Neorealizmo pagrindinė idėja yra ta, jog užsienio politika pasižymi ilgalaikiu reguliarumu ir ilgalaikiu anarchinės sistemos reproduktivumu, tačiau šias temas analizavo ir realistai, todėl buvo reikalingas kitoks požiūris į vykstančius procesus.⁸¹ Dėl šios priežasties pagrindinė mintis, kuri išsiskyrė nuo realistų, tai neorealizmo tikslas nurodyti ir identifikuoti „pagrindinius struktūrinius valstybių sistemos bruožus“.⁸² Pagrindinis šios teorijos šalininkas jau minėtas autorius Kennethas Waltzas (*angl. Kenneth Waltz*), kuris analizuodamas tarptautinės sistemas pateikia tarptautinių ir vidaus sistemų skirtumus trimis aspektais.⁸³ Visi šie skirtumai pasireiškia per minėtus tris skirtumus, kurie yra – sistemos tvarkos principas, vienetų pobūdis ir galios pasiskirstymas tarp šių vienetų.⁸⁴ Per šiuos pateiktus skirtumus atsiranda jau anksčiau minėtas neorealizmo, dar kitaip vadinamo struktūrinio realizmo, atsiskyrimas nuo tradicinio realizmo. Galiausiai, trečioji realizmo atmaina, tai neoklasikinis realizmas, kuris siekia suderinti klasikinį realizmą ir neorealizmą, o taip pat, pateikti trečią požiūrį, kuriuo remiantis galima analizuoti užsienio politikos formavimą ir suvokti tarptautinę erdvę. Neoklasikinis realizmas ir šios teorijos keliamos idėjos yra ganėtinai naujas darinys, kurio pagrindinis siekis yra suderinti klasikinio realizmo ir struktūrinio realizmo pagrindines idėjas.⁸⁵ Ši teorinė prielaida sujundama dvi teorijas siekia suderinti struktūrinio realizmo mokslinį griežtumą ir tarptautinės sistemos viršenybės principą su klasikinio realizmo dėmesiu vidaus institucijoms ir jų suvokimo problemomis.⁸⁶

Siekiant geriau pateikti neoklasikinio realizmo pagrindines teorines prielaidas, svarbu pateikti šios teorijos šalininkų kritiką neorealizmui, kadangi šios kritikos dėka galima geriau identifikuoti kaip tarptautinę erdvę ir joje veikiančias nacionalines galias suvokia šie teoretikai. „Neoklasikiniai realistai sutinka su struktūriniais realistais, kad valstybės savo užsienio saugumo politiką formuoja pirmiausiai atsižvelgdamos į tarptautinėje sistemoje kylančias grėsmes ir galimybes“⁸⁷, šis teorinis sutapimas argumentuojamas tuo, jog tarptautinei sistemai esant anarchiškai, bet kokia valstybės politikos klaida gali baigtis tam tikru pralaimėjimu, dėl ko nesugebėjus tinkamai apsisaugoti nuo išorės grėsmių, kyla valstybės išnykimo pavojus.⁸⁸ Visgi, svarbu pažymėti, jog nors ir

⁸⁰ *Ibid*

⁸¹ *Ibid*, 236.

⁸² *Ibid*

⁸³ *Ibid*

⁸⁴ *Ibid*

⁸⁵ Norrin M. Ripsman, „Neoclassical Realism“, Oxford Research Encyclopedia of International Studies, žiūrėta 2023 m. kovo 19 d.,

<https://oxfordre.com/internationalstudies/display/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-36?print=pdf>.

⁸⁶ *Ibid*

⁸⁷ Ripsman, *supra note*, 85.

⁸⁸ *Ibid*

tam tikru požiūriu neoklasikiniai realistai sutinka su neorealizmo idėjomis, pastarieji nurodo, jog į besikeičiančias tarptautines aplinkybes valstybės nereaguoja taip sklandžiai, kaip yra numatoma struktūrinio realizmo galios pusiausvyros teorijoje.⁸⁹ Dėl šios priežasties neoklasikiniai realistai išskiria keturias pagrindines neorealizmo požiūrio klaidas:⁹⁰

- **Valstybės ne visuomet teisingai suvokia sisteminius signalus.** Kadangi valstybėje veikia ne viena institucija, už kurios valdymą yra atsakingi tam tikri asmenys, dėl šių asmenų asmeninių savybių ar šališkumo iš tarptautinės sistemos kylantys stimulai ne visuomet gali būti teisingai interpretuojami;
- **Lyderių reakcija į sisteminius signalus.** Nepaisant to ar nacionalinių veikėjų lyderiai teisingai suvokia sisteminius signalus, jų reakcija į juos ne visuomet bus racionali. Dėl šios priežasties šie lyderiai gali remtis neracionaliais ar neoptimaliais sprendimais ar jų priėmimo procesais, dėl ko tai gali nulemti prieštaravimą sisteminiams stimulams;
- **Tarptautinė sistema ne visuomet yra aiški.** Neoklasikinio realizmo kritika struktūriniam realizmui atsiskleidžia ir per tarptautinės sistemos neaišku prizmę. Kuomet įvyksta krizinės situacijos, kuomet valstybėje pavyzdžiui neišvengiamai ir greitai keičiasi valdžia, valstybės gali įžvelgti pavojų ir spręsti kaip tam pasipriešinti, nors dauguma tokių ar kitokio pobūdžio situacijų dažniausiai nebūna taip paprastai suprantamos ir tokios aiškios;
- **Reagavimas pagal tarptautinę sistemą ne visuomet yra įmanomas.** Dėl įvairių vidaus arba (ir) ekonominių priežasčių, valstybės ne visuomet gali turėti pakankamai išteklių reaguoti pagal tarptautinę sistemą.

Šios struktūrinio realizmo požiūrio klaidos, anot neoklasikinio realizmo, leidžia daryti prielaidą, jog valstybės, kuomet priima tam tikrus sprendimus, nesusiduria su jokiais vidaus apribojimais.⁹¹ Tačiau, ne visos valstybės turi pasirinkimą savarankiškai vadovauti užsienio politikai ir dėl šios priežasties susiduria su vidaus interesų grupių pasipriešinimu ar įvairias veto žaidėjais, kurie pasireiškia įstatymų leidžiamojame valdžioje ar kitur.⁹² Dėl šios priežasties, formuojant užsienio politiką, dažniausiai tenka derėtis su suinteresuotomis grupėmis, ar valdžios atstovais, kadangi nuo šių veikėjų priklauso valstybės galimybės mobilizuoti norimus išteklius ir pasiekti norimą atsaką į tarptautinės sistemos signalus.⁹³ Dėl to, tarptautinės politikos ir valstybių reakcijos į tarptautinę sistemą teorinis atskyrimas privalo sugebėti atskirti valstybes pagal jų unikalią politikos formavimo aplinką.⁹⁴

⁸⁹ *Ibid*

⁹⁰ *Ibid*

⁹¹ *Ibid*

⁹² *Ibid*

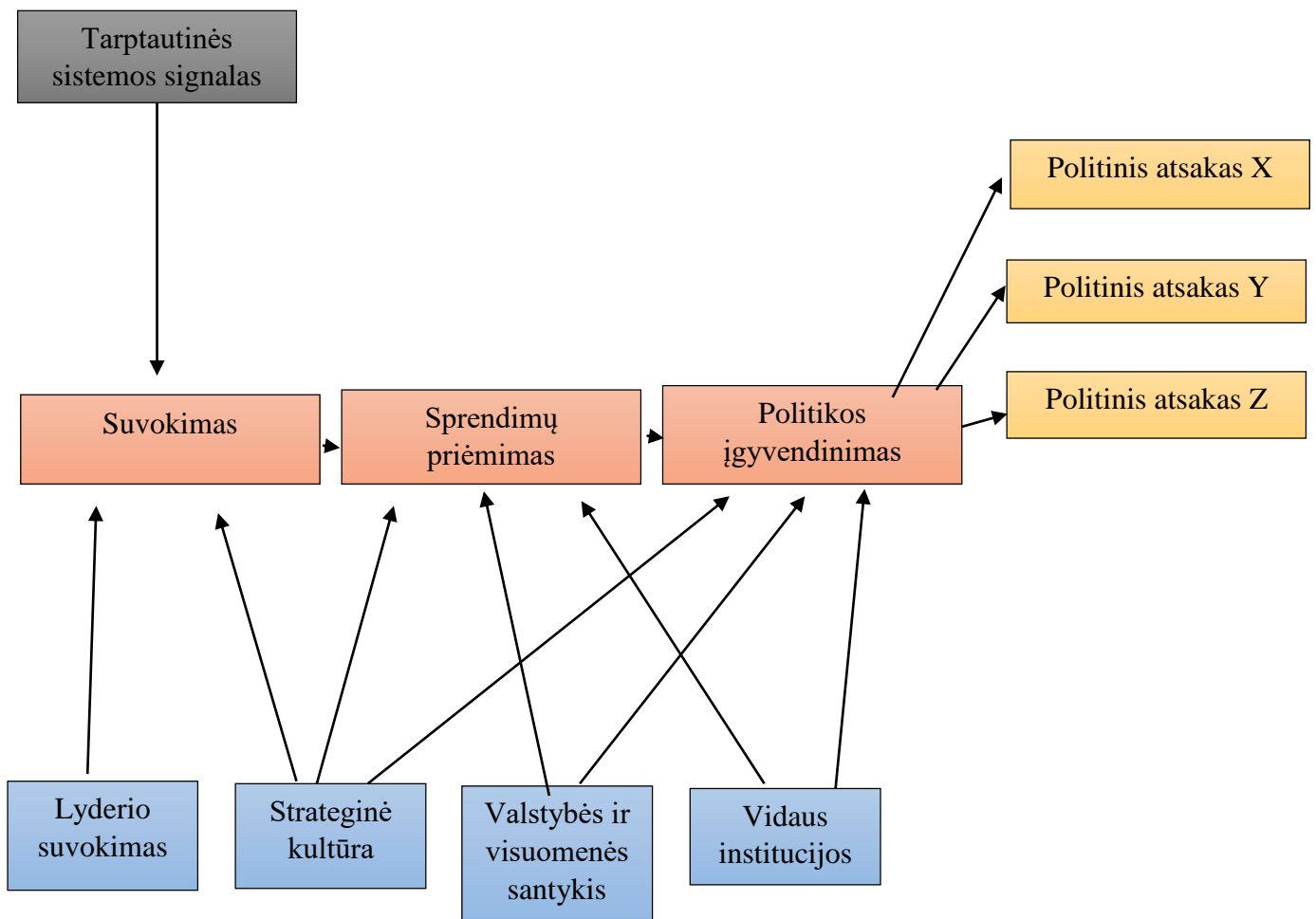
⁹³ Ripsman, *supra note*, 85.

⁹⁴ *Ibid*

1.2.4. Neoklasikinio realizmo užsienio politikos formavimas

Dėl minėtų struktūrinio realizmo trūkumų, neoklasikinio realizmo šalininkai pildė šią teoriją ir pateikė papildomų kintamųjų, kurie atsakė į tuos klausimus, kurių nepajėgė atsakyti neorealistas.⁹⁵ Šie lūkesčiai, kurie nebuvo išpildyti neorealizmo, yra pateikiami per vidaus politikos kintamuosius, kurie tiesiogiai įtakoja valstybių užsienio politikos formavimo procesą. Tam, jog šiuos kintamuosius būtų galima lengviau paaiškinti, naudinga šią teorinę prielaidą ir neoklasikinio realizmo vidaus politikos įtaką užsienio politikos formavimui pateikti schematiškai (žr. 2 schema).

2 schema. Užsienio politikos formavimą įtakojantys veiksniai⁹⁶

Siekiant šios schemos aiškumo, būtina išanalizuoti ir pateikti visų šioje schemoje esančių veiksnių paaiškinimus ir priežastinius ryšius. Visų pirma, neoklasikinis realizmas nurodo, jog tarptautinė sistema siunčia aiškius signalus nacionalinėms valstybėms, kurios privalo šiuos signalus ne tik priimti,

⁹⁵ *Ibid*

⁹⁶ *Ibid*

bet ir išanalizuoti.⁹⁷ Vis dėl to, atsakas į šiuos tarptautinės sistemos signalus turi būti pateiktas tik perėjus tam tikrus taškus, kuriuos lemia lyderio suvokimas ir vidaus politika.⁹⁸ Taigi, analizuojant pateiktą schemą išryškėja pirmasis vidaus politikos įtakos lygmuo formuojant užsienio politiką – tarptautinė sistema siunčia signalą nacionalinei valstybei, kuri visų pirma šį signalą turi suvokti per valstybės lyderio ir strateginės kultūros požiūrio tašką. Strateginė kultūra šioje schemoje reiškia tam tikrą valstybėje esantį kultūrinį ir vertybinį pagrindą, pagal kurį yra formuojama valstybės vidaus ir užsienio strategija.⁹⁹ Iš šio mechanizmo sukuriamas tam tikras suvokimas, kuriuo remiantis nacionaliniai veikėjai remia savo sprendimų priėmimo procesą ir iš tų sprendimų kylantį politikos įgyvendinimą. Vis dėl to, svarbu pastebėti, jog tiek sprendimų priėmimas, tiek užsienio politikos įgyvendinimas lygiai taip pat yra įtakojami tų pačių ar skirtingų kintamųjų, kurie pasireiškia jau nuo suvokimo formavimo fazės.

Taigi, kaip atsispindi pateiktoje schemoje, sprendimų priėmimas yra įtakojamas strateginės kultūros, valstybės ir visuomenės santykio bei vidaus institucijų. Tuo pačiu, ir politikos įgyvendinimas yra įtakojamas tų pačių veiksnių, kaip ir sprendimų priėmimas. Dėl šios priežasties neoklasikinio realizmo teorija nurodo, jog valstybės ne visuomet gali pritaikyti politinį atsaką prie tarptautinių signalų, kadangi dėl klaidingų sisteminių signalų suvokimų, nepakankamai racionalių sprendimo priėmimo procedūrų ar kliūčių politikos įgyvendinime, atsiranda ne visuomet tarptautinę aplinką atitinkantys politiniai atsakai.¹⁰⁰ Šis vidaus politikos institucijų atsiradimas užsienio politikos formavimo procese nurodo, jog remiantis šios teorijos pagrindinėmis idėjomis, užsienio politikos formavimas nesusideda tik iš konkrečios struktūros ir racionalaus veikėjo tarpusavio sąveikos, tačiau yra įtakojami tam tikrų įsiterpiančiųjų kintamųjų.

1.2.5. Įsiterpiančiųjų kintamųjų svarba užsienio politikos formavime

Pateiktoje schemoje svarbiausias elementas, į kurį reikėtų atkreipti dėmesį, tai vidaus institucijų įtaka užsienio politikos formavimo procese. Dėl vidaus institucijų buvimo šioje schemoje, valstybių priimami užsienio politikos sprendimai ne visuomet yra racionaliausi ir geriausiai atitinkantys gaunamus signalus. Ir šioje vietoje iškyla struktūros ir veikėjo dilema, kadangi pagal neoklasikinę realistinę teoriją, struktūra vis dar išlaiko pagrindinį vaidmenį, kuris lemia veikėjo pasirinkimus, tačiau pati struktūra yra interpretuojama ne tik veikėjų, bet ir į ją reaguojamą vidaus politinėse institucijose, kurios vis dėl to gali įtakoti kitokį veikėjų apsisprendimą.¹⁰¹ Vis dėl to, svarbu pabrėžti, jog ne tik šis įsiterpiančiasis kintamasis turi įtakos užsienio politikos formavimui, kaip buvo pastebėta ankstesniame

⁹⁷ Ripsman, *supra note*, 85.

⁹⁸ *Ibid*

⁹⁹ *Ibid*

¹⁰⁰ *Ibid*

¹⁰¹ Ripsman, *supra note*, 85.

poskyryje. Visi įsiterpantieji kintamieji yra esminiai neoklasikinės realistinės teorijos atžvilgiu. Kiekvienas iš šių kintamųjų turi poveikį galutiniams politiniam atsakui, kuris gali būti radikaliai skirtingas nuo tokio, kokio tikėjosi ar reikėjo tarptautinei sistemai. Šie įsiterpantieji kintamieji ir jų įtaka yra teoriniame lygmenyje atsirandantys veikėjai, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai turi svarią įtaką visam užsienio politikos formavimui.

Dėl šios priežasties, realizuojant neoklasikinio realizmo teorinę prieigą svarbu pabrėžti, jog įsiterpantieji kintamieji gali būti esminiai siekiant paaiškinti užsienio politikos formavimo procesą. Tuo pačiu, šių kintamųjų identifikavimas ir konkretus aprašymas bei jų įsiterpimo lygmens nustatymas gali leisti nurodyti, jog šie kintamieji pasireiškia ne tik teoriniame, bet ir praktiniame lygmenyje. Dėl šios priežasties, siekiant įrodyti, jog įsiterpantieji kintamieji, o labiausiai vidaus institucijos, kaip vienas iš kintamųjų, turi įtakos užsienio politikos formavimui, labai svarbu pateikti konkretų užsienio politikos formavimo procesą ir šiame procese dalyvaujančius vidaus politikos institucijų veikėjus, tam, jog būtų galima nustatyti ar šie veikėjai iš tiesų turi įtakos minėtam procesui.

2. LIETUVOS UŽSIENIO POLITIKOS FORMAVIMO PROCESAS

2.1. Lietuvos politinės sistemos įtaka užsienio politikos formavimo procesui

2.1.1. Užsienio politikos formavimo konstituciniai principai

Valstybė, tai sudėtingas mechanizmas, kurio sėkmingas veikimui yra būtinas aiškus svarbiausių principų ir taisyklių rinkinys. Šis rinkinys nurodo kaip yra reguliuojamos svarbiausios valstybės sferos, o tuo pačiu užtikrina, jog net esant valdžių kaitai, tam tikri pamatiniai valstybės principai išliktų nepakeičiami. Lietuvos Respublikos Konstitucija yra svarbiausias valstybės įstatymas, kuriam prieštarauti ar viršyti negali nei vienas kitas teisinę galią turintis aktas. Sąvoka *Konstitucija* reiškia – „pagrindinis valstybės įstatymas, turintis aukščiausią teisinę galią, nustatantis valstybės politinės, teisinės, ekonominės sistemos pagrindus. Šis pagrindinis įstatymas įtvirtina valstybės valdymo ir santvarkos formą, valdžios ir valdymo organų organizavimo tvarką ir kompetenciją, teisinę asmens padėtį, teisingumo organizaciją ir vykdymo principus, rinkimų sistemą“¹⁰². Šis sąvokos Konstitucija apibūdinimas leidžia daryti išvadą, jog šiame įstatyme yra nurodyti visi svarbiausi valstybės sisteminiai bruožai, o tuo pačiu, aiškiai apibrėžiamos funkcijos ir kiti esminiai valstybės principai. Analizuojant Lietuvos užsienio politikos formavimo procesą teisiniu lygmeniu, labai svarbu aiškiai išskirti kurie Konstitucijos straipsniai nurodo šio proceso formavimą, ar kokie veikėjai yra identifikuojami kaip šios sistemos dalis.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 67 straipsnis vadinasi „Seimas“, šio straipsnio 16 dalis nurodo, jog Lietuvos Respublikos Seimas „ratifikuoja ir denonsuoja Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis, svarsto kitus užsienio politikos klausimus“.¹⁰³ Tuo pačiu Konstitucijos 84 straipsnis, kuris nurodo Respublikos Prezidento funkcijas, šio straipsnio 1 dalyje nurodo, jog Lietuvos Respublikos Prezidentas „sprendžia pagrindinius užsienio politikos klausimus ir kartu su Vyriausybe vykdo užsienio politiką“ o to paties straipsnio 18 dalis taip pat nurodo, jog Prezidentas „daro Seime metinius pranešimus apie padėtį Lietuvoje, Lietuvos Respublikos vidaus ir užsienio politiką“.¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės funkcijas pateikiantis 94 Konstitucijos straipsnis ir jo 6 dalis teigia, jog Vyriausybė „užmezga diplomatinius santykius ir palaiko ryšius su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis“.¹⁰⁵

Kiekvienas iš šių straipsnių ir jų dalių leidžia aiškiai identifikuoti kokie valstybės veikėjai dalyvauja užsienio politikos srityje ir ją formuoja ar prie jos prisideda. Kiekviena iš institucijų yra

¹⁰² Žigaras, *supra note*, 25: 451.

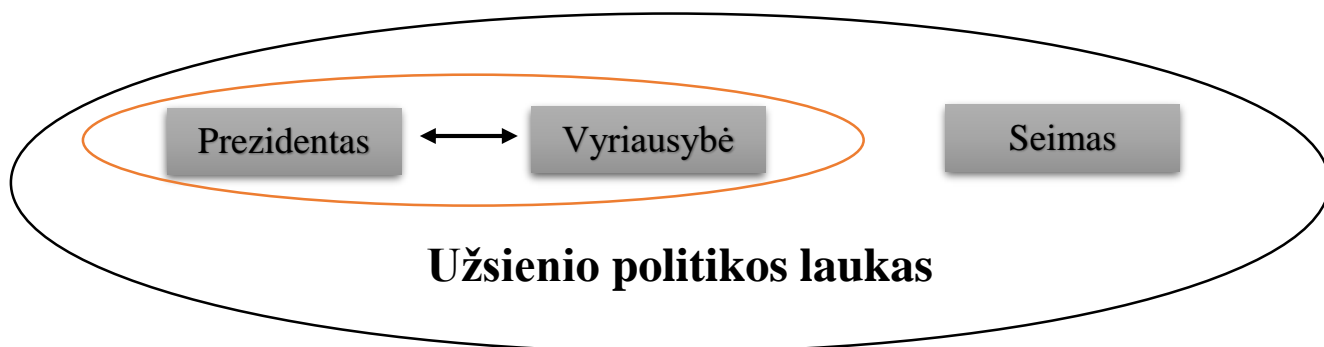
¹⁰³ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 23 d., <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>.

¹⁰⁴ *Ibid*

¹⁰⁵ *Ibid*

traktuojama kaip tam tikras teisinis vienetas – jų veikimas įstatymiškai yra įtvirtintas Konstitucijoje, su šioms institucijoms priskirtomis funkcijomis ir šių funkcijų įteisinimu. Pagal Konstituciją Lietuvos Respublikoje užsienio politikos veikėjai yra – Vyriausybė ir Prezidentas kartu, Seimas, kaip teisinis vienetas (žr. 3 schemą).

3 schema. Konstituciniai užsienio politikos veikėjai

Pagal pateiktą schemą galima daryti kelias išvadas. Pirmoji išvada, jog pagal Konstituciją galima labai aiškiai identifikuoti kokie pagrindiniai veikėjai veikia užsienio politikos lauke, kaip jau buvo minėta, tai yra Prezidentas, Vyriausybė ir Seimas. Visgi, žvelgiant tik į nurodytus straipsnius, galima matyti, jog Prezidento ir Vyriausybės institucijos užsienio politikos lauke veikia kaip vienas vienetas, kadangi kaip nurodyta Konstitucijos 84 straipsnio 1 dalyje, Prezidentas **kartu** su Vyriausybe dalyvauja užsienio politikos lauke. Šioje vietoje iškyla tam tikras susipriešinimas, kadangi nors Seimas ir turi su užsienio politiką susietų konstitucinių funkcijų, visgi, jo vaidmuo pačiame užsienio politikos formavime lieka neaiškus.

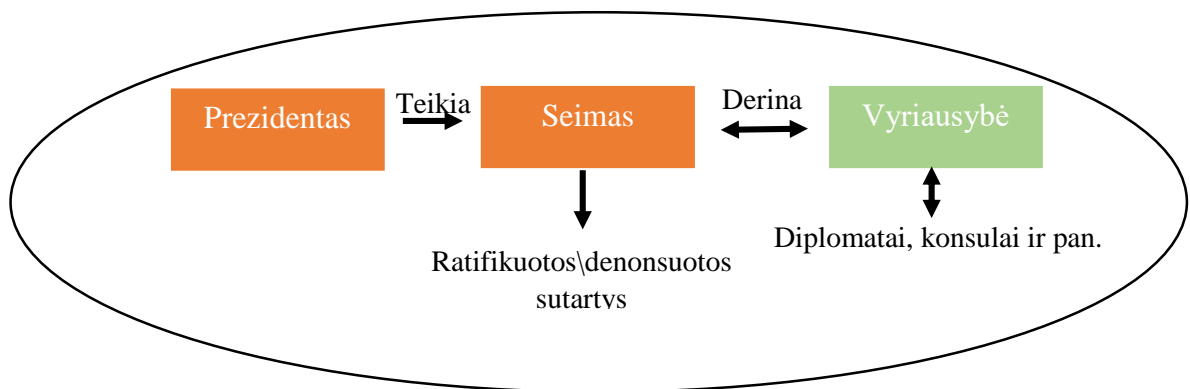
Visgi, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 67 straipsnio 16 dalis nurodo, jog Seimas ratifikuoja ar denonsuoja tarptautines sutartis, o tuo pačiu, 84 straipsnio 2 dalis nurodo, jog Prezidentas „pasirašo Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir teikia jas Seimui ratifikuoti“.¹⁰⁶ Ši vieta yra svarbi, kadangi tarptautinių sutarčių ratifikavimas ar denonsavimas yra viena iš užsienio politikos sudedamųjų dalių, kadangi šiomis sutartimis gali būti stojama į įvairias tarptautines organizacijas (pvz. Europos Sąjungą), o taip pat, gali būti užmezgami ar nutraukiami santykiai su kitais užsienio politikos subjektais – užsienio valstybėmis. Šis tarptautinių sutarčių svarbumas taip pat pažymėtas ir Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime¹⁰⁷, kuris nurodo, jog „<...>Lietuvos valstybė, pripažindama tarptautinės teisės principus ir normas, šalies gyventojams negali taikyti iš esmės kitokių standartų. Save laikydama lygiateise tarptautinės bendrijos nare, ji savo valia priima ir pripažįsta šiuos principus bei normas, jos papročius, dėsningai integruojasi į pasaulio kultūrą ir tampa natūralia jos

¹⁰⁶ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *supra note*, 103.

¹⁰⁷ „Oficialioji Konstitucinė doktrina. Svarbiausios nuostatos 1993-2020“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 23 d., <https://lrkt.lt/data/public/uploads/2020/10/oficialioji-konstitucine-doktrina-web.pdf>.

dalimi“¹⁰⁸. Svarbiausia šio nutarimo dalis yra paskutinis sakinys, kuris nurodo, jog priimdama tarptautines sutartis, kurias ratifikuoja Seimas pagal Konstitucijos 67 straipsnio 16 dalį, Lietuva **integruojasi į pasaulio kultūrą ir tampa natūralia jos dalimi**. Šis nutarimas yra svarbus, kadangi jis aiškiai pateikia, jog Seimo atliekama užsienio politikos funkcija yra esminė ir leidžianti Lietuvai įsilieti į pasaulinę tvarką ir sistemą. Pagal šią tarptautinių sutarčių ratifikavimo ir denonsavimo tvarką pateikta schema (žr. 3 schemą) keičiasi, kadangi šiame laukia Lietuvoje esantys užsienio politikos subjektai pasirodo kitu santykiu (žr. 4 schemą)

4 schema. Tarptautinių sutarčių ratifikavimo\denonsavimo sistema

Dėl šio skirtingo užsienio politikos formavimo lauko, siekiant geriau identifikuoti ir aprašyti Lietuvos užsienio politikos formavimo procesą, būtina kiekvieną iš Konstitucijos kylantį užsienio politikos subjektą pažiūrėti atskirai ir aiškiai nurodyti kokias funkcijas atskirai ar kartu atlieka kiekvienas iš veikėjų. Tik aiškiai nubrėžiant ribas tarp visų institucijų, galima pateikti aiškų Lietuvos užsienio politikos formavimo procesą, kuriuo remiantis bus galima analizuoti konkrečius užsienio politikos įvykius, o taip pat identifikuoti, ar Seimas pasinaudodamas jam suteiktas įrankiais prisidėjo prie tų įvykių formavimo, o galbūt jo įtaka užsienio politikos formavime atitinka 2 schemeje pateiktą vaizdą.

2.2. Prezidento, Vyriausybės ir Seimo funkcijos užsienio politikos formavime

2.2.1. Prezidento institucija ir pagrindinės funkcijos

Siekiant išanalizuoti Prezidento instituciją Lietuvoje ir šios institucijos funkcijas, labai svarbu suprasti, jog turimos Prezidento galios yra tiesiogiai kylančios iš Lietuvoje veikiančios pusiau prezidentinės valdymo formos. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1998 m. sausio 10 d. nutarime pažymėjo, jog „<...> Lietuvos valstybės valdymo modelis priskirtinas parlamentinės respublikos valdymo formai. Kartu pabrėžtina, kad mūsų valstybės valdymo formai būdingi ir kai kurie

¹⁰⁸ „Oficialioji Konstitucinė doktrina. Svarbiausios nuostatos 1993-2020“, *supra note*, 107.

vadinamosios mišriosios (pusiau prezidentinės) valdymo formos ypatumai. Tai atsispindi Seimo, valstybės vadovo – Respublikos Prezidento, Vyriausybės įgaliojimuose bei jų tarpusavio santykių teisinėje konstrukcijoje¹⁰⁹ Šis Konstitucinio Teismo išaiškinimas tiesiogiai nurodo, jog Lietuva, turėdama mišrios valdymo formos požymių, kurie atsispindi Prezidento ir Vyriausybės tarpusavio santykyje, yra svarbus dėmuo, siekiant identifikuoti pagrindines Prezidento funkcijas užsienio politikos formavime.

Mišrus valdymo modelis, dar kitaip vadinamas pusiau prezidentine valdymo sistema, pasižymi 5 pagrindiniais bruožais¹¹⁰:

- Prezidentas yra renkamas tautos;
- Prezidentui suteikiami svarbiausi vykdomosios valdžios įgaliojimai;
- Prezidentui nėra suteikiamos visos vykdomosios valdžios galios, jis taip pat nėra Vyriausybės vadovas;
- Vyriausybės vadovą skiria prezidentas, tačiau tik su parlamento pritarimu;
- Ministras pirmininkas vadovauja vyriausybei tik su parlamento daugumos palaikymu.

Šie iš pusiau prezidentinės valdymo sistemos kylantys bruožai nurodo, jog dėl šios sistemos buvimo Lietuvoje, Prezidentui yra suteikiamos kai kurios vykdomosios politikos galios, kurios gali būti laikomos svarbiausiomis. Dėl šios priežasties užsienio politikos sferoje Prezidentas turi ne mažai funkcijų ir galių.

Lietuvos Respublikos Prezidento internetinėje svetainėje yra pateikiamos visos Prezidento funkcijos tiek vidaus, tiek užsienio politikoje. Šiame šaltinyje pateikiama, jog prezidentas didžiausius įgaliojimus turi būtent užsienio politikos srityje, kadangi jis:

- „Sprendžia pagrindinius užsienio politikos klausimus ir kartu su Vyriausybe vykdo užsienio politiką.“¹¹¹
- „Pasirašo tarptautines sutartis ir teikia jas ratifikuoti Seimui.“¹¹²
- „Vyriausybės teikimu, skiria ir atšaukia Lietuvos diplomatinis atstovus užsienio valstybėse ir prie tarptautinių organizacijų.“¹¹³
- „Priima užsienio valstybių diplomatinių atstovų įgaliojimus ir atšaukiamuosius raštus, teikia aukščiausius diplomatinis rangus ir specialius vardus“.¹¹⁴

¹⁰⁹ „Oficialioji Konstitucinė doktrina. Svarbiausios nuostatos 1993-2020“, *supra note*, 107.

¹¹⁰ Žigaras, *supra note*, 25: 336.

¹¹¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *supra note*, 103.

¹¹² *Ibid*

¹¹³ *Ibid*

¹¹⁴ *Ibid*

Iš šių funkcijų galima matyti, jog prezidento institucija Lietuvoje turi aiškiai išreikštas funkcijas ir atsakomybes užsienio politikos lauke – nuo sutarčių ir diplomatų skyrimo ir pasirašymo, iki užsienio politikos vykdymo. Visgi, prezidento institucijos vaidmuo užsienio politikoje nėra taip paprastai aprašomas, kadangi šalies vadovo vaidmuo užsienio politikos formavime smarkiai priklauso ir nuo to, kaip stropiai ir ryžtingai šalies vadovas išnaudoja šias funkcijas. „<...> prezidento galių vertinimuose ar kiekybinių indeksų skaičiavimuose dominuoja labai formalistiniai kriterijai – galimybės vetuoti priimtus įstatymus ir dalyvauti įstatymų leidimo procese, ištraukti į vyriausybės skyrimo procesą, skirti ir atleisti konkrečius pareigūnus, dalyvauti formuojant biudžetą, inicijuoti referendumus ir panašiai. Įdomu, kad užsienio politika, kaip atskira prezidentinės galios sritis, tokiuose vertinimuose dažnai yra ignoruojama“¹¹⁵, dėl šios priežasties labai svarbu apibrėžti ne tik formalius, bet ir iš pačio Prezidento kylančius įgaliojimus užsienio politikos srityje, kurie neperžengia Konstitucijos ribų, bet taip pat gali būti priskirti prie prezidento institucijos funkcijų užsienio politikoje.

Analizuojant prezidento „asmeniškai“ kuriamas funkcijas, labai svarbu pažymėti, jog Konstitucijoje išskirtos ir aprašytos prezidento galios iš esmės nesikeitė nuo 1993 m., kadangi jokių didelių pokyčių reglamentuojant prezidento funkcijas, galias ar santykius su kitomis institucijomis nebuvo.¹¹⁶ Visgi, analizuojant Lietuvos užsienio politikos raidą ir prezidento funkcijų pokytį šioje raidoje, svarbu pažymėti, jog iki D. Grybauskaitės atėjimo į postą, Lietuvoje jau buvo matoma susiformavusi praktika, kuomet ne prezidentas, o konkrečiai Užsienio reikalų ministerija dominavo formuojant svarbiausius užsienio politikos sprendimus.¹¹⁷ Šis galių padalijimas tarp Vyriausybės ir Prezidento kyla dėl to, jog Konstitucijoje įtvirtintas bendras veikimas tarp šių dviejų institucijų nėra aiškus, kadangi nėra nurodyta kuri institucija turėtų ar galėtų būti pagrindinė, kuri kuria visą užsienio politikos kryptį, o kuri turėtų tik bendradarbiauti ar padėti įgyvendinti iškeltus tikslus. Dėl šio neaiškumo Lietuvos užsienio politikos formavimas iš prezidentūros pusės buvo skirtingas, kadangi skirtingi šalies vadovai ne vienodai interpretavo jiems konstituciškai suteiktas galias. Esminis pokytis prezidento institucijoje ir užsienio politikos formavime gali būti stebimas iki 2009 m. ir po jų, kuomet į valdžią atėjusi D. Grybauskaitė iš esmės pakeitė prezidentūros poziciją šiame procese.

Iki 2009 m. Lietuvos užsienio politikos formavime prezidento institucija buvo lydinčioji, kadangi „<...> Prezidentas nesprenžia esminių užsienio politikos klausimų, o tik savo parašu patvirtina susitarimus, pasiektus kitų“.¹¹⁸ Vis dėl to, po 2009 m., kuomet į valdžią atėjo D. Grybauskaitė,

¹¹⁵ Tomas Janeliūnas, „Prezidento įtaka Lietuvos užsienio politikos formavimui: galios centro pokytis D. Grybauskaitės prezidentavimo laikotarpiu“, *Politologija*, 2/94 (2019): 16, <https://www.journals.vu.lt/politologija/article/download/13332/12250/19268>.

¹¹⁶ *Ibid*, 18.

¹¹⁷ *Ibid*

¹¹⁸ Evaldas Nekrašas, „Lithuanian Political System and Foreign Policy Decision Making“, *Lithuanian Foreign Policy Review*, 4 (1999): 22.

prezidento ir vyriausybės santykis ir galios užsienio politikoje ėmė kisti. Šis pokytis atsirado, kadangi „Aiškiai neapibrėžta, padalyta tarp prezidento ir Vyriausybės (URM) užsienio politikos formavimo atsakomybė leido prezidentei perimti visų pirma svarbiausius ES politikos klausimus ir atstovavimo EVT funkciją“¹¹⁹, dėl šios priežasties prezidento funkcijos užsienio politikos formavime oficialiai nepasikeitė, tačiau galios centras šiame procese pasislinko į kitą pusę.

Šis užsienio politikos formavimo momentas yra svarbus, kadangi iš šio modelio, kuris keitėsi kartu su Lietuvos prezidentų kaita, kyla paskutinė, dalinai neoficiali funkcija, kuri tenka prezidento institucijai. Tai galios užsienio politikos formavime išlaikymas ar galių pusiausvyros koregavimas. Prezidentas, nors ir kartu su Vyriausybe vykdydamas užsienio politiką, turėdamas palankias sąlygas gali keisti savo galias užsienio politikoje, neperžengdamas Konstitucijos suteikiamų funkcijų. Tam, jog Prezidentas užimtų dominuojančią poziciją užsienio politikos formavime yra būtinos dvi sąlygos – a) siekis sustiprinti savo galias, b) Vyriausybė (Užsienio reikalų ministerija ir Premjeras) nesiekia konkuruoti su prezidentu ir tam neprieštaruoja. Kuomet yra įgyvendinamos šios dvi sąlygos, Prezidento pozicija užsienio politikos formavime gali keistis, kadangi galių balansas tarp Vyriausybės ir Prezidento persisveria į prezidentūros pusę. Ši funkcija kyla iš to, jog Lietuva pasižymėdama pusiau prezidentine valdymo sistema, prezidento institucijai suteikia daugelį galių, dėl ko, prezidento funkcijos, priklausomai nuo jo asmenybės gali keistis. Dėl šios priežasties keičiasi ir pats užsienio politikos formavimo procesas, kadangi pagal esantį skirtingų prezidentų vedamą modelį, užsienio politikos formavimas vyksta arba iš prezidento pusės, arba iš Vyriausybės.

Tam, jog geriau būtų galima suprasti kokios priežastys lemia ši procesinį pasikeitimą, labai svarbu išanalizuoti Vyriausybės funkcijas užsienio politikos procese, labiausiai išskiriant Užsienio reikalų ministerijos vaidmenį ir svarbą, o taip pat tiek Vyriausybei, tiek Užsienio reikalų ministerijai priskiriamas funkcijas.

2.2.2. Vyriausybės vaidmuo ir funkcijos užsienio politikos formavime

Lietuvoje Vyriausybė yra vykdomosios valdžios institucija. Tiek vidaus, tiek užsienio politikos formavime ši institucija užima svarbią vietą ir prisideda prie kiekvienos srities politikos vykdymo ir įgyvendinimo. Lietuvoje esanti politinė santvarka nurodo, jog Vyriausybės sudėtis Lietuvoje keičiasi kas 4 metus, po kiekvienų Seimo rinkimų, kuomet Ministrą Pirmininką Seimo pritarimu skiria Respublikos Prezidentas, o Ministras Pirmininkas Respublikos Prezidento patvirtintą ministrų kabinetą teikia tvirtinti Seimui, kaip tai nurodyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatyme.¹²⁰ Dėl

¹¹⁹ Janeliūnas, *supra note*, 115: 49.

¹²⁰ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas“, e-seimas.lrs, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5807/asr>.

įvairialypiškos Vyriausybės sudėties, kiekviena svarbiausia sritis yra kuruojama specialiai įkurtos ministerijos, kuri steigiama „formuoti valstybės politiką, taip pat organizuoti, koordinuoti ir kontroliuoti jos įgyvendinimą ministrui pavestose valdymo srityse“¹²¹. Šiuo metu Lietuvos Respublikos Vyriausybę sudaro 14 ministerijų.

Vyriausybės konstituciniai įgaliojimai užsienio politikos srityje yra išdėstyti keliuose Konstitucijos straipsniuose, šie straipsniai yra – 84 straipsnio 1 punktą ir 94 straipsnio 6 punktą.¹²² Kaip jau buvo pateikta anksčiau, 84 straipsnio 1 punktą nurodo, jog Vyriausybė kartu su Prezidentu vykdo užsienio politiką, tuo tarpu 94 straipsnio 6 punktą pateikia, jog Vyriausybė savarankiškai gali užmegzti diplomatinis santykius su kitomis užsienio valstybėmis ar tarptautinėmis organizacijomis.¹²³ Tačiau, be šių dviejų Konstitucijos straipsnių, Vyriausybės funkcijas užsienio politikos formavime galima išskirti į 4 punktus:

- **Reprezentaciniai įgaliojimai.**¹²⁴ Vyriausybė, Ministras Pirmininkas ar užsienio reikalų ministras turi šiuos reprezentacinius įgaliojimus – daryti oficialius pareiškimus užsienio politikos klausimais, kurie nėra tokie svarbūs, jog apie juos pranešti turėtų Prezidentas, Premjeras ir užsienio reikalų ministras pagal Konstitucijos suteiktas galias atstovaujant Lietuvą tarptautiniuose renginiuose ar tarptautinėse organizacijose;
- **Sprendimų priėmimo įgaliojimai.**¹²⁵ Vyriausybė ir kiti šiame vienete esantys subjektai gali priimti sprendimus dėl užsienio politikos klausimų, kurie nėra laikomi pagrindiniais. Taip pat Vyriausybė pasižymi galia užmegzti ir palaikyti diplomatinis santykius su užsienio valstybėmis, bei teikti siūlymus dėl ES teisės aktų priėmimo ir Lietuvos pozicijų ES klausimais;
- **Tarptautinių sutarčių sudarymo įgaliojimai.**¹²⁶ Vyriausybė gali sudaryti tarptautines sutartis, kadangi siekiant įgyvendinti užsienio politiką, be šių sutarčių tą padaryti nėra įmanoma. „Konkrečiau Vyriausybės konstitucinė teisė sudaryti tarptautines sutartis reiškia jos teisę sudaryti tas tarptautines sutartis, kurių pagal Konstitucijos 138 straipsnio 1 ir 2 dalį neturi ratifikuoti Seimas ir kurių pagal savo kompetenciją nesudaro Respublikos Prezidentas, t. y. neratifikuotinas tarptautines sutartis, sudaromas Vyriausybės vardu“¹²⁷;
- **Tarptautinių santykių palaikymo įgaliojimai.**¹²⁸ Vyriausybė per Užsienio reikalų ministerijos valdomas diplomatinės tarnybos institucijas palaiko diplomatinis ir konsulinius santykius.

¹²¹ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas“, *supra note*, 120.

¹²² Dainius Žalimas, „Lietuvos Respublikos užsienio politikos konstituciniai pagrindai“, iš *Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2022): 785.

¹²³ *Ibid*

¹²⁴ *Ibid*

¹²⁵ *Ibid*

¹²⁶ *Ibid*

¹²⁷ *Ibid*, 786.

¹²⁸ *Ibid*

Kiekviena iš šių funkcijų yra tam tikra prasme koreliuojanti su kitomis užsienio politikos lauke esančiomis institucijomis, tačiau Vyriausybės funkcijos (pvz. tarptautinių sutarčių sudarymas ir tarptautinių santykių palaikymas) tam tikra prasme yra tik Vyriausybei priskiriama kompetencija. Dėl plataus lauko funkcijų, kurios yra suteikiamos Vyriausybei, Užsienio reikalų ministerijai ar Premjerui, Vyriausybė užsienio politikos formavimo srityje gali išsikelti įvairius tikslus, kuriuos, naudojantis suteikiamomis funkcijomis, siekiama įgyvendinti. Šie tikslai yra svarbūs, kadangi jie nurodo kokius pagrindinius užsienio politikos prioritetus mato Vyriausybė, taip pat tai išryškina Vyriausybės vaidmenį užsienio politikos formavime. Visi šie tikslai būna įtvirtinami Vyriausybės programoje, kurią tvirtina Seimas.

Kiekvienos naujos Vyriausybės kadencijos pradžioje Seimas tvirtina nutarimus dėl Vyriausybės programos, kurioje yra pateikiami svarbiausi tos kadencijos Vyriausybės tikslai ir uždaviniai. Kadangi Vyriausybės darbų planas yra numatomas visai kadencijai, vertinga analizuojant Vyriausybės vaidmenį apžvelgti šešioliktosios, septynioliktosios ir šiuo metu kadenciją įpusėjusios, aštuonioliktosios vyriausybių programas, siekiant identifikuoti, kas šiose programose buvo išskiriamas užsienio politikos lygmuo, o taip pat, koks vaidmuo buvo nustatytas šiuose nutarimuose.

2012 metų gruodžio 13 dieną buvo patvirtinta šešioliktosios Vyriausybės programa. Šioje programoje su užsienio politikos sfera susiję tikslai buvo šie:

- Neatidėliotini Vyriausybės veiklos prioritetai – „užsienio politikos tęstinumas, kartu užtikrinant kuo geresnį bendradarbiavimą su kaimynais, stipresnę sanglaudą su ES ir NATO valstybėmis narėmis“;¹²⁹
- Užsienio politikos stiprinimas, vengiant dubliavimo su saugumo garantu – NATO;¹³⁰
- Užsienio politika grindžiama „solidaraus valstybių bendradarbiavimo, tarptautinės teisės viršenybės, tarpusavio pasitikėjimo ir pagarbos, demokratijos, žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo principais. Efektyvi ir nuosekli užsienio politika užtikrina valstybės išorės saugumo stiprinimą ir jos interesų gynimą, sudaro palankias sąlygas ekonominei veiklai, energetiniam saugumui, geriems santykiams su kaimynais, gina savo piliečių teises“;¹³¹
- Užsienio politikos pagalba, Lietuvos, kaip aktyvios ir konstruktyvios bendrijos narės įtvirtinimas;¹³²
- Partnerystės su bendramintėmis valstybėmis įtvirtinimas;¹³³

¹²⁹ „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, e-seimas.lrs, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.439761>.

¹³⁰ *Ibid*

¹³¹ *Ibid*

¹³² *Ibid*

¹³³ *Ibid*

- Diplomatinių tarnybos gerinimas.¹³⁴

Nors šie punktai nėra vieninteliai Vyriausybės programoje esantys tikslai, visgi, iš pateiktos informacijos galima daryti išvadą, jog šešioliktoji Vyriausybės programa pasižymėjo ryžtingu ir tikslingu Vyriausybės, kaip užsienio politikos pagrindinės formuotojos, vaidmeniu.

2016 metų gruodžio 13 d. buvo priimta septynioliktosios Vyriausybės programa. Šioje programoje buvo išskiriama, jog vykdant užsienio politiką bus laikomasi darnaus valstybės valdymo, kultūros, kaip švelniosios galios, stiprinimas užsienio politikoje, taip pat valstybės nepriklausomybės ir demokratijos apsaugojimas, laiku ir adekvačiai reaguojant į nacionaliniam saugumui kylančias grėsmes.¹³⁵ Šioje programoje taip pat buvo išskirtas atskiras skirsnis, kuris buvo skirtas užsienio politikai ir vadinosi „Veiksminga Užsienio politika“, pirmasis šio skirsnio skyrius – „Užsienio politikos nuoseklumas, aktyvumas ir tęstinumas“¹³⁶. Analizuojant šią programą galima matyti, jog joje užsienio politikos srityje buvo koncentruojama mažiau dėmesio, taip pat siekiama darbų tęstinumo, o ne aiškios lyderystės. Lyginant 2012 m. ir 2016 m. programas, matyti aiškus skirtumas, kadangi vertinant pagal programų turinį, šešioliktoji vyriausybė buvo užsibrėžusi aktyvesnį vaidmenį užsienio politikos srityje, nei septynioliktoji.

2020 metų gruodžio 11 d. buvo priimta aštuonioliktosios Vyriausybės programa. Šioje programoje galima matyti aiškiai išsiskiriantį skirsnį „Misija – stiprėjanti Lietuvos įtaka“, kuriame nurodoma, jog „užsienio politika per Lietuvos nepriklausomybės trisdešimtmetį aprėpė daugelį sričių. Įvertinę buvusių Vyriausybių įdirbį užsienio politikos srityje, pokyčius ketiname siūlyti ten, kur jie būtini“.¹³⁷ Taip pat, svarbu pažymėti, jog 249 įstatymo punktas nurodo, jog „Mes formuosime Lietuvos užsienio politiką, grindžiamą tokiais principais: laisvės, demokratijos, žmogaus teisių, tarptautinės teisės viršenybės, daugiašalio sprendimų priėmimo. Mūsų užsienio politika neįsivaizduojama be dalyvavimo pasaulinėse ar regioninėse struktūrose; ji turi būti ne tik gynybinė, bet ir proaktyvi; ši politika turi būti formuojama ne tik tiesioginio intereso, bet ir mūsų vaidmens stiprinimo tarptautiniu mastu principu“.¹³⁸ Nors programoje, kaip ir 2012 metų Vyriausybės programoje, ne kartą yra minimi ar pažymimi užsienio politikos tikslai, visgi, šie išvardinti punktai yra esminiai, kadangi jie aiškiai nurodo, jog aštuonioliktoji Vyriausybė siekia priminio vaidmens užsienio politikoje, o taip pat, planuoja tiesiogiai įsitraukti į užsienio politikos formavimą, pagal šios Vyriausybės vertybes.

¹³⁴ „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, *supra note*, 129.

¹³⁵ „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, e-seimas.lrs, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/886c7282c12811e682539852a4b72dd4>.

¹³⁶ *Ibid*

¹³⁷ „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, e-seimas.lrs, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>.

¹³⁸ *Ibid*

Pateikus trumpus visų trijų Vyriausybių programų aspektus, galima aiškiai matyti, jog programinis Vyriausybės vaidmuo užsienio politikoje buvo aiškiausiai išreikštas 2020 metais priimtoje programoje, tuomet, pagal dėmesį užsienio politikai Vyriausybės programose, būtų galima reitinguoti 2012 metų ir 2016 metų Vyriausybių programas. Dėl šios priežasties, Vyriausybės vaidmuo ir dėmesys užsienio politikoje gali kisti, kadangi dėl besikeičiančios vyriausybių programos, Vyriausybės vaidmuo formuojant užsienio politiką ir aktyvumas šioje temoje taip pat kinta.

Vyriausybę, kaip buvo nurodyta, sudaro 14 ministerijų. Visgi, analizuojant užsienio politikos sritį svarbiausia ministerija šioje struktūroje yra Užsienio reikalų ministerija. Užsienio reikalų ministerijos įstatyme „Dėl Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos nuostatų patvirtinimo“ bendrosiose nuostatose yra nurodoma, jog Užsienio reikalų ministerija „vykdo įstatymų ir kitų teisės aktų jai pavestos užsienio reikalų srities valstybės valdymo funkcijas ir įgyvendina šioje srityje valstybės politiką“.¹³⁹ Iš šios nuostatos kyla aiškus santykis, jog iš Konstitucijoje įtvirtinto Vyriausybės ir Prezidento bendro veikimo, Užsienio reikalų ministerija yra atsakinga institucija, kuri perima šias funkcijas ir jas įgyvendina užsienio politikos srityje.

Minėtame įstatyme yra pateikiami Užsienio reikalų ministerijos uždaviniai ir funkcijos. Siekiant pateikti Užsienio reikalų ministerijos, kaip Vyriausybės deleguotos užsienio politikos formavimo institucijos, vaidmenį šioje srityje, svarbu paminėti kelis šioje vietoje esančius punktus. Visų pirma, Užsienio reikalų ministerijos įstatyme yra nurodomo, jog pirmasis šios ministerijos uždavinys yra „įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės programą Lietuvos Respublikos užsienio politikos klausimais“, o antrasis atstovauti Lietuvą užsienyje.¹⁴⁰ Iš šių uždavinių kylančios pagrindinės funkcijos politikos formavime yra:

1. Formuoti užsienio politikos prioritetines sritis;¹⁴¹
2. Analizuoti tarptautinę ir tarpvalstybinę padėtį;¹⁴²
3. Įsitraukti formuojant ir įgyvendinant užsienio ekonomikos ir prekybos strategiją įvairiais atžvilgiais;¹⁴³
4. Diplomatinį santykių palaikymas;¹⁴⁴
5. Vykdyti kontrolę tarptautinių santykių klausimais;¹⁴⁵

¹³⁹ „Dėl Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos nuostatų patvirtinimo“, e-seimas.lrs, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.63481>.

¹⁴⁰ *Ibid*

¹⁴¹ *Ibid*

¹⁴² *Ibid*

¹⁴³ *Ibid*

¹⁴⁴ *Ibid*

¹⁴⁵ *Ibid*

6. Teisės aktų tarptautinių santykių tema rengimas, koordinavimas ir pan.¹⁴⁶

Šios funkcijos aiškiai nurodo, jog Užsienio reikalų ministerija apima visas, su užsienio politiką susijusias sritis. Dėl šios priežasties šios ministerijos vaidmuo užsienio politikos formavime, tiek formaliame (teisės aktų rengimo), tiek strateginiame lygmenyje yra labai didelis.

Analizuojant Vyriausybės vaidmenį ir funkcijas užsienio politikos formavime, visų pirma svarbu paminėti, jog šis vaidmuo yra koreliuojantis su vyriausybės planu ir iniciatyvomis šioje srityje. Kaip buvo pateikta trijose vyriausybės programose, ne kiekviena programa pasižymi taip pačiais pasikartojančiais principais ir tikslais, o tuo pačiu, dėmesys užsienio politikai kiekvienoje programoje skiriasi. Svarbu pažymėti, jog šis pokytis yra iš dalies priklausomas nuo parlamente esančios jėgų daugumos ir jų interesų, tačiau tai vis vien įtakoja Vyriausybės, kaip vienos iš užsienio politikos formuotojų, vaidmenį. Taip pat svarbu pažymėti, jog tam tikro delegavimo principu užsienio politikos formavime svarbią vietą užima Vyriausybės sudėtyje esanti užsienio reikalų ministerija. Dėl šio lauko plataus spektro atsakomybių, o tuo pačiu dėl daugelio Vyriausybės kuruojamų sričių, vienos konkrečios ministerijos buvimas suteikia galimybę dirbti konkrečioje srityje labiau koncentruotai ir nuosekliai.

Siekiant pateikti Vyriausybės vaidmenį formuojant užsienio politiką instituciniame lygmenyje, svarbu pažymėti, jog tai reikėtų daryti per Užsienio reikalų ministerijos atsakomybes ir pagrindines funkcijas. Ši ministerija yra atsakinga ne tik už pasyvų užsienio politikos įgyvendinimą, bet tuo pačiu ir už aktyvų šios politikos kūrimą ir formavimą ne tik Vyriausybės programoje numatomuose srityse, bet tuo pačiu ir ministerijos kompetencijų lauke esančiais klausimais. Šis dvigubas veikimas suteikia tam tikrą pranašumą šios institucijos vaidmeniui politikos formavime, kadangi skirtingai nei prezidento institucija, Užsienio reikalų ministerija yra atsakinga tik už šią sritį, dėl ko indėlis šioje srityje gali būti didesnis.

Siekiant galutinai identifikuoti visus Lietuvos užsienio politikos formavimo subjektus, labai svarbu pateikti ir pagrindinės vidaus institucijos – Seimo, vaidmenį šiame procese. Kadangi be įstatymų leidybos funkcijos, ši institucija taip pat gali atlikti kontrolės funkciją, kuri galimai yra viena iš pagrindinių, kuriant ir vykdant užsienio politiką.

2.2.3. Seimo funkcijos užsienio politikos formavime

Lietuvoje, kaip ir daugumoje demokratinių valstybių, parlamentas yra svarbiausia vidaus institucija. Pagrindinė parlamento funkcija – įstatymų leidyba. Visgi, dėl šios institucijos kompleksiskumo, tai nėra vienintelė užduotis, kuri tenka valstybių parlamentams. Priklausomai nuo

¹⁴⁶ „Dėl Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos nuostatų patvirtinimo“, *supra note*, 139.

valstybės valdymo sistemos, parlamentai pasižymi skirtingomis papildomomis funkcijomis. Tačiau, šio darbo atveju svarbiausia yra išskirti kokias funkcijas užsienio politikos sferoje įgyvendina Seimas.

Konstitucijos 67 straipsnyje yra nurodyta tik viena Seimui priskiriama su užsienio politika susijusi funkcija – tarptautinių sutarčių ratifikavimas ir denonsavimas. Tačiau, tai nėra vienintelė funkcija, kurią Seimas gali vykdyti užsienio politikoje. Be konstitucinės pareigos ratifikuoti ar denonsuoti tarptautines sutartis, Seimas taip pat „gali daryti įtaką sprendimams dėl užsienio politikos klausimų ir net kai kuriuos iš jų priimti vykdydamas bendruosius konstitucinius įstatymų leidybos, Vyriausybės formavimo (ypač pritarimo jos programai) ir parlamentinės jos kontrolės įgaliojimus“.¹⁴⁷

Iš šių vykdomų Seimo funkcijų galima išskirti šiuos 5 pagrindinius funkcijų blokus:

- **Tarptautinių sutarčių sudarymo įgaliojimai.**¹⁴⁸ Kaip jau buvo minėta, Seimo tiesiogiai iš Konstitucijos kylanti funkcija yra tarptautinių sutarčių ratifikavimas ir denonsavimas. Tam, jog Seimas galėtų priimti valstybės sienų tarptautinę sutartį, jai pritarti privalo kvalifikuota 113 Seimo narių dauguma, tačiau kitoms tarptautinėms sutartims priimti pakanka paprastos posėdyje dalyvaujančių Seimo narių daugumos, kuri turi būti ne mažesnė nei 2/5 visų Seimo narių, o denonsuoti sutartis užtenka 85 Seimo narių daugumos;
- **Sprendimų priėmimo įgaliojimai.**¹⁴⁹ Remiantis Konstitucija valstybės Prezidentas kartu su Vyriausybe vykdo užsienio politiką, todėl kyla išvada, jog Seimas gali tik svarstyti, bet ne spręsti kitus užsienio politikos klausimus, kurie nėra susiję su tarptautinėmis sutartimis. Kitaip tariant, Seimas gali teikti pasiūlymus vykdomajai valdžiai. Tačiau tai nėra absoliuti taisyklė, kadangi Seimas gali priimti tam tikrus strateginius dokumentus, kurie nustato svarbiausias užsienio politikos strategijos elementus;
- **Diplomatinės tarnybos formavimo įgaliojimai.**¹⁵⁰ Seimas per užsienio reikalų komitetui suteiktus įgaliojimus gali teikti rekomendacinio pobūdžio pasiūlymus, kurie susiję su diplomatine tarnyba;
- **Reprezentaciniai ir tarptautinių santykių palaikymo įgaliojimai.**¹⁵¹ Seimas gali palaikyti tarptautinius santykius tarpparlamentiniame lygmenyje, šis santykių palaikymas gali būti įgyvendinamas per Seimo parlamentines delegacijas ir tarpparlamentinių ryšių grupes;
- **Kiti įgaliojimai.**¹⁵² Seimas gali kreiptis į Konstitucinį Teismą, kad šis išaiškintų ar tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai.

¹⁴⁷ Žalimas, *supra note*, 122: 786.

¹⁴⁸ *Ibid*, 786-787.

¹⁴⁹ *Ibid*, 787.

¹⁵⁰ *Ibid*

¹⁵¹ *Ibid*

¹⁵² *Ibid*, 788.

Kiekviena iš šių funkcijų yra tiesiogiai kylančios iš Konstitucinio reglamentavimo, tačiau dėl kitų parlamento atliekamų funkcijų – komitetų veikla, įstatymų leidyba ir pan., šios funkcijos išsiplečia ir tampa platesnės, nei numatyto Konstitucijoje. Kiekviena iš šių funkcijų leidžia Seimui funkciškai įsitraukti į daugiau užsienio politikos procesų, tačiau tai nenurodo, ar šios funkcijos iš tiesų yra įgyvendinamos praktikoje.

Be Seimo, kaip institucijos, funkcijų, taip pat svarbu paminėti ir Seimo sudėtyje esančius komitetus, labiausiai išskiriant Seimo Užsienio reikalų ir Europos reikalų komitetus. Šie du komitetai yra kertiniai, kadangi „nagrinėjant Seimo konstitucinius įgaliojimus užsienio politikos srityje, paminėtini du su šia sritimi ypač susiję Seimo struktūriniai padaliniai, *expressis verbis* nurodyti Konstitucijoje – Seimo Užsienio reikalų ir Europos reikalų komitetai“.¹⁵³

Lietuvos Respublikos Seimo sudėtyje yra 16 komitetų, visų jų veikla yra įtvirtinta Seimo statute, o kiekvienas iš komitetų yra atsakingas ir atskaitingas Seimui.¹⁵⁴ Užsienio reikalų komiteto funkcijos pateikiamos statuto 68 straipsnyje, o 61 straipsnyje pateikiamos Europos reikalų komiteto funkcijos (žr. 3 lentelę)

3 lentelė. Europos reikalų ir Užsienio reikalų komitetų funkcijos¹⁵⁵

Europos reikalų komitetas	Užsienio reikalų komitetas
Nagrinėja Seimo kompetencijai priklausančius ES klausimus ir reiškia nuomonę dėl jų	Rengia išvadas dėl tarptautinių sutarčių ratifikavimo ir denonsavimo ir kitų Seime svarstomų užsienio politikos klausimų
Padedą užtikrinti Lietuvos narystės ES parlamentinę kontrolę	Rengia įstatymus ir teisės aktus susijusius su užsienio politika
Padedą vykdyti Vyriausybės ir kitų institucijų veiklos planus ES sferoje	Vykdo užsienio politiką vykdančių institucijų parlamentinę kontrolę, teikia išvadas ir pasiūlymus veiklos gerinimui
Prižiūri ES teisės aktų įgyvendinimą	Koordinuoja ir svarsto užsienio politikos prioritetus, Seimo tarptautinio bendradarbiavimo klausimus
Koordinuoja kitų komitetų veiklą ES svarbiais klausimais	Kontroliuoja valstybės institucijas Lietuvos informacinio pristatymo užsienyje veikloje

¹⁵³ Žalimas, *supra note*, 122: 786.

¹⁵⁴ „Lietuvos Respublikos Seimo statutas“, TAR, žiūrėta 2023 m. kovo 29 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.123B53F30F70/asr>.

¹⁵⁵ *Ibid*

Bendradarbiauja su Europos Parlamentu ir kitomis institucijomis	Palaiko ryšius su Lietuvos išeivija
Atstovauja Seimą parlamentinių komitetų konferencijoje	Nagrinėja migracijos reguliavimo problemas
Vertina Lietuvos poziciją ES klausimais	Svarsto ir teikia pasiūlymus Vyriausybei dėl diplomatinių atstovybių
Nagrinėja ES dokumentus	Svarsto užsienio reikalų ministro pasiūlytus diplomatus
Teikia nuomonę apie įstatymų projektų atitikimą subsidiarumo principui	Dalyvauja rengiant poziciją ES klausimais
Organizuoja diskusijas svarbiausiais ES darbotvarkės klausimais	Nagrinėja ES dokumentus
Informuoja visuomenę apie Seimo atstovavimą ES	Teikia nuomonę apie įstatymų projektų atitikimą subsidiarumo principui

Abiejų komitetų pateiktos funkcijos aiškiai indikuoja, jog šie parlamentai yra pagrindiniai užsienio politikos srityje. Svarbu pažymėti, jog kai kurios iš komitetų funkcijų sutampa, dėl to šie komitetai taip pat dalinasi ir bendromis funkcijomis. Seimo statute šios bendros Užsienio reikalų ir Europos reikalų komitetų funkcijos yra aprašomos statuto dvidešimt septintajame skirsnyje „Europos Sąjungos reikalų svarstymas ir sprendimas“¹⁵⁶, kuris aiškiai nurodo, jog Europos Sąjungos interesų srityje ir visuose su šia tema susijusiuose klausimuose dalyvauja ne tik Europos reikalų, bet ir Užsienio reikalų komitetas.

Visos komitetų pateiktos funkcijos yra aiškios, tačiau abu komitetai taip pat pasižymi dar viena svarbia funkcija, kuri Lietuvos Respublikos Seime atsispindi per parlamentinę kontrolę. Parlamentinė kontrolė kaip sąvoka gali būti apibrėžiama kaip – „konstitucinių instrumentų, taikomų parlamento politinės daugumos, visuma, leidžianti, įvertinus vyriausybės veiklą, daryti tiesioginę arba netiesioginę įtaką vykdomosios valdžios veiklai, o esant neigiamam rezultatui – taikyti konstitucines politinio poveikio sankcijas“.¹⁵⁷ Ši funkcija, kaip yra apibrėžiama sąvokos paaiškinime, yra tiesiogiai kylanti iš Konstitucijos, o taip pat, ji negali būti perduodama jokiai kitai valdžiai, kadangi tai galėtų pažeisti tautos atstovavimo ir valdžių padalijimo principus.¹⁵⁸ Svarbu pažymėti, jog „Konstitucijos principų ir normų visuma suponuoja tai, kad parlamentinės kontrolės vykdymas yra įstatymų leidžiamosios valdžios ne tik teisė, bet ir konstitucinė pareiga“¹⁵⁹. Dėl šios funkcijos konstitucinės

¹⁵⁶ „Lietuvos Respublikos Seimo statutas“, *supra note*, 154.

¹⁵⁷ Gintaras Kalinauskas, *Parlamentinė kontrolė. 1 dalis, teorija* (Vilnius: Registrų centras, 2010), 95.

¹⁵⁸ *Ibid*

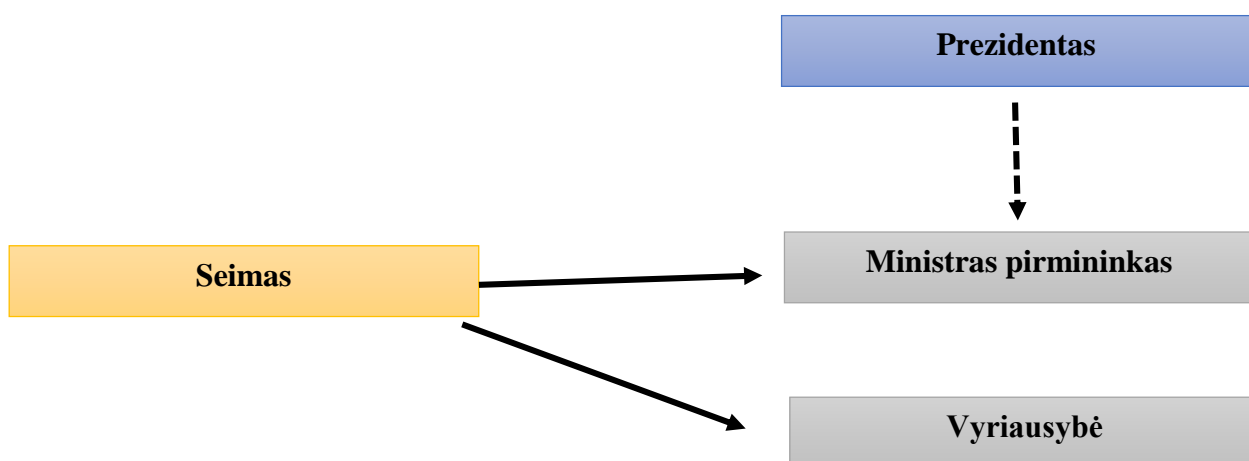
¹⁵⁹ *Ibid*

svarbos, reikalinga atskirti, jog pats parlamentinės kontrolės mechanizmas skiriasi pagal valstybės valdymo sistemą.

Nors, kaip jau buvo minėta, Lietuva pagal Konstitucinio Teismo doktriną yra parlamentinė valstybė su mišrios valdymo sistemos bruožais, Seime veikiantis parlamentinės kontrolės mechanizmas atitinka parlamentinei sistemai būdingą mechanizmą – vyriausybė yra sudaroma parlamente, dėl to šios institucijos parlamentinė atsakomybė yra tik Seimui.¹⁶⁰ Taigi, dėl šio mechanizmo, Seimas yra vienintelė institucija, prieš kurią vykdomosios valdžios atstovai privalo būti atskaitingi, o tuo pačiu, tai vienintelė institucija, kuri turi teisę taikyti tam tikras sankcijas ar dalyvauti tam tikrose vykdomosios valdžios veiklos srityse.

Lietuvos Respublikos Seime vykstanti parlamentinė kontrolė yra įtvirtinta Seimo statuto 49 straipsnyje, kuris nurodo, jog komitetams atliekant parlamentinę kontrolę, jie gali išklausti ministerijų ar kitų valstybės institucijų pranešimus, teikti išvadas, pasiūlymus ar rekomendacijas aktualiais klausimais, kontroliuoti kaip yra laikomasi įstatymų ir kitų nutarimų, vertinti atsižvelgimą į komitetų nuomonę ar pasiūlymus, atlikti atskirų problemų parlamentinius tyrimus ir t.t. Iš esmės, ši įtvirtinta funkcija nurodo, jog Seime veikiantys komitetai gali savo nuožiūra ar Seimo sprendimu domėtis ir dalyvauti bet kokioje komiteto veiklos srityje esančioje temoje. Ši funkcija yra svarbi, kadangi ji sukuria papildomą sąjungą tarp įstatymų leidžiamosios ir įstatymų vykdomosios valdžių. Vis dėl to, kadangi Lietuvoje vykdomąją valdžią taip pat atstovauja ir Respublikos Prezidentas, svarbu suvokti kaip ši kontrolė atsispindi taip visų trijų valdžios institucijų (žr. 5 schemą).

5 schema. Parlamentinė kontrolė tarp valdžios institucijų¹⁶¹

Šioje schemoje pateikiama kontrolė pasireiškia per skyrimo (patvirtinimo) ir tiesioginę parlamentinę kontrolę. Prezidento galios vyriausybės ir ministro pirmininko kontrolėje pasireiškia per šių institucijų

¹⁶⁰ Kalinauskas, *supra note*, 157: 96.

¹⁶¹ Gintaras Kalinauskas, *Parlamentinė kontrolė. II dalis, praktika* (Vilnius: Registrų centras, 2010), 239.

paskyrimą ir patvirtinimą. Nors galutinį ministrų kabinetą ir patį ministrą pirmininką tvirtina Seimas, prezidento institucija vis vien turi galią nepritarti ministrams ar nepatvirtinti ministro pirmininko. Šią kontrolės formą galima laikyti teisine kontrole. Tuo tarpu, Seimas kaip institucija ne tik formuoja, bet ir kontroliuoja vyriausybę ir ministrą pirmininką. Dėl šios priežasties Seimo vaidmuo kontrolės mechanizme yra kur kas didesnis, nei kitų institucijų.

Pats kontrolės mechanizmas ir taikomos priemonės gali būti klasifikuojamos kaip pastovios (regulios) ir nepastovios (neregulios), dažniausiai parlamento veikloje naudojamos šios pastovios ir nepastovios kontrolės priemonės:

- **Pastovios kontrolės priemonės** – Vyriausybės valanda Seimo plenarinių posėdžių metu ir parlamentų vykdoma parlamentinė kontrolė komitetų veiklos srityse;¹⁶²
- **Neregulios kontrolės priemonės** – rašytiniai ar žodiniai paklausimai, interpeliacijos, kontrolės ir tyrimų komisijų sudarymas, nepasitikėjimo procedūra.¹⁶³

Dėl komitetų vykdomos parlamentinės kontrolės priskyrimo prie pastovių priemonių, ši komitetų funkcija, jei pakankamai naudojama, yra svarbus mechanizmas, kuris įtakoja veiklos sritis, kuriose dirba vykdomoji valdžia, o kuri taip pat yra ir komiteto veiklos laukas.

Kaip jau buvo minėta, Užsienio reikalų ir Europos reikalų komitetai taip pat atlieka kontroles funkcijas, tačiau jų veikimo laukas yra specifiškas ir pasižymi būtent užsienio politikos veikimo lauke. Dėl šios priežasties šių komitetų parlamentinė kontrolė pasižymi ne tik įprastais mechanizmais, tačiau taip pat, dėl tam tikrų pozicijų derinimo privalumo, ši kontrolė pasireiškia ir per minėtų pozicijų derinimą, tvirtinimą, užsienio reikalų ministro ataskaitas ir pan. Šie komitetai turi įrankius tiesiogiai įtakoti vykstančius užsienio politikos procesus, tačiau ne visuomet jais pasinaudoja.

Išanalizavus Seimo ir Seime veikiančių komitetų funkcijas užsienio politikos formavime, svarbu pateikti užsienio politikos formavimo procesą Lietuvoje, tuo pačiu identifikuojant visus šiame procese dalyvaujančius subjektus ir jų tarpusavio ryšį.

2.3. Užsienio politikos formavimo procesas Lietuvoje – subjektai ir jų tarpusavio ryšys

Nors užsienio politikos subjektai iš dalies yra pateikiami šio skyriaus pradžioje, visgi, išanalizavus visų šiame procese dalyvaujančių subjektų funkcijas yra vertinga palyginti visų trijų šiame procese dalyvaujančių veikėjų funkcijas, o taip pat sudaryti naują užsienio politikos formavimo

¹⁶² Kalinauskas, *supra note*, 161: 264

¹⁶³ *Ibid*

Lietuvoje proceso grandinę, kurioje atsispindėtų ne tik šiame procese dalyvaujantys subjektai, bet ir jų tarpusavio ryšys ir pats užsienio politikos procesas.

Visų pirma, naudinga susisteminti ir pateikti kiekvieno užsienio politikos srityje esančio veikėjo funkcijas (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Užsienio politikos subjektų funkcijos¹⁶⁴

Funkcijų sritis	Funkcijos		
	Lietuvos Respublikos Prezidentas	Vyriausybė	Seimas
Reprezentaciniai įgaliojimai	Daryti oficialius pareiškimus valstybės vardu, atstovauti Lietuvą oficialiuose tarptautiniuose renginiuose, tam tikrų diplomatinių atstovų akreditacija	Daryti oficialius pareiškimus užsienio politikos klausimais, atstovauti Lietuvą oficialiuose tarptautiniuose renginiuose	Palaikyti tarpparlamentinius ryšius
Sprendimų priėmimo įgaliojimai	Svarbiausių užsienio politikos klausimų sprendimas	Priimti sprendimus dėl užsienio politikos klausimų, kurie nėra pagrindiniai, užmegzti ir palaikyti diplomatinis santykius su užsienio valstybėmis	Teikti pasiūlymus dėl užsienio politikos klausimų LRV ir LRP, priimti programinius užsienio politiką formuojančius įstatymus
Tarptautinių sutarčių sudarymo įgaliojimai	Pasirašyti tarptautines sutartis, teikia Seimui ratifikuoti tarptautines sutartis	Sudaryti Vyriausybės tarptautines sutartis	Ratifikuoti ir denonsuoti tarptautines sutartis
Diplomatinės tarnybos įgaliojimai	Skirti ir atšaukti diplomatinės tarnybos atstovus	Palaikyti diplomatinis santykius per URM	Teikti nuomonę dėl diplomatinės tarnybos tarnautojų skyrimo\atleidimo

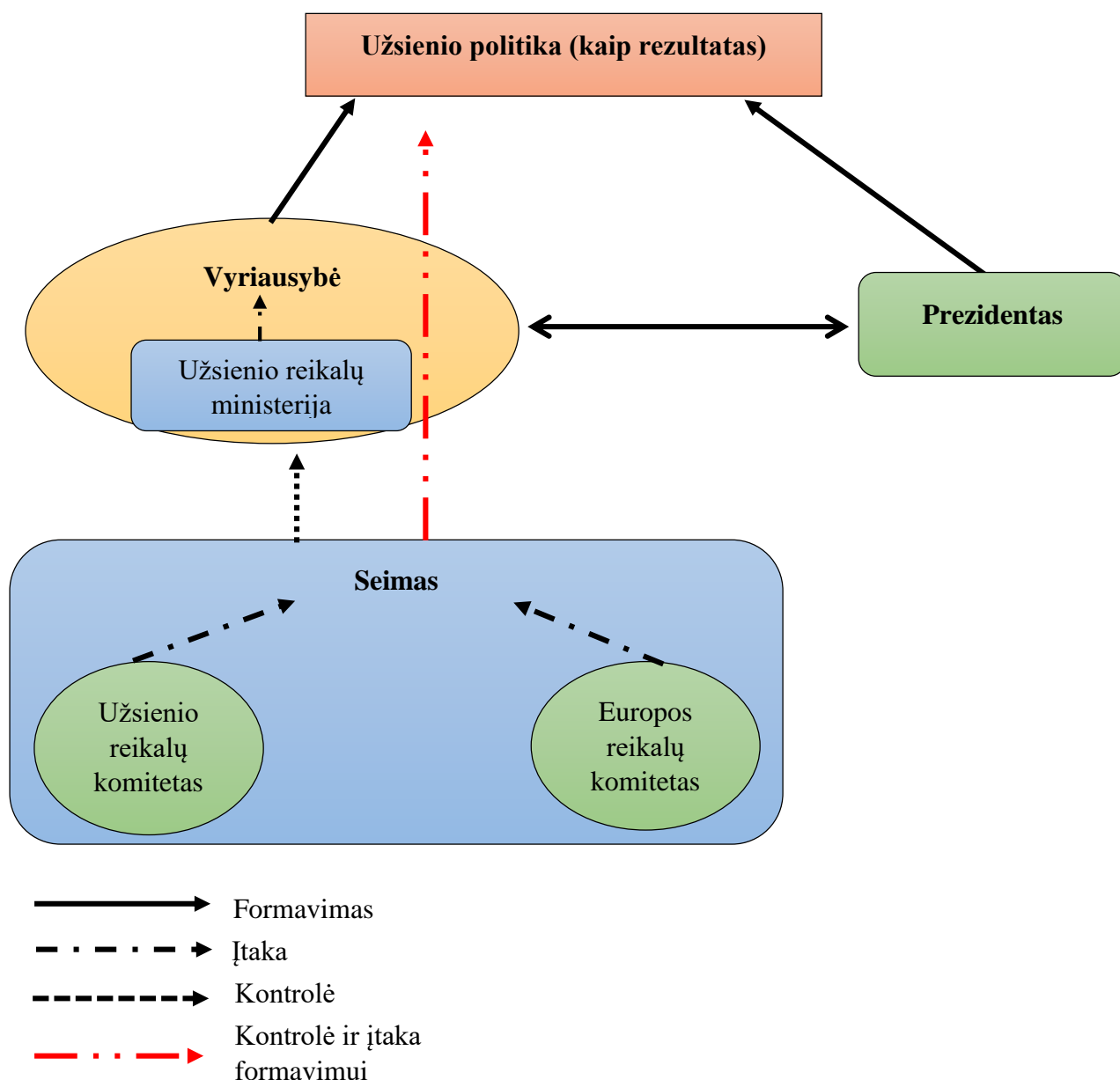
¹⁶⁴ Žalimas, *supra note*, 122: 782-788.

Kiti įgaliojimai	Daryti pranešimus apie Lietuvos padėtį, koordinuoti užsienio politikos klausimų sprendimą per Valstybės gynimo tarybą	-	Kreiptis į Konstitucinę Teismą dėl neprieštaravimo Konstitucijai
-------------------------	---	---	--

Iš pateiktos lentelės galima išskirti aiškią tendenciją – užsienio politikos formavimo funkcijos tarp Lietuvos Respublikos Prezidento ir Vyriausybės yra padalintos pagal svarbius, ar ne tokius svarbius užsienio politikos klausimus. Nors nėra aiškaus kriterijaus kas yra svarbus užsienio politikos klausimas, esant abipusiam tarpinstituciniam susitarimui, tam tikras funkcijas gali atlikti ir Prezidentas ir Vyriausybė. Tuo tarpu Seimo funkcijos yra išsiskiriančios iš visų kitų, kadangi jos daugiausiai koreliuoja su Seimo, kaip įstatymų leidėjo, įvaizdžiu, taip pat, funkciškai yra apribojamos Seimo teisės atstovauti Lietuvą tarptautiniuose formatuose, taip pat sprendžiant užsienio politikos klausimus. Vis dėl to, pateikus visų subjektų funkcijas, svarbu pateikti ir patį procesą, kuris atsiskleidžia Lietuvos atveju užsienio politikos formavime.

Siekiant, kad pateikiama informacija būtų organizuota, bus naudojama schema, kurioje bus atvaizduojamas visas procesas ir jo dalyviai, o šios schemos pagalba bus galima išanalizuoti ir išgryninti patį užsienio politikos formavimo procesą Lietuvoje (žr. 6 schemą).

6 schema. Užsienio politikos formavimo procesas Lietuvoje

Iš pateiktos schemos galima matyti, jog užsienio politikos formavimo procese dalyvauja trys pagrindiniai veikėjai – Prezidentas, Vyriausybė ir Seimas. Tačiau, svarbu pažymėti, jog šiame procese taip pat galima identifikuoti ir tam tikrus antrinius subjektus, kuriems yra deleguojamos pirminių veikėjų funkcijos, ar kurie yra atsakingi už užsienio politikos sritį viename iš subjektų. Šiuo atveju antriniai veikėjai užsienio politikos formavimo procese būtų – Užsienio reikalų ministerija bei Europos reikalų ir Užsienio reikalų komitetai. Kiekvienas iš šio proceso veikėjų pasižymi savitu ryšiu – Vyriausybė kartu su Prezidentu kartu formuoja užsienio politiką, kaip tai nurodyta Lietuvos Konstitucijoje, o taip pat, Prezidentas prisideda prie pačios Vyriausybės formavimo proceso, todėl šie du proceso subjektai yra susiję ne tik bendro darbo užsienio politikoje prasme, bet taip pat tam tikrais atvejais pasižymi

hierarchiniais santykiais. Tuo tarpu Seimo sąsaja su Prezidentu yra pasireiškianti per kitas funkcijas, tačiau užsienio politikos srityje šios dvi institucijos yra beveik nesusijusios, vienintelis atvejis, kuomet įvyksta šių institucijų koalicija užsienio politikoje, tai yra Vyriausybės formavimo etape, kuomet yra tvirtinamas ir skiriamas užsienio reikalų ministras. Tačiau, labai svarbu suprasti, jog Seimo ir Vyriausybės tarpusavio santykis užsienio politikos formavime, nors ir neišreikštas Konstitucijoje tiesiogiai, visgi aiškiai išryškėja parlamentinės kontrolės kontekste. Vykdydamas parlamentinę kontrolę reguliariais ar nereguliariais veiksmais, Seimas kuria tiesioginį ryšį su šia institucija, o taip pat, gali padaryti tiesioginę įtaką užsienio politikos formavimui per kontrolės mechanizmą. Kitaip tariant, kontrolės mechanizmo naudojimas gali pakeisti Vyriausybės formuojamą užsienio politikos kryptį, taip per Vyriausybę priartinant Seimą prie pačio politikos formavimo, o ne tik šio proceso priežiūros.

Taip pat svarbu pažymėti, jog šiame procese yra svarbūs ir antrinių bei pagrindinių veikėjų tarpusavio santykiai. Vyriausybės atveju, kadangi ši vidaus institucija yra sudaroma iš daugelio įvairias sritis kuruojančių ministerijų, Užsienio reikalų ministerija yra tiesioginė užsienio politikos kūrėja ir įgyvendintoja. Iš konstitucinės Vyriausybės pareigos formuoti užsienio politiką kylanti prerogatyva suteikia užsienio reikalų ministerijai būti pagrindiniu veikėju formavimo procese, kadangi šiai institucijai yra deleguotos šios srities funkcijos ir atsakomybės. Panašiu principu galima analizuoti ir Seimo, kaip institucijos, bei Užsienio reikalų ir Europos reikalų komitetų sąsają. Šie du komitetai, panašiai kaip ministerijos Vyriausybėje, yra atsakingi už konkrečiais užsienio politikos sritis ir rūpinasi šios srities įstatymų leidyba, vykstančiais procesais ir pan. Taigi, nors pačiame procese šie veikėjai dažnai gali būti neidentifikuojami, vis dėl to svarbu atskirti, jog jų atsakomybės šioje srityje ir veiklos sritys yra tokios pat svarbios, kaip pagrindinių veikėjų.

Galiausiai, pats užsienio politikos procesas gali vykti dviem skirtingomis kryptimis – nuo tarptautinių impulsų, kuomet iš tarptautinės erdvės yra gaunami tam tikri signalai, kurie reikalauja užsienio politikos atsako – pavyzdžiui Rusijos karas prieš Ukrainą, tačiau tuo pačiu užsienio politika gali gimti iš visų šių veikėjų – tiek iš Prezidento ir Vyriausybės kartu (kartais pasikeičiant šių institucijų tarpusavio lyderystei), tiek iš Seimo, kuris per kontrolės funkciją gali įtakoti naujos politikos krypties atsiradimą, ar esančios krypties pokytį.

Išanalizavus Lietuvos užsienio politikos subjektus ir jų funkcijas, o taip pat aiškiai nubrėžus modelį, pagal kurį vyksta užsienio politikos formavimas, labai svarbu išanalizuoti konkrečius atvejus, kurie leistų identifikuoti ar Seimas iš tiesų praktikoje dalyvauja užsienio politikos formavime, ar vis dėl to, šiame procese Lietuvos atveju dalyvauja tik Vyriausybė ir Prezidentas kartu.

3. SEIMO VAIDMENS, FORMUOJANT UŽSIENIO POLITIKĄ, TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodologinis pagrindimas

Lietuvos Respublikos Seimas yra pagrindinė institucija šalies vidaus politikos klausimais. Tai vienintelė vidaus instancija, kuri turi teisėkūros funkciją, o taip pat, pasižymi kitais, tik šiai institucijai būdingais bruožais. Vis dėl to, dabartiniame pasaulyje be vidaus politikos, labai svarbu ir užsienio politika ir šios srities formavimas. Globalizacija ir įsitraukimas į tarptautines organizacijas, o taip pat ir nestabilumas Europos žemyne, reikalauja aiškiai suvokti kas valstybėje yra atsakingas už šios srities formavimą, kadangi užsienio politikos rezultatais dabartiniu laikotarpiu gali turėti tiesioginės įtakos ir valstybės vidaus situacijai. 2012-2022 metų Seimo veiklos laikotarpyje įvyko ne vienas svarbus užsienio politikos įvykis. Siekiant, jog atliekama Seimo vaidmens formuojant užsienio politiką analizė būtų kuo tikslingesnė, šiame tyrime bus analizuojami trys konkretūs atvejai, kuriais remiantis bus siekiama iširti kokį vaidmenį šių įvykių kontekste turėjo parlamentas. Pirmasis užsienio politikos įvykis, kuris analizuojamas, tai Europos Sąjungos tema, išskiriant naujai besiformuojančią atstovavimo Europos Vadovų Taryboje tradiciją – pasikeitęs Lietuvos Respublikos Prezidentas suformavo naują užsienio politikos darbotvarkės dalį, kadangi besikeičiant asmenybėms šiame poste, buvo keliami klausimai ar atstovavimo tradicija turėtų būti tęsiama, ar visgi turėtų keistis. Šiame klausime yra aktualus Seimo vaidmuo, kadangi šis klausimas yra vienas iš pagrindinių kalbant apie tarpinstitucinių susitarimų ir bendro darbo galimybes ir problemas. Antrasis atvejis, tai Lietuvos ir Baltarusijos santykiai po 2020 metų Baltarusijos prezidento rinkimų. Dėl geografinio artumo ir Lietuvos pasirinktos pozicijos šiuo klausimu, svarbu suvokti kurioje ašies pusėje buvo Seimas formuojant šią griežtą ir aiškia poziciją šiuo klausimu. Galiausiai, Seimo vaidmuo bus analizuojamas per Kinijos (Taivano) klausimą, kuris naudojamas siekiant identifikuoti politinio dialogo tarp skirtingų institucijų lygį, o taip pat, svarbių politinių figūrų ir išorinės aplinkos įtaką Seimo vaidmeniui šiame atvejuje.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime, siekiant identifikuoti kaip ši vaidmenį įtakoja politinės figūros, tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir išorinė aplinka.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti politinių lyderių\svarbiausių užsienio politikos figūrų įtaką Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime
2. Išanalizuoti tarpinstitucinio bendradarbiavimo veiksnio įtaką Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime;

3. Išanalizuoti išorinės aplinkos įtaką Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime;
4. Išanalizuoti 3 užsienio politikos atvejus, siekiant atskleisti Seimo vaidmenį šių atvejų formavime ir įgyvendinime;
5. Palyginti ir išanalizuoti visus pasirinktus užsienio politikos atvejus ir naudojant mišrią tyrimo priemonę per atvejų analizę pateikti Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime, nurodant kokie nepriklausomi kintamieji (ne)turėjo įtakos šio vaidmens lygmeniui.

Keliami trys *ginamieji teiginiai*:

- Lietuvos Respublikos Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime lemia pagrindinės politinės asmenybės;
- Lietuvos Respublikos Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime lemia susiklostęs *de facto* politinis santykis tarp institucijų;
- Lietuvos Respublikos Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime lemia išorės veiksniai.

Hipotezių logika:

Seimo vaidmuo užsienio politikos formavime, vaidmuo kaip nepriklausomas ir esminis kintamasis, nurodo kokia yra Seimo pozicija užsienio politikos formavimo procese. Nepriklausomi kintamieji (pagrindinės politinės asmenybės, tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir išorinė aplinka) yra esminiai Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime galintys įtakoti veiksniai, kurie nulemia priklausomą kintamąjį.

Tyrimo metodai: ginamųjų teiginių tikrinimui naudojama mišri tyrimo priemonė. Duomenų rinkimui bus naudojami pusiau struktūrinio interviu ir statistinių duomenų rinkimo metodai. Giluminis, pusiau struktūruotas interviu yra kokybinio tyrimo metodas, kurio metu yra atliekami individualūs interviu su nedideliu skaičiumi respondentų.¹⁶⁵ Šio analizės metodo privalumas – jis suteikia daug aiškesnės informacijos, nei kiti tyrimo metodai, pavyzdžiui apklausos. Interviu metodas pasižymi šiais trūkumais: šališkumas, laiko sąnaudos, atsakymai retsykiais negali būti kategorizuojami.¹⁶⁶

Tyrimo bus atliekama kiekybinė statistinių duomenų analizė, kuri skirta objektyviai ir be išankstinių vertinimų statistiškai pagrįsti objekto esminius požymius.¹⁶⁷ Šios priemonės privalumai: pasižymi racionalumu, logiškumu bei sistemingumu, taikomas statistinių duomenų analizei, faktų pateikimui, suteikia tyrėjui nešališkumo, objektyvumo, dėl ko šio metodo naudojimas yra patikimas ir

¹⁶⁵ Carolyn Boyce ir Palena Neale, *CONDUCTING IN-DEPTH INTERVIEWS: A Guide for Designing and Conducting In-Depth Interviews for Evaluation Input* (Jungtinės Amerikos Valstijos: Pathfinder International, 2006), https://nyhealthfoundation.org/wp-content/uploads/2019/02/m_e_tool_series_indepth_interviews-1.pdf.

¹⁶⁶ *Ibid*

¹⁶⁷ Romas Prakapas ir Tomas Butvilas, *Mokslinio tiriamojo darbo logografika studijoms* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16931/9789955192664.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

tinkamas naudoti tikrinant tyrimo hipotezes.¹⁶⁸ Šio metodo trūkumai: ginčytinas taikymas socialiniam pasauliui tirti, tyrimai gali būti amoralūs (nevertina etinių aspektų), ne visada pakankamai statistiškai patikimi, yra grėsmė, jog pateikti oficialūs duomenys gali būti neteisingi arba suklastoti.¹⁶⁹

Trečioji prieiga yra kokybinė analizė. Šis tyrimo metodas naudojamas objektyviai ir sistemiškai išnagrinėti teksto ypatybes bei daryti patikimas išvadas.¹⁷⁰ Šio analizės tipo privalumai – geriausiai tinka suprasti ir tirti politinio gyvenimo sudėtingumą, leidžia perkelti tyrimą nuo individo prie grupių, suteikia daugiau dėmesio žodinei komunikacijai bei lingvistikos taikymui.¹⁷¹ Kokybinė analizė pasižymi šiais trūkumais: trūksta intelektualinio ir operacinio griežtumo, išvados ir duomenys gali būti nepatikimi, galimas tyrėjo šališkumas, galimai išskylančios interpretacijos problemos.¹⁷²

Taigi, surinkti empiriniai duomenys bus vertinami tiek atliekant statistinių duomenų kiekybinę ir kokybinę analizę, taip pat analizuojant interviu metu surinktus empirinius duomenis, bus atliekama jų analizė ir lyginimas. Siekiant patvirtinti ar paneigti iškeltus ginamuosius teiginius, bus naudojami visi šie tyrimo metodai, siekiant išanalizuoti ne tik statistinius, bet ir iš praktikos kylančius duomenis ir informaciją. Tam taip pat bus naudojamas kiekybinės turinio analizės metodas. Šio metodo ypatumai: objektyviai ir sistemiškai analizuojant teksto ypatybes pateikti patikimas išvadas, bandant nustatyti reikšminius požymius, leidžiančius patvirtinti arba paneigti suformuluotus ginamuosius teiginius.¹⁷³

Šiame tyrime objektas (t.y. nepriklausomas kintamasis – Seimo vaidmuo užsienio politikos formavime) bus tiriamas išskyrus tris nepriklausomus kintamuosius, kurie, kaip spėjama hipotezėje, gali turėti įtakos priklausomam kintamajam (žr. 1 pav.). Analizuojamas 2012-2022 metų laikotarpis, kadangi norima analizuoti dvi pilnas Seimo kadencijas, o taip pat apžvelgti tris įvykius, kurie pasireiškė šiuo laikotarpiu.

¹⁶⁸ Roger Pierce, *Qualitative Versus Quantitative Methods: A Relevant Argument?* (London: SAGE Publications Ltd, 2011), 41-42.

¹⁶⁹ Pierce, *supra note*, 168: 43.

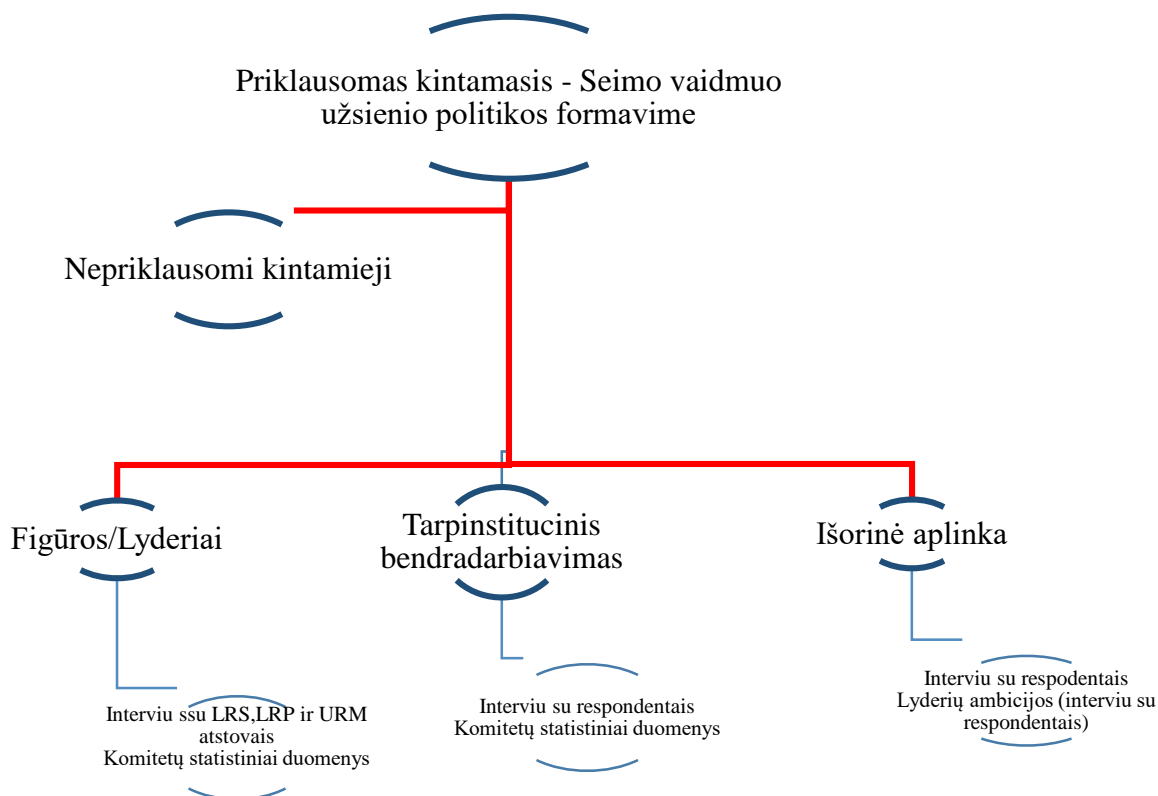
¹⁷⁰ Prakapas ir Butvilas, *supra note*, 167.

¹⁷¹ *Ibid*, 45.

¹⁷² *Ibid*, 46.

¹⁷³ *Ibid*

1 pav. Tyrimo modelis

Pirmame analizės etape, siekiant identifikuoti politinės figūros\lyderio įtaką Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime, naudojant kiekybinę statistinių duomenų analizę ir interviu metodą bus siekiama išanalizuoti URK ir ERK pirmininkų kaip asmenybių įtaką Seimo vaidmens lygiui, taip pat susieti komitetų atstovų suteiktus empirinius duomenis su komitetų veikla, taip identifikuojant ar politinės figūros turi įtakos praktiniam ambicijų įgyvendinimui per komitetų veiklą.

Antrame tyrimo etape, siekiant išanalizuoti tarpinstitucinio bendradarbiavimo įtaką Seimo vaidmeniui, bus naudojami kiekybinės statistinių duomenų, kokybinės turinio analizės ir interviu metodai. Šių metodų pagalba bus analizuojamas Lietuvos Respublikos Prezidento, Vyriausybės ir Seimo institucinis santykis, siekiant ištirti šių institucijų tarpusavio santykį ir jų įtaką Seimo pozicijai.

Trečiame tyrimo etape, taikant kokybinę turinio analizę, analizuojant interviu metu gautus empirinius duomenis, bus siekiama nustatyti užsienio politikoje esančių subjektų nuomonę apie Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime konkrečiais klausimais.

Interviu klausimų sudarymas

Tyrimui parengti trys skirtingi interviu klausimų variantai (2, 3 ir 4 priedai), kuriuos sudarė atviro tipo klausimai. Skirtingoms institucijoms, kurios aktualios šio darbo tyrimui (t.y. Seimo Užsienio

reikalų ir Europos reikalų komitetai, Užsienio reikalų ministerija ir Prezidentūra) buvo užduodami jų institucijai aktualūs klausimai. Seimo komitetų atstovų klausimai pateikiami 2 priede, Prezidentūrai pateikti klausimai – 3 priede, Užsienio reikalų ministerijai – 4 priede. Sudaryti interviu klausimai buvo patvirtinti darbo vadovės.

Respondentų atranka

Siekiant gauti atsakymus į interviu klausimus, buvo vykdoma respondentų atranka remiantis šiais kriterijais:

- Ilgametė ir ne vieną kadenciją trunkanti patirtis politikoje (apskritai ir kartu užsienio politikos srityje);
- Šiuo metu ar prieš tai eitos pareigos vienoje iš šio darbo tyrimui aktualių institucijų;
- Patirtis einant pareigas vienoje iš institucijų (ar keliose);
- Dabartinės darbo pareigos ir jų sąsaja su užsienio politika.

Tyrime dalyvavę respondentai buvo\yra aktyviai užsienio politikoje veikusios\veikiančios asmenybės. Tyrime dalyvavo 7 respondentai, iš kurių 4 atstovavo Seimą, 1 Užsienio reikalų ministeriją, 2 Prezidentūrą.

Respondentai užkoduoti, naudojant tik jų atstovaujamą instituciją. Respondentų nurodymu tyrime nėra pateikiamos šiuo metu jų einamos pareigos, bei laikotarpis, kuriuo jie ėjo šiam darbui aktualias pareigas ar dirbo Seimo komitetuose, Užsienio reikalų ministerijoje ar Prezidentų komandose.

Pasiruošimas interviu ir jo atlikimas

Interviu su 6 respondентаis vyko gyvai. 1 respondentas į pateiktus klausimus atsakė raštu. Prieš interviu visi respondentai buvo supažindinami su vykdomu magistrinio darbo tyrimu, magistrinio darbo tema ir šio darbo tikslu. Kiekvieno iš respondentų buvo klausama dėl sutikimo būti atviru šaltiniu, tačiau dėl esančios praktikos visi respondentai nurodė, jog sutinka atsakyti į interviu klausimus, tačiau nesutinka būti identifikuojami.

Interviu ėmimo metu, pokalbyje dalyvavo tik respondentas ir tyrimo autorė. Interviu buvo imami respondentų pasirinktoje aplinkoje. Taip buvo sudarytos sąlygos respondentui jaustis patogiai ir atvirai atsakyti į užduodamus klausimus. Visi interviu buvo įrašomi mobiliajame įrenginyje, gavus respondentų leidimą. 1 respondento raštu pateikti atsakymai buvo atsiųsti el. pašto priemone.

Duomenų apdorojimas

Kokybinio tyrimo duomenis sudaryti iš 7 respondentų atsakymų. 6 atsakymai buvo įrašyti mobiliajame įrenginyje, 1 atsakymas buvo pateiktas raštu. Visi 6 įrašai buvo transkribuoti ir taikant kokybinę duomenų analizę ir turinio analizę panaudoti šiame tyrime.

3.2. Politinių lyderių įtaka Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime

Siekiant išanalizuoti Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime, svarbu identifikuoti kokie nepriklausomi kintamieji šį vaidmenį gali tiesiogiai ar netiesiogiai įtakoti. Vienas iš galimų veiksnių, kuris gali įtakoti Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime, tai politinės figūros, kurios užima pagrindinius vaidmenis prie šio proceso prisidėti galinčiose institucijose – Užsienio reikalų ministras, Prezidentas ir Užsienio reikalų ir Europos reikalų komiteto pirmininkai. Per 2012-2022 m. laikotarpį šias pareigas užėmė skirtingi asmenys, kurie atstovavo skirtingas politines jėgas. Vis dėl to, svarbu paminėti, jog politinių figūrų įtaką svarbu analizuoti ne per politinės jėgos, kurią atstovauja politiniai lyderiai, požiūrį, bet analizuojant iš šių politinių figūrų kylančias iniciatyvas ir šių iniciatyvų įgyvendinimo galimybes.

Analizuojant politinių lyderių įtaką Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime buvo analizuojami du aspektai, per kuriuos atsiskleidžia politinių figūrų galima įtaka. Visų pirma, analizuojamas asmenybės aspektas, kuriuo remiantis galima identifikuoti ar individualiame lygmenyje asmenybės turi įtakos užsienio politikos formavimo procesui. Politinių lyderių ir asmenybių įtaka Seimo vaidmeniui buvo analizuojama remiantis visų trijų užsienio politikos procese dalyvaujančių institucijų atžvilgiu. Siekiant duomenų glaustumo, respondentų atsakymai pateikiami lentelėje, išryškinant pagrindines respondentų mintis šiais klausimais (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Politinių lyderių įtaka Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime

Respondentas (ERK)	Respondento atsakymas
A1	<p>„Be jokios abejonės labai svarbus aspektas ir, žinoma, per ilgalaikį buvimą politikoje teko matyti įvairiausių komitetų pirmininkų. Pirmininko politinis svoris ar solidumas asmenybės labai stipriai lemiantis tai, kiek į komiteto nuomonę atsižvelgia Vyriausybė“</p> <p style="text-align: center;">----</p> <p>„Kuo žmogus išmintingesnis komiteto pirmininko pareigose, tuo, natūralu, kad ir jo klauso ir jo atsiklaus, o ir jis pradeda dalyvauti formaliuose ar neformaliuose susitikimų formatuose“</p>

	<p>----</p> <p>„Prieš tai buvusi Prezidentė kviesdavosi komitetus, diskutuodavo apie europinę darbotvarkę. <...> įsiklausydavo ir bendraudavo, tikrai ne paskutinėje vietoje buvo jų išsakytos mintys“</p> <p>----</p> <p>„<...> asmeniškumai labai daug lemia ir vis mažiau ir mažiau valstybės interesas, tu matai, kad reikia sutarti kažkur“</p>
B1	<p>„Apskritai aš manau, kad politikoje labai daug priklauso nuo asmenybių politikų“</p> <p>----</p> <p>„Tai yra natūralu, kad tokiu atveju ir bendram darbui tarp institucijų ir apskritai žmogiškasis faktorius įtakos turi“</p>
Respondentas (URK)	Respondento atsakymas
D1	<p>„<...> jeigu nebandysi nuolat tų žmogiškų ir profesionalių ryšių palaikyti sunkiausiais, jautriausiais klausimais, tai tu gali labai ramiai, kad ir kiek čia tuose <i>statutuose</i> ar Konstitucijoje įrašyta, gali paralyžiuoti tą darbą“</p> <p>----</p> <p>„<...> kad ir kaip gražiai parašyta, kad ir kokios struktūros būtų, žmogus atėjęs visą tą struktūrą gali apversti aukštyn kojomis ir panaudoti kaip tik ne užsienio politikai, ne Lietuvai. Kam tik nori“</p> <p>----</p> <p>„Absoliučiai viskas priklauso nuo asmenybės“</p> <p>----</p> <p>„Kiekvienas gali sugalvoti savo instrumentus, veikimą ir įstatymus“</p>
E1	<p>„Asmenybių santykiai yra labai svarbūs, nes nuo jų priklauso bendradarbiavimo kokybė, intensyvumas ir atvirumas“</p> <p>----</p> <p>„<...>konstituciniai mechanizmai bet kuriuo atveju užtikrina tokio bendradarbiavimo buvimą“</p> <p>----</p> <p>„Kaip teigiamą pavyzdį galėčiau pateikti 2012 – 2019 m. Prezidentės Dalios Grybauskaitės ir užsienio reikalų ministro Lino Linkevičiaus</p>

	bendrą darbą, kuris buvo pagrįstas visišku tarpusavio pasitikėjimu ir veiksmų bendrumu“
Respondentas (URM)	Respondento atsakymas
F1	<p>„Natūralu, kad bet kuriuo atveju tas tam tikras faktorius yra“</p> <p>----</p> <p>„<...> jei su valdančiąją dauguma yra kohabitacijos režimas, gal politinės aplinkybės teoriškai galėtų ir matyt daro įtaką kaip, pavyzdžiui, <u>ERK</u>‘o ir <u>URK</u>‘o ir Užsienio reikalų ministerijos asmenys yra iš tos pačios politinės šeimos, politinės partijos ar bent jau valdančiosios daugumos. Akivaizdu, tas irgi turbūt santykis yra“</p> <p>----</p> <p>„Aš nesu pastebėjęs, kad premjeras ir komitetų pirmininkai būtų skirtingose jėgose, kad būtų kažkaip labai įtakoję Lietuvos užsienio politikos formavimą ir įgyvendinimą“</p> <p>----</p> <p>„Paprastai tas poveikis turbūt yra minimalus, o su Prezidentu labiau sakau, gal ne tiek asmenybę, tiek bendresni yra santykiai Prezidento su valdančiąją dauguma“</p>
Respondentas (LRP)	Respondento atsakymas
G1	<p>„Politiko asmenybės visuomet vaidina tam tikrą vaidmenį ir būtų labai neteisinga to neįvertinti“</p> <p>----</p> <p>„Galiu duoti tokį pavyzdį, Premjeras Skvernelis ir Premjerė Šimonytė, 2 asmenybės. Premjeras Skvernelis labiau buvo nukreipęs, sakykim, į vidaus politiką, Premjerė Šimonytė, ji jau dairosi į užsienio politiką, reiškia ne dėl to, kad kažkas jiems suteikė didesnę ar mažesnę santykį, bet dėl to, kad iš savęs jie domisi“</p> <p>----</p> <p>„Panašiai ir su Seimo pirmininku, vienas domisi mažiau, kitas daugiau, nors vėlgi pagal Konstituciją jie turi vienodas galias“</p> <p>----</p> <p>„Ir Europos reikalų komitete ir pirmininkas ir nariai, jie labai panašiai, kiek kiekvienas patyrimo turi, tiek ir įdeda daugiau“</p>

H1	<p>„<...> dalyvavimas Seimo ar bet kokių kitų veikėjų, užsienio politikos formavime ar jos įgyvendinime, labai priklauso nuo asmenybių ir tos asmenybės lemia koks tas santykis – ar jis yra geranoriškas, platus, įtraukiant tikrai pakankamai Seimą į detalias diskusijas“</p> <p style="text-align: center;">----</p> <p>„<...> asmenybės vaidmuo tampa svarbus, nes iš principo, jei tas kohabitacijos modelis, kur Vyriausybė, Prezidentas ir Seimas tos pačios politinės ideologijos, tai tada yra vienas sugyvenimo modelis, tikrai labai draugiškas“</p> <p style="text-align: center;">----</p> <p>„<...> asmenybė, šiuo atveju autoritetas Grybauskaitės, labai lemdavo tai, kad tas Seimo mandatas, ar Seimo išitraukimas, į ją būdavo atsižvelgiama“</p>
----	--

Lentelėje pateikiami Seimo Europos reikalų ir Užsienio reikalų komitetų atstovų (nuo A1 iki E1), Užsienio reikalų ministerijos atstovo (F1) ir Lietuvos Respublikos Prezidentūros atstovų (G1 ir H1) atsakymai. Analizuojant respondentų atsakymus į pateiktus klausimus visų pirmą svarbu nurodyti, jog beveik visi respondentai atsakė, jog asmenybių faktorius užsienio politikoje ir apskritai politikos formavime yra labai svarbus, tačiau vertinga išskirti Užsienio reikalų ministerijos atstovo F1 atsakymą, kuriame jis iškėlė mintį, jog šiame procese yra svarbu ne asmenybė, bet šios asmenybės priklausymas tam tikrai politinei jėgai, o tuo pačiu, kaip vienas ar kitas pareigas užimanti asmenybė koreliuoja su kitomis institucijomis ir jų vadovais. Respondentas kaip pavyzdį pateikė komitetų pirmininkų ir užsienio reikalų ministro priklausymą tai pačiai politinei jėgai, dėl ko šių dviejų institucijų darbas gali būti labiau susijęs tarpusavyje. Panašią mintį interviu metu išsakė ir Prezidentūros atstovas H1, kuris nurodė, jog esantys kohabitaciniai santykiai tarp Prezidento, Vyriausybės ir Seimo, kurie yra paremti ta pačia politine ideologija, gali prisidėti prie turimo santykio pobūdžio. Vis dėl to, siekiant ištirti ar tokia koreliacija komitetų pirmininkų ir užsienio reikalų ministro yra galima, būtina atsižvelgti kokias partijas ar politines jėgas atstovavo 2012-2022 m. komitetų pirmininkai ir užsienio reikalų ministrai (žr. 6 lentelę)

6 lentelė. 2012-2022 m. URK ir ERK pirmininkai ir Užsienio reikalų ministrai¹⁷⁴

Laikotarpis	Užsienio reikalų komiteto pirmininkas	Europos reikalų komiteto pirmininkas	Užsienio reikalų ministras
-------------	---------------------------------------	--------------------------------------	----------------------------

¹⁷⁴ “Komitetai ir komisijos”, LRS, žiūrėta 2023 m. balandžio 14 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35733.

2012-2016 m.	B. Juodka (LSDP)	G. Kirkilas (LSDP)	L. Linkevičius (LSDP\LSDDP)
2016-2020 m.	J. Bernatonis (LSDP)	G. Kirkilas (LSDP)	L. Linkevičius (LSDP\LSDDP)
2020-2022 m.	Ž. Pavilionis (TS-LKD)	R. Morkūnaitė – Mikulėnienė (TS-LKD)	G. Landsbergis (TS-LKD)

Iš pateiktos lentelės galima daryti išvadą, jog F1 respondento daroma sąsaja tarp vienodų politinių jėgų ir politinių lyderių užimamų pozicijų yra teisinga, kadangi viso tiriamo laikotarpio metu, tiek komitetų pirmininkai, tiek užsienio reikalų ministrai atstovavo tą pačią politinę jėgą. Iš pateiktos lentelės taip pat galima patvirtinti, jog H1 respondento pateikta mintis apie draugišką kohabitacinį modelį tarp institucijų taip pat gali būti grindžiama tos pačios politinės ideologijos atstovavimo principu.

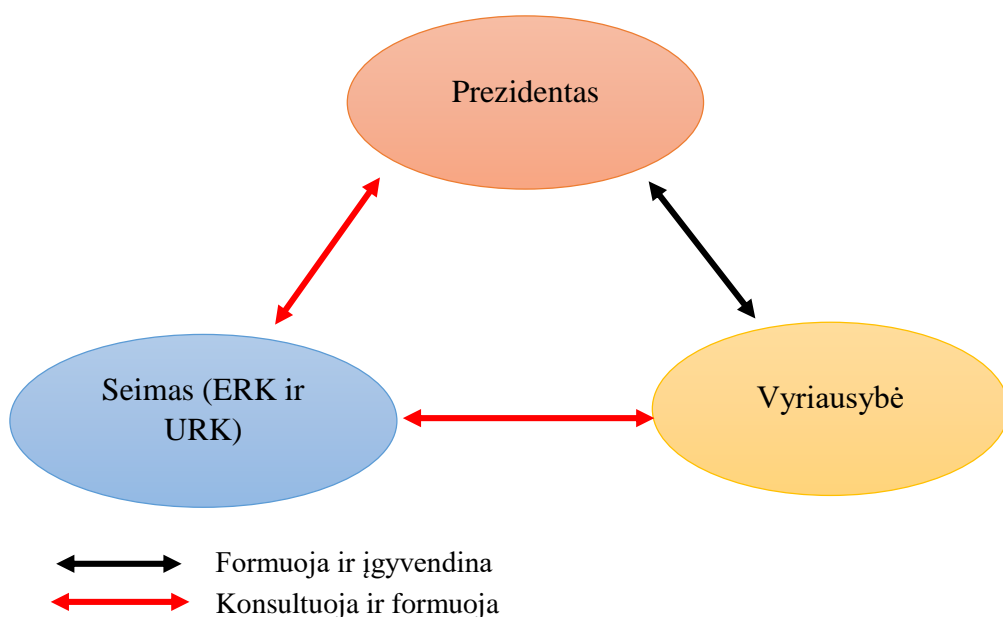
Kitas svarbus aspektas, kurį iškėlė šios institucijos atstovas, tai prezidento ir valdančiosios daugumos santykiai. Šiuo atveju respondentas F1 iškėlė mintį, jog nebūtinai Prezidento asmenybė, bet jo santykis su valdančiąją dauguma Seime, turi įtakos kaip Seimas įsitraukia į vienus ar kitus užsienio politikos procesus. Iš F1 respondento pateiktų atsakymų galima daryti išvadą, jog asmenybės sąvoką šis šaltinis traktuoja kaip politinės asmenybės, dėl ko svarbus tampa ir politinės priklausomybės aspektas. Iš šios priklausomybės kyla santykiai su kitomis institucijomis ir jie gali nulemti kokį vaidmenį viena ar kita institucija užima užsienio politikos formavime.

Tiriant kitų respondentų atsakymus yra vertinga atsižvelgti į tai, kaip šiuose atsakymuose atsiskleidžia struktūros ir asmens bei turimų funkcijų ir asmeninių ambicijų lygmenys. Visų pirma, svarbu identifikuoti tai, jog Užsienio reikalų komiteto atstovas D1 aiškiai nurodė, jog asmenybės gali pakeisti esančią struktūrą ir jos veikimą pakreipti bet kuria norima linkme - „<...> *kad ir kaip gražiai parašyta, kad ir kokios struktūros būtų, žmogus atėjęs visą tą struktūrą gali apversti aukštyn kojomis ir panaudoti kaip tik ne užsienio politikai, ne Lietuvai. Kam tik nori*“. Ši šaltinio išsakyta mintis iš dalies nurodo, jog esanti ir įtvirtinta užsienio politikos formavimo sistema iš dalies gali būti keičiama, kadangi vienas ar kitas pareigas užimantis politinis lyderis Seime, inicijuodamas įstatymų pakeitimus ir turėdamas pakankamą galią Seime, esančią sistemą gali pakeisti ir koreguoti ją pagal asmenines ambicijas ar politinės galios idėjas. Ši pozicija yra svarbi, kadangi ji tiesiogiai siejasi su kitų dviejų respondentų – G1 ir A1, išsakytomis mintimis.

Ši sąsaja gali būti identifikuojama remiantis Seimo *de facto* ir *de jure* esančiomis funkcijomis ir galiomis užsienio politikos formavimo procese. *De jure* Seimo funkcijos ir įsitraukimas į

užsienio politikos formavimo procesą, o tuo pačiu ir vaidmuo šiame procese, jau buvo identifikuotas šio darbo 2 skyriuje, taip pat, kaip nurodė D1 šaltinis, šios funkcijos ir galios dalinai gali būti koreguojamos esant politinei valiai. Vis dėl to, A1 respondentas nurodė ir *de facto* esančią sistemą tarp institucijų, kuri yra tiesiogiai įtakojama asmenybių ir jų gebėjimo išlaikyti ir puoselėti šiuos neformalius ryšius - „*Kuo žmogus išmintingesnis komiteto pirmininko pareigose, tuo, natūralu, kad ir jo klauso ir jo atsiklaus, o ir jis pradeda dalyvauti formaliuose ar neformaliuose susitikimų formatuose*“. Šis šaltinis taip pat atskyrė skirtingų prezidentų valdymo laikotarpius, kuomet prie buvusios Lietuvos Respublikos Prezidentės vyko neformalūs susitikimai su Užsienio ir Europos reikalų komitetų pirmininkais, tačiau šiuo metu šie neformalūs susitikimai nevyksta. Interviu metu apie neformalius ryšius, kurių skirtumas matomas per skirtingų prezidentų kadencijas iškėlė ir kiti du respondentai – E1 ir H1. Užsienio reikalų komiteto atstovas E1 pažymėjo, jog „*Lietuvos Respublikos Prezidentai Valdas Adamkus ir Dalia Grybauskaitė kviesdavo URK ir ERK Seimo narius du kartus per metus (Seimo rudens ir pavasario sesijų pradžioje) pasitarti užsienio politikos klausimais. Prezidentai išdėstydavo savo pozicijas aktualiausiais užsienio politikos klausimais ir išklausydavo Seimo narių įžvalgas. Tai padėdavo Seimo nariams geriau suvokti užsienio politikos aktualijas ir valstybės vadovo poziciją, o taip pat formavo šiltesnius bendradarbiavimo santykius*“, tuo pačiu, Prezidentūros atstovas H1 pažymėjo, jog esant skirtingiems prezidentams, bendradarbiavimo modelis tarp Prezidento ir Seimo taip pat skyrėsi, bendradarbiavimui skatinti vyko neformalūs susitikimai – „*<...> tokius formatus, kur susirenka užsienio politikos formuotojai, Seimo komitetų pirmininkai, vykdavo diskusijas, jos suteikdavo tokio daugiau supratimo*“. Dėl šios priežasties, esant asmenybių ryškiai įtakai Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime ir šių asmenybių *de facto* kuriamai Seimo galiai šiame procese, Užsienio politikos procesas gali būti aiškinamas kitaip (žr. 7 schemą)

7 schema. Seimo vaidmuo užsienio politikos formavime

Šiame respondentų A1, E1 ir H1 pateikiamame Seimo vaidmenyje užsienio politikoje, labai svarbu išryškintu du aspektus. Pirmasis aspektas nurodo, jog lyginant su *de jure* esančiais Seimo ir Prezidentūros santykiais užsienio politikos formavime, šie santykiai pasireiškia tik per tarptautinių sutarčių ratifikavimą ir denonsavimą, vis dėl to, pagal respondentus, šie santykiai taip pat gali būti aiškinami *de facto* požiūriu, kadangi remiantis buvusią praktika, Prezidentūra aktyviai diskutavo su Užsienio reikalų ir Europos reikalų komitetų pirmininkais ir *įsiklausydavo* į jų nuomonę. Antrasis pokytis, tai A1 respondento išreikštas požiūris, jog esant stipriam komiteto pirmininkui, Vyriausybė *įsiklauso* į komitetų pirmininkų nuomonę. Dėl šios priežasties, Seimo vaidmuo, nulemtas stiprių komitetų pirmininkų, gali būti identifikuojamas kaip konsultacinis ar patariamasis, tačiau bet kokių atveju turintis įtakos užsienio politikos kryptį. Šioje vietoje, svarbu pažymėti, jog šis modelis neperžengia esančių funkcinių linijų, kadangi, kaip nurodė respondentas G1, esant asmeninei ambicijai, politiniai lyderiai gali aktyviau ar pasyviau dalyvauti užsienio politikos procese, todėl šis naujai identifikuotas procesas nors ir nėra išryškintas įstatymuose ar Konstitucijoje, teisės aktų nepažeidžia.

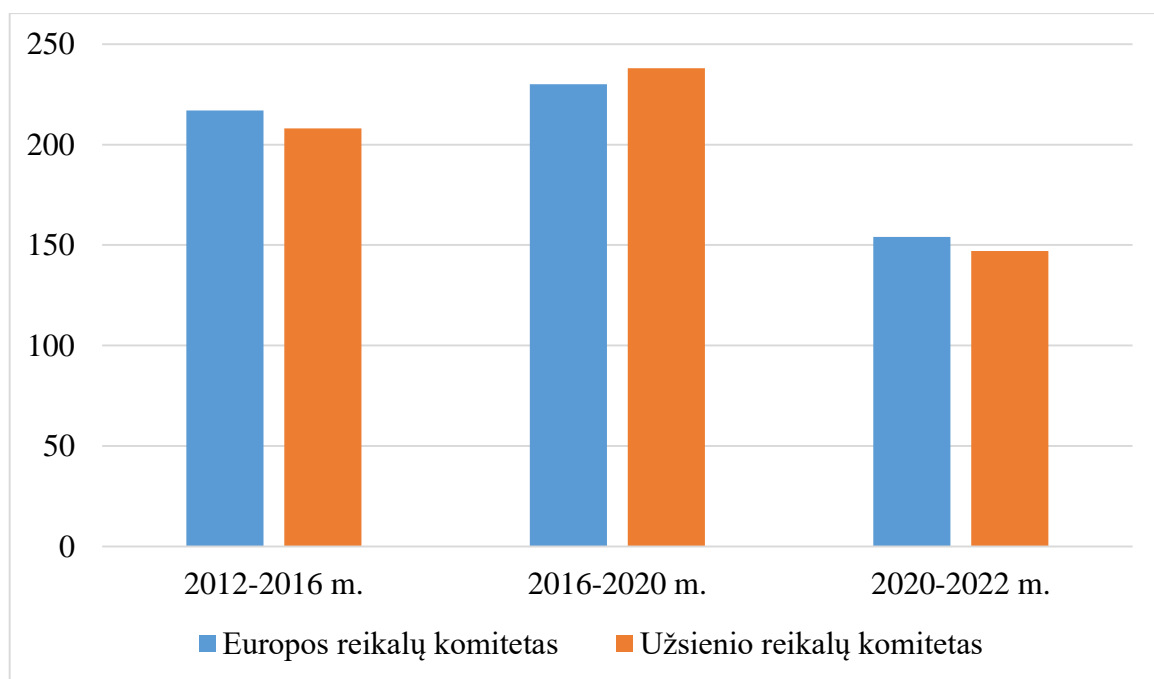
Išanalizavus politinių lyderių įtaką Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime, galima daryti kelias pagrindines išvadas. Visų pirma, visi respondentai nurodė, jog asmenybės, kurios užima vienas ar kitas pareigas, yra svarbus dėmuo analizuojant Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime - „*Politiko asmenybės visuomet vaidina tam tikrą vaidmenį ir būtų labai neteisinga to neįvertinti*“ (G1). Šios asmenybės yra svarbios, kadangi jos gali tiesiogiai įtakoti Seimo vaidmenį šiame procese (kaip tai išryškėjo 7 schemeje), todėl jų įtaka turi būti identifikuojama ir aiškiai apibrėžiama kaip Seimo vaidmenį formuojantis veiksnys. Taip pat svarbu pažymėti, jog iš šio įtakojančio veiksnio galima nurodyti ir Seimo vaidmenį ribojantį elementą – pasyvios asmenybės, kurios užima svarbiausias politines pozicijas šalyje, gali ryškiai sumažinti Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime. Šią įtaką galima matyti dėl svarbiausių politinių lyderių svarbos Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime. Antra, šios asmenybės gali turėti tiesioginę įtaką tarpinstituciniam bendradarbiavimui, kadangi nuo šių asmenybių iniciatyvų esanti *de jure* sistema gali keistis, todėl šis veiksnys yra ne tik svarbus, bet ir tiesiogiai formuojantis užsienio politikos formavimo procesą ir jame veikiančius veikėjus. Dėl šios priežasties, siekiant išanalizuoti Seimo vaidmenį užsienio politikos formavimo procese, labai svarbu ištirti ar tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir *de facto* esanti tarpinstitucinė bendradarbiavimo praktika turi įtakos Seimo vaidmeniui šiame procese.

3.3. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo įtaka Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime

Siekiant ištirti tarpinstitucinio bendradarbiavimo lygį ir įtaką Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime, svarbu šį tyrimą atlikti keliais etapais. Visų pirma, svarbu pateikti iš ištirtų kaip apklaustų institucijų atstovai mato užsienio politikos formavimo procesą ir kaip nusako tarpinstitucinio bendradarbiavimo modelį šiame procese. Antra, svarbu identifikuoti ar Prezidentūros ir Vyriausybės tarpusavio santykiai turi įtakos Seimo vaidmeniui šiame procese. Trečia, išryškinus šiuos modelius, svarbu ištirti ar respondentų pateikiami iš praktikos kilę atsakymai siejasi su komitetų posėdžių ir vykdomos parlamentinės kontrolės statistika.

Užsienio politikos formavime Seimą dažnu atveju atstovauja Europos reikalų ir Užsienio reikalų komitetai, kadangi, kaip buvo pateikta šio darbo 2 dalyje, šių komitetų funkcijos yra tiesiogiai susijusios su užsienio politikos sritimi. Seimo Europos ir Užsienio reikalų komitetai nėra naujas darinys Seime, per 2012-2022 m. laikotarpį šių komitetų posėdžiai įvyko – Europos reikalų komiteto 601 kartą, Užsienio reikalų komiteto 593 kartus (žr. 2 pav.).¹⁷⁵

2 pav. Europos reikalų ir Užsienio reikalų komitetų posėdžiai 2012-2022 m.¹⁷⁶¹⁷⁷¹⁷⁸

Iš visų įvykusių posėdžių galima matyti, jog remiantis komitetų posėdžių statistiniais duomenimis, Europos reikalų komiteto posėdžiai vyko dažniau, kadangi tarp Europos reikalų ir Užsienio reikalų komitetų posėdžių matomas 8 posėdžių skirtumas. Svarbu pažymėti, jog siekiant pateikti visų jau

¹⁷⁵ „Komitetai ir komisijos“, LRS, žiūrėta 2023 m. balandžio 14 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35733 https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38334.

¹⁷⁶ „Komitetai ir komisijos“, LRS, žiūrėta 2023 m. balandžio 14 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=15837&p_k=1.

¹⁷⁷ „Komitetai ir komisijos“, LRS, žiūrėta 2023 m. balandžio 14 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38334.

¹⁷⁸ *Ibid*

įvykusių posėdžių statistiką, į šiuos duomenis yra įtraukiami ir iki 2023 m. balandžio 17 d. įvykę komitetų posėdžiai. Kadangi šie komitetai į vykdomus posėdžius kviečia kitų institucijų atstovus, kurie yra susiję su analizuojamais klausimais, kiekvieno iš respondentų buvo klausama kokią bendradarbiavimo modelį ar charakteristiką jie galėtų pateikti apie Prezidentūros ir Europos reikalų ir Užsienio reikalų komitetų ir Užsienio reikalų ministerijos ir komitetų santykį.

Apie komitetų santykį su Užsienio reikalų ministerija, respondentas F1 pateikė šiuos atsakymus: „*Jis yra apibrėžtas Konstitucijos įstatymu ir Seimo statutu. Jeigu jau taip preciziškai, tai visos institucijos ir valdžios šakos to laikosi. Jeigu politine prasme apibūdinti, tai ir labiau dvasių, o ne turinį, tai aš sakyčiau konstruktyvus ir intensyvus. <...> siekiama maksimalaus glaudaus koordinavimosi ir konstruktyvumo. <...> dvasių apibūdinčiau intensyviai konstruktyvus bendradarbiavimas siekiant Lietuvos užsienio ir nacionalinio saugumo tikslų įgyvendinimo*“. Tuo pačiu, Prezidentūros atstovas G1 interviu metu nurodė, jog „*Konstitucijoje yra parašyta, kad Lietuvos Respublikos užsienio politiką formuoja Prezidentas ir vykdo kartu su Vyriausybe. Seimo ten kaip ir nėra. <...> vis dėl to pasakius šitą, taip pat reikia pasakyti, kad Seimas sprendžia kai kuriuos užsienio politikos klausimus, pavyzdžiui ratifikuodamas sutartis. <...> kol Seimas neratifikavo, mes nesam kažkokios tarptautinės organizacijos nariai, tai visą tai duoda Seimui tam tikrą vaidmenį. <...> Konstitucija, aš sakyčiau, gana balansuojančiai sudėjo Seimo, Vyriausybės ir Prezidentūros santykius, šitos jėgos vienas kitą balansuoja, taip ir užsienio politikoje. Mes kiekvienas gauname truputį tam, truputį tam, reiškiasi tas balansas irgi yra. Tai aš sakyčiau, kad santykis yra vienas kitą balansuojantis*“. „*<...> santykį apibūdinčiau kaip kolegišką ir draugišką*“, o Prezidentūros atstovas H1 atsakė, jog „*<...> visą laiką Seimo ir Prezidento santykis yra, nes jis kyla iš Konstitucijos, apie tai, kad Prezidentas kartu su Vyriausybe įgyvendina užsienio politiką, o Seimas prisideda prie jos formavimo*“.

Iš pateiktų respondentų F1, H1 ir G1 atsakymų galima matyti, jog visi respondentai aiškiai identifiko, jog jų požiūriu bendradarbiavimo modelis tarp komitetų ir Užsienio reikalų ministerijos bei Prezidentūros nėra kitoks, nei numatyta įstatymuose ar Konstitucijoje (žr. 6 schemą). Respondentai nurodė, jog santykiai tarp Prezidentūros, Užsienio reikalų ministerijos ir komitetų gali būti laikomi glaudžiais, konstruktyviais ir vienas kitą papildančiais, todėl iš šių atsakymų esantis modelis nekinta. Vis dėl to, siekiant abipusio tarpusavio santykių modelio įvertinimo, vertinga pateikti ir komitetų atstovų atsakymus, kurie taip pat nurodė kaip jie mato bendradarbiavimo modelį tarp jų atstovaujamų komitetų ir kitų užsienio politiką formuojančių institucijų.

Respondentas A1 nurodė, jog „*<...> iki šiol būdavo pilnas konsensusas ir jokių ginčų nebūdavo užsienio politikoje. Net ir norėdamas Seimas kažkur savo trigrąšį įkišti nelabai turėdavo kur, nes tiesiog visi pritardavo tam, kas būdavo inicijuota. <...> kokios pozicijos būdavo šitų komitetų, tai yra Užsienio reikalų ar Europos reikalų, būtent užsienio politikoje, tai čia jis toks yra neformalus, bet*

šiai, galima sakyti jokios. <...> Prezidentūra bendrauja su Užsienio reikalų ministerija, ten jų turbūt reikalas, bet tai, kad Prezidentas nesikviečia būtent tų komitetų, kurie kuruoja jam pavestus Konstitucijos klausimus. <...> Europos reikalų komiteto veikla labai aiškiai aprašyta Statute <...> jis yra labai svarbus. <...> Užsienio reikalų komitetas neturi praktiškai jokių svertų, formalių, ar jokių galimybių. Jie neturi ką formaliai tvirtinti“. Taip pat, šiuo klausimu respondentas B1 atsakydamas į klausimus apie santykių modelį tarp institucijų, pateikė tokias mintis – „Toks sprendimas stojant į Europos Sąjungą labai aiškus, kad turėsime atskirą Europos reikalų komitetą, kuris suteiks Seimo vardu, kaip parlamentinės kontrolės instrumentas ir politikos formuotojas, mandatą. Užsienio reikalų komiteto atstovas D1 nurodė, jog analizuojant visų institucijų tarpusavio veikimo modelį, svarbiausi aspektai yra „<...> mes visi esam bendros užsienio ir saugumo politikos dalis. Mes derinamės, nes bandom rasti kompromisus. <...> na, tai aišku yra Statutas, kuriame mes vis tiksliname ir didiname užsienio reikalų komiteto priežiūros funkcijas. <...> bent jau Europos Sąjungos rėmuose, ministrai ateina, šnekasi, tariasi su mumis dėl tų politinių prielaidų. <...> mes galima sakyti vienas kitam padedam, <...> tačiau kartais net ir yra sutariama, kad Seimas eina daugiau politiškai į tam tikras sritis, kur ministerija šiuo metu negali. O respondentas E1 išsakė, jog „Seimo ir Seimo komitetų bendradarbiavimo su Prezidentu ir užsienio reikalų ministerija modelis ne tik apibrėžtas Konstitucijoje, bet ir susiklostė tradiciškai“, „<...> Seimo nariai buvę užsienio reikalų ministrais, dalyvaudavo URK veikloje, konstitucinis parlamentinės kontrolės mechanizmas užtikrindavo gerus bendradarbiavimo ryšius“.

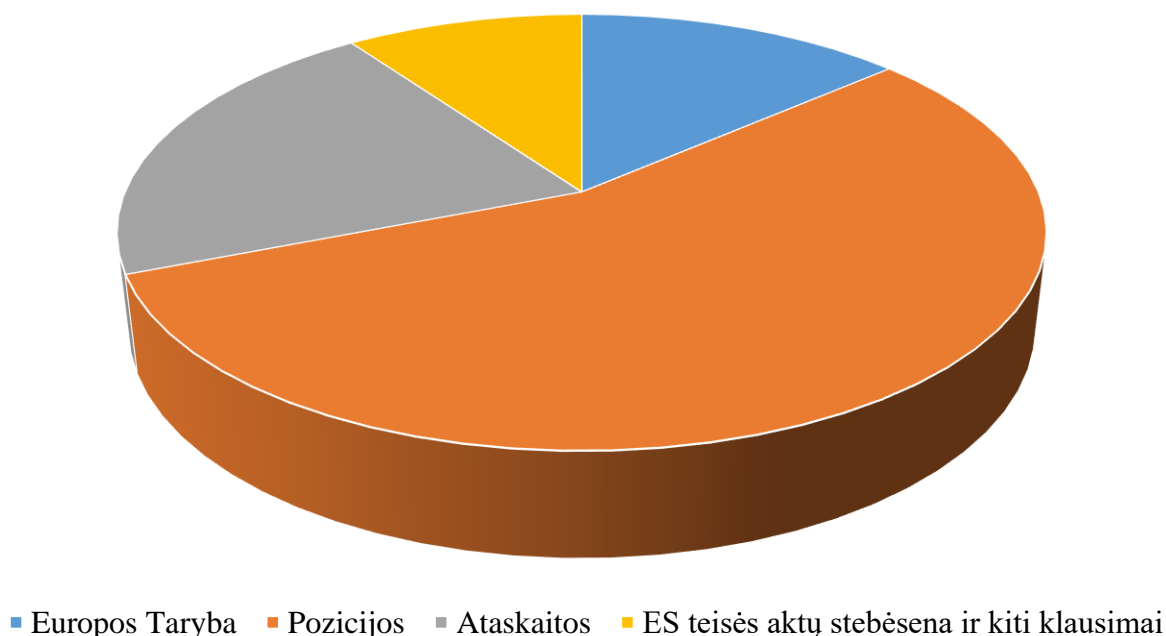
Iš pateiktų komitetų atstovų atsakymų galima identifikuoti dvi tendencijas – visų pirma, visi komitetų atstovai santykių modelį tarp Užsienio reikalų ministerijos, Prezidentūros ir Seimo identifikuoja per komitetams suteiktas funkcijas, labiausiai – parlamentinės kontrolės funkcijas. Kiekvienas iš respondentų siekdamas pateikti jo suvokiamą bendradarbiavimo modelį dėlioja skirtingus akcentus – nuo to, jog Seimo komitetai neturi jokių galimybių būti šiame modelyje, iki to, jog jie gali perimti labiau politinius klausimus ir juos atstovauti vietoj kitų institucijų. Šis atskyrimas tarp komitetų vaidmens yra svarbus, kadangi jis aiškiai indikuoja, jog komitetų (ir Seimo) vaidmuo nebūtinai yra aiškiai sukonstruotas, kadangi esant pakankamai erdvės skirtingoms traktuotėms ir vertinimams, šis vaidmuo tampa ne iki galo apibrėžtas. Bet kokiu atveju, nepaisant atsakymų įvairovės, visi respondentai nurodė, jog esantis bendradarbiavimo modelis nesiskiria nuo to, kuris yra aprašytas įstatymuose. Vis dėl to, svarbu paminėti, jog A1 respondentas ir D1 respondentas išskyrė neformalių ryšių svarbą šiame modelyje, kuriame Seimas *de facto* įgauna ar gali įgauti didesnes galias šiuose santykiuose, tuo pačiu, didindamas savo institucinę galią.

Kitas svarbus aspektas, kurį buvo siekiama identifikuoti, tai kaip Užsienio reikalų ministerijos ir Prezidentūros tarpusavio santykiai įtakoja Seimo vaidmenį. Prezidentūros atstovas G1 nurodė, jog „Tarp Seimo ir Vyriausybės santykis visada būna aiškiai apibrėžtas, nes Vyriausybė yra

Seimo daugumos atspindys. <...> kai mes apibrėžiame užsienio politikos lauką, ką ir Prezidentas visada pabrėžia, reikia sutarti dėl visų apimančio nacionalinio požiūrio. Užsienio reikalų ministerijos atstovas F1 nurodė, jog „Manau, Seimas yra atskira institucija, veikia pagal savo įgaliojimus ir Konstituciją. <...> paprastai Vyriausybės ir Prezidentūros kažkokie ryšiai Seimo veiklos tiesiogiai neįtakoja, arba bent jau nesu reikšmingai pastebėjęs“. Iš pateiktų atsakymų galima daryti išvadą, jog Prezidentūros ir Vyriausybės (Užsienio reikalų ministerijos) tarpinstituciniai tarpusavio santykiai neturi įtakos Seimo vaidmeniui šiame procese, kadangi kaip identifiko abu respondentai – santykiai yra aiškiai apibrėžti, kiekviena institucija turi savo funkcijas ir jos negali būti ribojamos ar įtakoja kitų institucijų.

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo įtaka Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime gali būti analizuojama ir per komitetų atliekamą parlamentinę kontrolę. Analizuojant Europos reikalų komiteto atliktą parlamentinę kontrolę 2012-2022 m. laikotarpiu, šiame darbe yra analizuojamos komiteto veiklos ataskaitos. Svarbu pažymėti, jog 2012-2016 m. Seimo Europos reikalų komiteto veiklos ataskaitos nėra prieinamos, todėl yra analizuojami tik viešai prieinami duomenys. Dėl šios priežasties tiriami statistiniai duomenys iš 2016-2020 m. kadencijos (nuo 2017-09-10 iki 2020-09-09) ir 2020-2024 metų kadencijos duomenys nuo 2020-11-19 iki 2022 m. Remiantis minėtomis komiteto veiklos ataskaitomis. Europos reikalų komitetas nuo 2017-09-10 d. iki 2022 m. svarstė 3 195 parlamentinės kontrolės klausimus (žr. 3 pav.).¹⁷⁹¹⁸⁰

3 pav. Parlamentinės kontrolės klausimų svarstymas Europos reikalų komitete

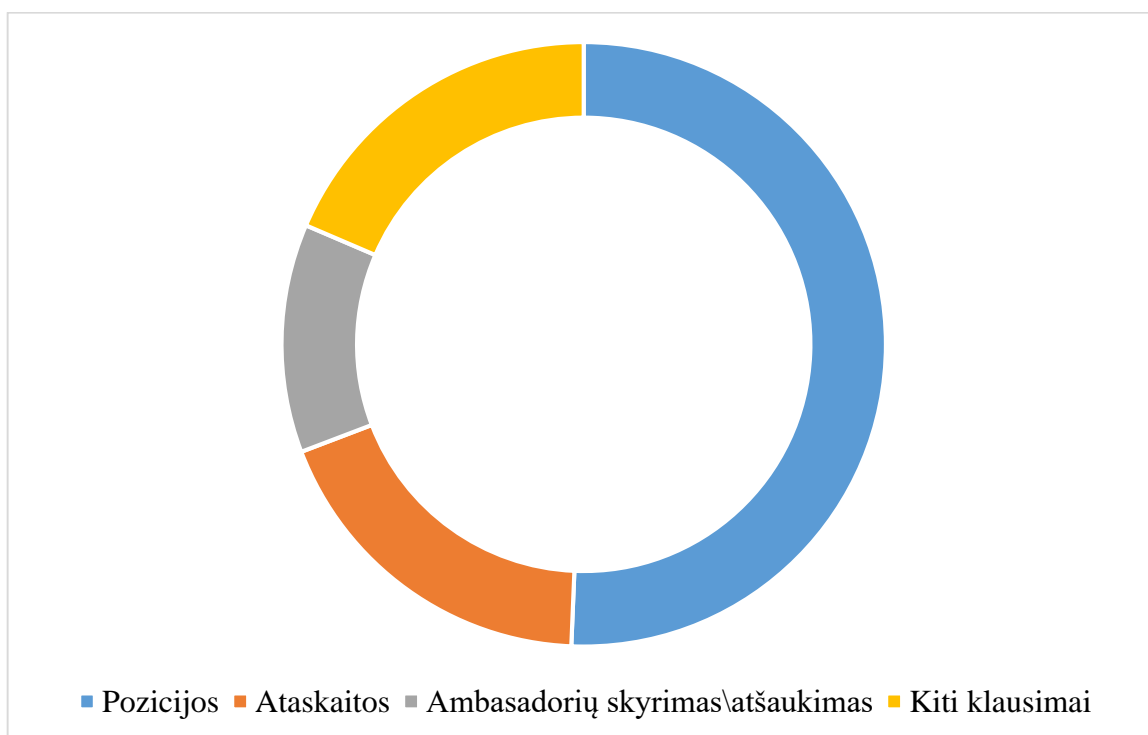
¹⁷⁹ „Komiteto veiklos ataskaitos“, LRS, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=36098&p_k=1.

¹⁸⁰ „Komiteto veiklos ataskaitos“, LRS, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38557&p_k=1.

Svarbu pažymėti, jog komiteto veiklos ataskaitoje parlamentinės kontrolės klausimai yra skirstomi į 4 temas: Europos Tarybos klausimai, pozicijos, ataskaitos ir priimtų Europos Sąjungos teisės aktų stebėseną ir kiti klausimai. Šis skirstymas yra tiesiogiai kylantis iš komiteto vykdomos parlamentinės kontrolės, kadangi remiantis Seimo statutu, Europos Sąjungos klausimų parlamentinę kontrolę komitetas atlieka per – įgaliojimų suteikimą Ministrui Pirmininkui ar ministrui atstovauti Lietuvos poziciją EVT ir Europos Sąjungos Taryboje, išklaudydami ir vertindami ministrų ataskaitas po Europos Sąjungos Tarybos posėdžių ir svarstydami ar priimti ES teisės aktus ar kitus svarbius dokumentus.¹⁸¹ Vis dėl to, iš pateiktos statistikos galima daryti išvadą, jog didžiausias parlamentinių klausimų kiekis komitete 2016-2022 m. laikotarpyje buvo susijęs su pozicijų rengimu ir derinimu.

Užsienio reikalų komiteto 2012-2022 m. vykdyta parlamentinė kontrolė taip pat yra analizuojama pagal komiteto pateikiamas ir viešai prieinamas veiklos ataskaitas. Dėl šios priežasties, dėl 2012-2016 m. Seimo kadencijos duomenų neprieinamumo, Užsienio reikalų komiteto svarstyti parlamentinės kontrolės klausimai apima laikotarpį nuo 2017 m. iki 2022 m. kovo 9 d. Remiantis šiomis ataskaitomis, Užsienio reikalų komitetas minėtų laikotarpiu svarstė 458 parlamentinės kontrolės klausimus (žr. 4 pav).¹⁸²¹⁸³

4 pav. Parlamentinės kontrolės klausimų svarstymas Užsienio reikalų komitete

¹⁸¹ „Lietuvos Respublikos Seimo statutas“, *supra note*, 154.

¹⁸² „Komiteto veiklos ataskaitos“, LRS, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38565&p_k=1.

¹⁸³ „Komiteto veiklos ataskaitos“, LRS, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=36130&p_k=1.

Kaip ir Europos reikalų komiteto veiklos ataskaitose, taip ir Užsienio reikalų komiteto veiklos ataskaitose, parlamentinės kontrolės klausimai yra skirstomi į – pozicijas, ataskaitas, ambasadorių skyrimą ir atšaukimą ir kitus klausimus. Nuo Europos reikalų komiteto vykdomos parlamentinės kontrolės, Užsienio reikalų komitetas skiriasi tuo, jog prie parlamentinės kontrolės klausimų yra priskiriami ir Užsienio reikalų komiteto skiriami ir atšaukiami ambasadoriai. Taip pat, svarbu paminėti, jog lyginant Europos reikalų komiteto vykdomą parlamentinę kontrolę ir Užsienio reikalų komiteto vykdomą parlamentinę kontrolę, Europos reikalų komitetas šią funkciją naudojo kur kas dažniau. Žinoma, svarbu pažymėti, jog dėl skirtingo esančio komitetų duomenų kiekio, ši statistika nėra absoliuti, tačiau tendencija, jog Europos reikalų komitetas vykdo intensyvesnę parlamentinę kontrolę yra teisinga.

Šis komitetų statistiškai atsispindintis parlamentinės kontrolės intensyvumas yra vertinamas ir Prezidentūros bei Užsienio reikalų ministerijos. Be kitą ko, ir patys komitetų atstovai interviu metu nurodė, jog ši funkcija yra svarbi. Tačiau, svarbu pažymėti, jog interviu metu Prezidentūros atstovas G1 ir Europos reikalų komiteto atstovas B1 išskyrė šio mechanizmo ribotumą Prezidento atžvilgiu. G1 respondentas pažymėjo, jog „*Kai kalbame apie parlamentinę kontrolę, tai labai aiškiai turime žinoti, kad parlamentinė kontrolė yra vykdoma Vyriausybei, ji nevykdoma Prezidentui. <...> tai nėra kontroliuojantis santykis, jis yra paremtas institucine pagarba ir noru išspręsti problemas*“, panašią mintį išsakė ir komiteto atstovas B1 „*<...> nu ir su parlamentine kontrole, tai Prezidentas nėra niekaip pavaldus, na ir hipotetinės galimybės, kad, tarkim, Seimas kartu suformulavęs poziciją su Vyriausybe, duoda ją Prezidentui, kuris įpareigotas ją pristatyti, bet jei jis ją pakeičia, tai kokia jam atsakomybė?*“. Šis išskyrimas yra svarbus, kadangi jis atskleidžia Seimo vaidmens parlamentinėje kontrolėje limitą, kuris pasibaigia ties Prezidento institucija. Žinoma, Seimas negali kontroliuoti Prezidento veiksmų, tačiau tai mažina Seimo vaidmenį, kadangi Seimas per komitetus gali įtakoti tik Vyriausybės ištransliuojamą poziciją, bet ne Prezidento.

Išanalizavus tarpinstitucinio bendradarbiavimo įtaką Seimo vaidmeniui, galima daryti išvadą, jog šis veiksnys nėra smarkiai įtakoiantis Seimo vaidmenį, kadangi priešingai nei politinių lyderių veiksnys, šie santykiai visų institucijų yra suvokiami kaip griežtai apibrėžti Konstitucijoje ir kituose teisės aktuose. Vis dėl to, svarbu paminėti, jog analizuojant šį veiksnių buvo atskleistas ribojantis elementas – Prezidento institucijai netaikomas kontrolės mechanizmas, kuris teoriškai gali turėti įtakos Seimo vaidmeniui šiame procese. Išanalizavus Seimo vaidmenį per tarpinstitucinį bendradarbiavimą, svarbu atsižvelgti į tai, ar išorinė aplinka, kuri supa valstybę, turi įtakos Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime ir kaip Seimas veikdamas išorėje gali šį vaidmenį didinti arba mažinti.

3.4. Išorės įtaka Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime

Analizuojant išorinės aplinkos įtaką Seimo vaidmeniui užsienio politikoje, svarbu apsibrėžti kas gali būti laikoma išorine aplinka. Išorine aplinka šiame tyrime yra laikomi visi tarptautinėje erdvėje esantys subjektai, nepriklausomai ar tai yra tarptautinės organizacijos, institucijos ar pavienės valstybės. Siekiant išanalizuoti ar Seimo vaidmuo yra veikiamas išorės aplinkos, kiekvieno respondento buvo klausama apie jų požiūrį į komitetų pirmininkų ir Seimo galimybes veikti tarptautinėje erdvėje (žr. 7 lentelę)

7 lentelė. Išorinės aplinkos įtaka Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime

Respondentas (ERK)	Respondento atsakymas
A1	<p>„<...> jau suformuotos politikos, būti tokiu kaip <i>flagmanu</i>, būti vienu iš tų asmenų, kurie irgi pristatinėja ne tik parlamentiniame lygmenyje, bet ir įvairiose konferencijose. Tai yra galimybė veikti tarptautinėje arenoje, ji yra labai didelė“</p> <p>----</p> <p>„<...> mes matom užsienio reikalų komiteto pirmininkus, kurie labai aktyvūs ir kurie tarptautinėje arenoje plačiai matomi“</p> <p>----</p> <p>„<...> parlamentiniame lygmenyje tos galimybės veikti visada yra, bet jos priklauso ne vien nuo užsienio politikų, bet kurioje srityje parlamentiniame lygmenyje tu gali ar negali veikti“</p>
B1	<p>(kaip pavyzdys pateikiamas Ukrainoje vykstantis karas) „<...> turime gerą patyrimą su Rusijos Federacija ir tą savo žinojimą ir ekspertizę pasakyti užsienio partneriams ir tas balsas mūsų tikrai toks vertinamas, kur kas adekvačiau, nei iki karo“</p> <p>----</p> <p>„Bet šiaip turbūt dabar tas šansas kalbant užsienio politikoje ir apie Europos Sąjungos plėtrą, yra gana didelis būtent per komitetų prizmę“</p> <p>----</p> <p>„<...> ta nuomonė tokiu būdu tampa svaresnė, labiau girdima“</p>
Respondentas (URK)	Respondento atsakymas
D1	<p>„<...> kiekvienas žmogus, kad ir kokiam komitete būtų, jis gali padaryti milžinišką poveikį, tuo labiau, kad mūsų mažai, o pasaulis toks didelis“</p>

E1	<p>„Šiuo metu Seimas ir Seimo nariai turi puikias galimybes veikti tarptautinėje arenoje“</p> <p>----</p> <p>„<...> vyksta rimtas tarptautinis parlamento darbas“</p>
Respondentas (URM)	Respondento atsakymas
F1	<p>„Ne tik, kad gali būti, bet jie tą ir sėkmingai daro“</p> <p>----</p> <p>„Yra daug įvairių formatų, nuo tokių kaip COSAC (aut. p. Europos Sąjungos reikalų parlamentinių komitetų konferencija¹⁸⁴) kas yra Europos reikalų komiteto kontekste“</p> <p>----</p> <p>„<...> pagrindinės viso Seimo <i>in corpore</i> patvirtinamos rezoliucijos, paprastai jas rengiant yra suderintos ir formuotos būtent Užsienio reikalų ir Europos reikalų komitetų pirmininkų. <...> paprastai patvirtinus, atsispindi ir valstybės pozicija su Parlamento, bet tuo pačiu tai traktuotina kaip viena iš svarbiausių parlamentinėje demokratijoje valdžios šakų pozicijų“</p>
Respondentas (LRP)	Respondento atsakymas
G1	<p>„<...> parlamentinė diplomatija yra didžiulis įrankis, didžiulis. Tai ko negali vykdomoji valdžia, pavyzdžiui, tai ko negali pasakyti Prezidentas ar Vyriausybė, tą gali pasakyti Seimo narys“</p> <p>----</p> <p>„<...> jis (aut. p. Seimo narys) gali pasakyti daugiau, jis gali vienu žingsniu daugiau nueiti, negu pavyzdžiui vykdomoji valdžia ir tai yra didžiulis privalumas“</p>
H1	<p>„<...> formuojant apskritai Lietuvos poziciją, Lietuvos pozicionavimą vienu ar kitu klausimu, Seimas yra svarbus“</p> <p>----</p>

¹⁸⁴ „COSAC“, europarl.europa.eu, žiūrėta 2023 m. balandžio 20 d., <https://www.europarl.europa.eu/relnatparl/en/institutional-bodies/cosac>.

	<p>„<...> reikia užtikrinti paramą, aišku, tai visų pirma yra vyriausybės, keičiasi tomis paramomis, bet kai kuriais atvejais, kad surinkti pakankamai balsų <...>, tai tada reikia daugiau veikėjų, reikia daugiau rankų“</p> <p>----</p> <p>„<...> kadangi mūsų vykdomosios valdžios rankos ribotos, resursai maži, tai tada ta parlamentinė diplomatija tampa svarbi, kaip tam tikra prasme tęsia Vyriausybės veiklą“</p>
--	--

Iš visų lentelėje pateiktų atsakymų galima daryti dvi pagrindines išvadas. Visų pirma, kiekvienas respondentas nurodė, jog veikimas tarptautinėje erdvėje iš Seimo pusės yra galimas ir jis intensyviai vyksta naudojant įvairius instrumentus ir įvairiuose formuose – nuo *COSAC* formato, iki Seimo narių viešų pareiškimų ir diskusijų tarpparlamentiniuose lygmenyse (naudojant parlamentinės diplomatijos įrankį). Kita svarbi išvada, kurią galima išskirti iš respondentų atsakymų, tai Seimo narių galimybė tam tikrais atvejais išorėje veikti plačiau, nei tą gali padaryti vykdomoji valdžia. Dauguma respondentų interviu metu kaip pavyzdį naudojo šiuo metu vykstantį Rusijos karą prieš Ukrainą. Šio žiauraus išpuolio metu Lietuvos politikai vieningai tarptautiniams partneriams bandė paaiškinti esamą situaciją ir inicijuoti reikiamus vykdyti veiksmus. Šioje vietoje svarbus įrankis tapo ir tarpparlamentinė diplomatija, kuri leido skirtingų valstybių parlamentarams išgirsti Lietuvos poziciją, kadangi Lietuvos Seimo nariai neperžengdami savo įgaliojimų galėjo laisvai veikti išorinėje aplinkoje ir ją įtakoti.

Iš esmės, analizuojant išorinės aplinkos įtaką Seimo vaidmeniui reikėtų išskirti šios įtakos abipusiškumą. Iš vienos pusės, ši įtaka pasireiškia per išorinės aplinkos siunčiamus signalus (pvz. Rusijos karas prieš Ukrainą), kuomet esantys impulsai suteikia įrankius ir priežastis visoms vidaus institucijoms veikti tiek išorinėje, tiek vidinėje aplinkoje. Iš kitos pusės, iš vidaus kylančios iniciatyvos gali įtakoti išorinę aplinką (pvz. Kinijos (Taivano) įvykis). Dėl šios priežasties, vertinant šį veiksnių svarbu pažymėti, jog tiek išorinė aplinka gali veikti Seimo vaidmenį, bet tuo pačiu ir pats Seimas ir jame gimstančios parlamentarų iniciatyvos gali įtakoti išorinę aplinką.

Išanalizavus visus tris veiksnius, kurie buvo aptarti interviu metu su respondentais, svarbu iširti koks Seimo vaidmuo užsienio politikos formavime išryškėja trimis atvejais – Europos Vadovų tarybos atstovavime, Kinijos (Taivano) ir Baltarusijos ir Lietuvos santykių temose. Analizuojant konkrečius atvejus galima aiškiau nustatyti Seimo vaidmenį, kadangi tai leidžia atskleisti jau įvykusius procesus, o tuo pačiu, juose identifikuoti pateiktus įtakojančius veiksnius.

3.5. Seimo vaidmens užsienio politikos formavime 2012-2022 m. atvejų analizė

Analizuojant Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime 2012-2022 m. buvo pasirinkti trys konkretūs užsienio politikos atvejai, pagal kuriuos, remiantis respondentų atsakymais ir komitetų statistiniais duomenimis, siekiama identifikuoti koks buvo Seimo vaidmuo šių atvejų formavime ir įgyvendinime. Analizuojamu laikotarpiu buvo pasirinkti trys atvejai. Pirmasis atvejis, tai Europos Vadovų tarybos aspektas, kuriame iki šiol nėra užbaigtos diskusijos dėl Lietuvos atstovavimo modelio. Antrasis atvejis, tai Lietuvos ir Baltarusijos tarpusavio santykiai, trečiasis atvejis – Kinijos (Taivano) santykių ir vykdomos politikos klausimas.

Lietuvos atstovavimas Europos Vadovų taryboje

Lietuvos atstovavimo modelis Europos Vadovų taryboje nėra nauja tema Lietuvos užsienio politikos darbotvarkėje. Diskusijos, koks modelis labiausiai tiktų Lietuvai užsienio politikos temų sąrašė išskyla po kiekvienų Prezidento rinkimų. Siekiant identifikuoti, koks modelis būtų geriausias Lietuvai, kiekvienam iš respondentų buvo pateiktas klausimas apie jų manymų tinkamiausią Europos Vadovų taryboje esantį atstovavimo modelį (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Lietuvos atstovavimo modelis Europos Vadovų taryboje

Respondentas (ERK)	Respondento atsakymas
A1	„<...> modelis efektyviausias turbūt tas, kad dalyvauja tie, kas tuos klausimus sprendžia“
B1	„<...> visos kitos šalys (aut. p. be 4 šalių, kurios siunčia Prezidentus) siunčia vykdomosios valdžios vadovą, to logika diktuoja, kad tai yra iš tikrųjų teisinga kryptis“
Respondentas (URK)	Respondento atsakymas
D1	„<...> Europos Sąjungos reikalų koordinavimas turėtų būti sutelktas aplink Premjerą, Vyriausybės kanceliariją“
E1	„<...>Mano manymu, šių diskusijų pagrindinė klaida yra atstovavimo EVT priskyrimas grynai užsienio politikai“ ---- „Mano manymu, Lietuvai būtų racionaliausias pakaitinis atstovavimas“
Respondentas (URM)	Respondento atsakymas
F1	„<...> tai yra labiau Vyriausybės ir Premjero prerogatyva“
Respondentas (LRP)	Respondento atsakymas

G1	<p>„<...> Lietuvoje perėmėme paprotinę teisę. <...> mes neišbandėme kito modelio“</p> <p>----</p> <p>„<...> Lietuva yra ne visiškai parlamentinė respublika, tai yra pusiau prezidentinė respublika, ar ne? Ir tas Vadovų Tarybos atstovavimo klausime irgi atsispindi“</p>
H1	<p>„<...> Nemanau, kad yra geras atsakymas, tą klausimą reikėjo spręsti tikriausiai prieš 9 metus“</p> <p>----</p> <p>„<...> čia reikėtų mūsų veikėjų sutarimo, <...> visi mūsų veikėjai galų gale gali sutarti“</p>

Dauguma respondentų gavę klausimą apie Europos Vadovų tarybą ir Lietuvai tinkantį atstovavimo modelį pirmiausiai identifikavo kitą, šioje temoje taip pat esantį klausimą – ar Europos Sąjunga yra vidaus ar užsienio politika? Daugelis respondentų šį klausimą iškėlė kaip esminį, kadangi gavus atsakymą į šį klausimą būtų galima lengviau atsakyti koks modelis Europos Vadovų taryboje labiausiai tiktų Lietuvai. Respondentas D1 interviu metu nurodė, jog „<...> čia gal gali net nueiti į Konstitucinį Teismą ir manau, kad gal būtų sveika, nes tikrai nėra aišku, kas šioje srityje vadovauja“, šį poreikį kreiptis į Konstitucinį Teismą respondentas išreiškė siekiant apskirtai išaiškinti ką reiškia Konstitucijoje įtvirtintas Prezidentūros ir Vyriausybės *kartu* formuojamas užsienio politikos tonas, tačiau net ir diskusijoje apie Europos Sąjungos priklausymą užsienio ar vidaus politikai, Konstitucinio Teismo sprendimas išlieka aktualus ir galbūt tinkamas sprendimas. Kitas vertingas požiūrio taškas, kuris buvo išreikštas Prezidentūros atstovo H1, tai dabartinio modelio sudėtingumas „<...> kadangi pas mus yra parlamentinė respublika su prezidentinės apraiškomis, turim stabdžių ir atsvarų sistemą labai gerai veikiančią, bet kitą vertus turime iš to išplaukiančius visokius niuansus. <...> Prezidentas važiuoja su Seimo patvirtinta pozicija, tai yra tam tikra atsvaros sistema. <...> tai yra sudėtingiau, nei daugumoje šalių, bet ar būtų gerai paprasčiau? Tada reikėtų pertvarkyti visą sistemą“. Šis požiūrio taškas yra svarbus, kadangi jis nurodo, jog esanti atstovavimo sistema, esant pokyčiams galėtų sukurti tam tikrą funkcijų padalijimo chaosą, o šiuo metu veikianti atstovavimo tradicija, veikia pagal nusistovėjusius principus ir taisykles. Vis dėl to, nors diskusija apie Europos Sąjungą ir suverenių valstybių santykį su ja nėra baigtai, didžioji dalis respondentų nurodė, jog jų nuomone geriausias Europos Vadovų tarybos atstovavimo modelis Lietuvai būtų sutelktas Vyriausybės rankose. Iki šio esančią tradiciją daugelis apklaustų respondentų įvertino kaip susiklosčiusią situaciją, bet ne atstovavimo tradiciją.

Siekiant išanalizuoti Seimo vaidmenį šioje temoje, respondentams buvo užduotas klausimas apie Seimo vaidmenį šioje temoje, siekiant išspręsti atstovavimo problemą. Respondentai interviu metu pateikė įvairius atsakymus – respondentas A1 nurodė, jog „*Na, jei Seimas turėtų kažkokių galimybių, gal ir galėtų jomis pasinaudoti, bet šiai dienai nematau Seimui galimybės*“. „*Formaliai sprendimų jokių nei Seimas, nežinau, niekas, čia turbūt negali priimti, kadangi čia tas kėdžių pasiskirstymas neformaliai prasidėjo tarp Ministro Pirmininko ir Prezidentės*“. „*Mediatoriumi formaliai, žinoma, galėtų pabandyti tą padaryti, bet aš labai sunkiai įsivaizduoju kas galėtų būti ar kaip sėkmingai daroma dabartinėse aplinkybėse*“. B1 šaltinis atsakė, jog „*<...> spręsti būtų galima įstatymo pagalba, tačiau reikia susitarti. Nebūtų sveika, jeigu kažkokia viena politinė grupė imtųsi lyderystės, tai čia komiteto vaidmuo galėtų būti siekiant to bendro mąstymo*“. Užsienio reikalų komiteto atstovas D1 nurodė, jog Europos Vadovų tarybos klausime, Seimas „*<...> bandė ieškoti politinių kompromisų, bet deja, jo nesuradom. Aš sakyčiau dėl visiško ne geranoriškumo, nors mes tikrai bandėm sutelkti politinės jėgas ir ieškoti tam tikrų kompromisų*“. „*Bet klausimas nedingo ir yra darbotvarkėje, yra galimybė, manau, įstatymo būdų tą padaryti, bet tam reikia konsensuso*“. Šiame klausime Seimo poziciją taip pat identifikavo Užsienio reikalų ministerijos atstovas F1 „*Institucinė praktika, mano asmeniniu vertinimu, neatitinka mūsų įstatymų, tiek mūsų nacionalinių interesų įgyvendinimo prasme. Mes neoptimaliai išnaudojame galimybes geriau apginti Lietuvos interesus*“, tuo tarpu Prezidentūros atstovas G1 nurodė, jog atstovavimo Europos Vadovų taryboje problemą, net analizuojant per Europos Sąjungos politikos klausimą išspręsti būtų sunku, kadangi „*<...> gali per pusę dalinti tuos, kurie bus už vieną pusę ir kitą pusę*“.

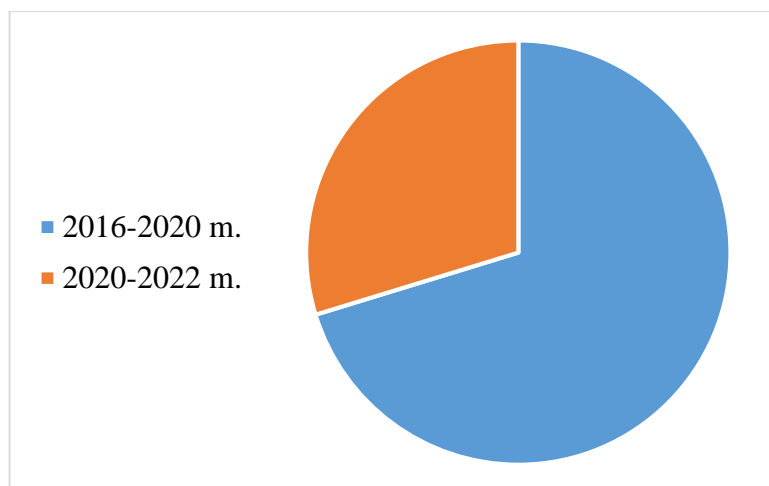
Iš visų pateiktų pozicijų ir respondentų atsakymų galima daryti dvi išvadas. Visų pirma, nei Prezidentūros, nei Užsienio reikalų ministerijos atstovai nepateikė konkrečių idėjų ar matymo kaip Seimas prisideda ar prisidėjo prie šio klausimo išsprendimo. Tačiau, lyginant su Seimo komitetų atstovais, du iš jų iškėlė panašią idėją – šį klausimą išspręsti įstatymo pagalba, tuo tarpu vienas respondentas nematė jokių galimybių Seimui faktiškai dalyvauti šiame klausime, kadangi tai yra Prezidentūros ir Vyriausybės klausimas. Vis dėl to, analizuojant Seimo vaidmenį Europos Vadovų tarybos atstovavimo temoje, svarbu pabrėžti, jog įstatymo priėmimas, kuris nustato kas Lietuvą atstovautų Europos Vadovų taryboje, smarkiai įtakoja Seimo vaidmenį šiame klausime.

Vienas iš galimų variantų išspręsti esantį klausimą dėl atstovavimo Europos Vadovų taryboje, pateikiamas respondentų, tai įstatymo priėmimas. Kaip žinia, Lietuvoje vienintelė institucija, turinti įstatymų leidybos teisę yra Seimas. Dėl šios priežasties, jei šios problemos sprendimo būdu yra matomas tik įstatymo priėmimas, tuomet Seimas šiame procese ir šio užsienio politikos klausimo sprendime tampa pagrindine ir vienintele įtaką galinčia padaryti institucija. Šis sprendimo būdas, nors šiuo metu esantis hipotetiniame lygmenyje, vis dėl to atskleidžia, jog Seimo vaidmuo, esant politinei

valiai, šiuo klausimų galėtų tapti esminis. Svarbu pažymėti, jog kaip buvo pateikta praėjusiame poskyryje, Seimo vaidmenį ir apskirtai užsienio politiką smarkiai įtakoja politiniai lyderiai, todėl šių politinių lyderių tvirta ir vieninga iniciatyva išspręsti šį klausimą galėtų lemti šios užsienio politikos temos išbraukimą iš politinės darbotvarkės.

Kitas svarbus aspektas, analizuojant Seimo vaidmenį šioje temoje, tai praėjusiame poskyryje iškelta parlamentinės kontrolės problema. Šiuo metu esanti atstovavimo Europos Vadovų taryboje tradicija sukuria situaciją, kuomet komiteto suteiktas ir patvirtintas mandatas, Prezidento gali būti pateikiamas kitaip, be jokių galimų pasekmių. Ši problema šiame klausime yra esminė, kadangi Europos reikalų komiteto viena iš pagrindinių funkcijų yra būtent pozicijų rengimas įvairias klausimais. Pagal Europos reikalų komiteto veiklos ataskaitas, laikotarpyje nuo 2017-09-10 iki 2020-09-09 ir 2020-2020-11-19 iki 2022 m. Europos Vadovų tarybos klausimai komitete buvo analizuojami 37 kartus (žr. 5 pav.).¹⁸⁵¹⁸⁶

5 pav. Europos Vadovų tarybos klausimų svarstymas Europos reikalų komitete

Tuo tarpu Užsienio reikalų komitetas, uždaruose ir bendruose su Europos reikalų komitetu posėdžiuose, pagal komiteto veiklos ataskaitas laikotarpyje nuo 2017 m. iki 2022 m. kovo 9 d. pritarė 17 pozicijų į Europos Vadovų tarybą.¹⁸⁷¹⁸⁸ Iš šių duomenų galima daryti išvadą, jog abu komitetai yra išitraukę į mandatų suteikimo procesą, dėl šios priežasties esanti kontrolės trūkumo problema tampa aktuali. Dėl šios priežasties, įstatymo pagalba sureguliuotas Europos Vadovų tarybos atstovavimo klausimas ne tik padidintų Seimo vaidmenį šiame procese, bet tuo pačiu ir išspręstų susidariusią parlamentinės kontrolės limituojančių veiksnių situaciją, jei atstovavimas būtų perkeltas į Vyriausybės kompetenciją.

¹⁸⁵ „Komiteto veiklos ataskaitos“, *supra note*, 178.

¹⁸⁶ „Komiteto veiklos ataskaitos“, *supra note*, 179.

¹⁸⁷ „Komiteto veiklos ataskaitos“, *supra note*, 181.

¹⁸⁸ „Komiteto veiklos ataskaitos“, *supra note*, 182.

Išanalizavus Europos Vadovų tarybos atstovavimo klausimą Lietuvoje, galima daryti išvadą, jog dauguma respondentų mano, jog geriausias atstovavimo Lietuvai modelis yra Vyriausybės atstovų dalyvavimas EVT, o šį tikslą būtų galima pasiekti priėmus atitinkamą įstatymą. Šio įstatymo priėmimas ne tik išspręstų susidariusią problemą, tačiau tuo pačiu galėtų pakoreguoti esančią parlamentinės kontrolės situaciją tarp Prezidentūros ir komitetų.

Baltarusijos ir Lietuvos tarpusavio santykiai

Lietuvos ir Baltarusijos tarpusavio santykiai visuomet buvo aktualus diskusijų objektas Seime ir daugelyje užsienio politikos formatų. Šių santykių analizės svarbą interviu metu išskyrė ir Prezidentūros atstovas G1 „*Daug anksčiau ankstesnieji Seimai visada turėjo Baltarusiją kaip aptarimo objektą. Visada sakyčiau nuo to momento, kai Baltarusijoje pradėjo įsigaliooti Lukašenkos režimas*“. Interviu metu, apie šio klausimo aktualumą ir ilgalaikį susidomėjimą Seime pažymėjo ir Prezidentūros atstovas H1. Baltarusijos ir Lietuvos tarpusavio santykių analizė ir jų formavimas ypač suintensyvėjo po dviejų kertinių momentų – 2020 metais įvykusių Baltarusijos Prezidento rinkimų ir 2022 m. vasario 24 d. prasidėjusio Rusijos karo prieš Ukrainą, kuomet Baltarusija buvo galutinai pripažinta kaip esanti nepakeičiama Rusijos partnerė.

Dėl šios temos sudėtingumo ir svarbumo, labai svarbu identifikuoti šios politikos formavime esantį Seimo vaidmenį, kadangi Baltarusijos atžvilgiu vykdoma užsienio politika turi poveikį ir Lietuvos viduje vykstantiems procesams. Analizuojant Seimo vaidmenį Baltarusijos ir Lietuvos tarpusavio santykių kontekste, kiekvieno iš respondentų buvo klausiama apie praktinį Seimo įsitraukimą į šios politikos formavimą (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Seimo vaidmuo Baltarusijos ir Lietuvos santykių kontekste

Respondentas (ERK)	Respondento atsakymas
A1	<p>„<...> diskusija gal vyksta Europos reikalų komitete, ta plotme, kad kaip tą savo poziciją, kurią maždaug turim vieningą, <i>papromautinti</i> (aut. p. reklamuoti\dalintis) Europos Sąjungoje“</p> <p>----</p> <p>„Turbūt gal Europos reikalų komitete tokios didesnės diskusijos buvo, kad kaip mums čia suformuoti mūsų poziciją, taip principingai, bet tuo pačiu priimtinau kitoms valstybėms, kad rezultate būtų įgyvendinta praktikoje“</p> <p>----</p>

	<p>„Seimo vaidmuo, tai aš jau įtraukiu ir komitetų, sakykim, vaidmenį, ypač Europos reikalų komiteto, jeigu taip apibendrintai, galima sakyti, kad Seimas per komiteto veiklą buvo kaip veiksmų planavimo ir formavimo, kad būtų galima pasiekti kažkokių tikslų, pavyzdžiui kitų Europos Sąjungos valstybių pritarimo“</p>
B1	<p>„<...> reikėjo kalbėti apie griežtas sankcijas Baltarusijai, <...> mes tas pozicijas Užsienio reikalų ministerijos paruoštas, tvirtinom bendru sutarimu“</p> <p>----</p> <p>„<...> Europos komitete pritarė vieniems ar kitiems sprendimams, kalbant apie mandatą ir poziciją, tą parlamentinę kontrolę“</p>
Respondentas (URK)	Respondento atsakymas
D1	<p>„<...> tokį istorinį vaidmenį aš atsimenu iškart po revoliucijos, kai mes delegitimizavome Prezidentą Lukašenką“</p> <p>----</p> <p>„<...> pradžioje buvo URK‘o sprendimas, plenarinė rezoliucija, ES buvome pirmieji, kurie paskelbė, kad jis yra nelegalus valstybės vadovas“</p> <p>----</p> <p>„<...> Seimas yra vienybė, jeigu mes susitelksime, kad Prezidento veto atmesti, reiškia dar kartą įrodysim, kad būtent Seimas apgins oficialią politiką“</p>
E1	<p>„Seimo vaidmuo formuojant Lietuvos užsienio politiką po Baltarusijos Prezidento rinkimų buvo labai aktyvus“</p> <p>----</p> <p>„Seimas pirmasis oficialiai pripažino ir paskelbė pasauliui, kad Baltarusijos Prezidento rinkimų rezultatai buvo suklastoti. Seimas priėmė rezoliuciją, kurioje atsisakė pripažinti Aleksandrą Lukašenką išrinktu Prezidentu“</p>
Respondentas (URM)	Respondento atsakymas
F1	<p>„<...> Lietuvos Respublikos Seimas dar praeitoje kadencijoje priėmė rezoliuciją, kuri įvertino minėtus rinkimus, tiek formavo kvietimą tarptautinei bendruomenei dėl požiūrio“</p> <p>----</p>

	<p>„<...> Seimas buvo ir yra šiuo klausimu aktyvus. <...> tą liudija tiek Seimo rezoliucijos, tiek komitetų pareiškimai“</p> <p>----</p> <p>„<...> Seimas tiek kaip vieta, tiek kaip institucija, tiek kaip parlamentarų veiklos erdvė, kas liečia Baltarusiją, tikrai yra aktyviai išnaudojama ir realizuojama“</p>
Respondentas (LRP)	Respondento atsakymas
G1	<p>„<...> Seimas visada dalyvavo“</p> <p>----</p> <p>„<...> tikrai išreiškiančios Seimo valią (aut. p. rezoliucijos), o po Seimo valia, mes suprantame, kad tautos išrinktų Seimo narių, o ne kitaip“</p> <p>----</p> <p>„<...> kalbant apie rezoliucijas, rezoliucijos buvo visiškai geras dalykas, išreiškė valią, išreiškė poziciją visiems“</p>
H1	<p>„<...> Seimas, kuris per įvairias konferencijas ir panašiai, tada nustato ar va čia mes labiau kalbėsime, ar labiau daugiau izoliuosimės nuo tos Baltarusijos“</p> <p>----</p> <p>„<...> mūsų politinių partijų aktyvumo buvo ganėtinai daug“</p>

Iš lentelėje pateiktų respondentų atsakymų galima išskirti vieną pagrindinę tendenciją – visi respondentai vertina ir aiškiai identifikuoja Seimo įsitraukimą šiame procese. Tai yra svarbi tendencija, nes ji leidžia toliau analizuoti esamą vaidmenį, kadangi, jam nesant, tolimesnė analizė būtų negalima. Seimo vaidmuo Baltarusijos ir Lietuvos santykių formavime interviu metu buvo atskleistas keliais požiūriais. Visų pirma, buvo pateikiamos Europos reikalų komiteto ir Užsienio reikalų komiteto įtakos šiam procesui, išryškinant priimtų rezoliucijų svarbą, antra, pateikiamas Seimo, kaip tautos atstovo, vaidmuo ir galiausiai, Seimo narių iniciatyvų svarba. Visų pirma, respondentų išryškinami komitetų priimti sprendimai ar inicijuotos rezoliucijos, taip pat sukuriama aiškus atskyrimas tarp Europos reikalų komiteto ir Užsienio reikalų komiteto šioje temoje. Pagrindinis skirtumas tarp dviejų komitetų Lietuvos ir Baltarusijos santykių kontekste, tai skirtingų diskusinių erdvių atstovavimas – Europos reikalų komitetas buvo atsakingas už europinės pozicijos kuravimą, priežiūrą ir formavimą, kai tuo tarpu Užsienio reikalų komitetas perėmė platesnę poziciją ir naudojantis savo funkcijomis kūrė rezoliucijas, kurios atspindėjo Lietuvos poziciją.

Analizuojamu laikotarpiu Lietuvos Respublikos Seimas priėmė 10 rezoliucijų, kurios yra susijusios su įvairiomis pozicijomis Baltarusijos klausimu, nuo Baltarusijos keliamos grėsmės Europos branduolinei saugai, iki sistemingų žmogaus teisių pažeidimų Baltarusijoje.¹⁸⁹ Europos reikalų komitetas inicijavo 2 rezoliucijas, Užsienio reikalų komitetas inicijavo 3 rezoliucijas Baltarusijos pozicijų klausimais.¹⁹⁰ Šie skaičiai yra svarbūs, kadangi remiantis jais, galima daryti išvadą, jog pusė priimtų rezoliucijų buvo inicijuotos komitetų. Remiantis Seimo Statuto 182 straipsniu, „Rezoliucija yra Seimo nenorminis aktas, priimamas, kai siekiama patvirtinti raštu Seimo nuomonę koku nors valstybei svarbiu klausimu“¹⁹¹. Šis rezoliucijų priėmimas, kaip pažymėta statute, raštu išreiškia Seimo nuomonę valstybei svarbiu klausimu. Į šią nuomonę, pagal esančią politinę tradiciją, Vyriausybė privalo atsižvelgti, arba siekti įgyvendinti rezoliucijoje išdėstytus veiksmus. Dėl šios priežasties, Seimo vaidmuo per rezoliucijų priėmimą tampa tiesioginiu įrankiu formuoti ir prisidėti prie užsienio politikos. Be rezoliucijų, Seimo komitetai taip pat gali viešinti komitetų pranešimus, pozicijas ar kitus jų nuomonę išreiškiančius dokumentus. 2016-2022 m. laikotarpiu Užsienio reikalų komitetas paskelbė 10 pareiškimų,¹⁹²¹⁹³ kurių tema buvo susijusi su Lietuvos ir Baltarusijos santykių formavimu. Šie nepriklausomai komiteto parengti pranešimai rodo politinę iniciatyvą komitetų vardu įsitraukti į vykstančią politinę padėtį, o tuo pačiu, išreikšti komiteto nuomonę svarbiais užsienio politikos klausimais.

Analizuojant Seimo vaidmenį Baltarusijos ir Lietuvos tarpusavio santykių formavime, ši vaidmenį pagal respondentų atsakymą galima išskirti dar vienu požiūriu – tautos atstovavimo vaidmuo. Kadangi Lietuvoje Seimas yra tiesiogiai renkama institucija, o Konstitucijos 55 straipsnis aiškiai nurodo, jog „Seimą sudaro Tautos atstovai“¹⁹⁴, šis vaidmuo taip pat tampa svarbus analizuojant Seimo, kaip institucijos, vaidmenį. G1 respondentas interviu metu, nurodė, jog „<...> tikrai išreiškiančios Seimo valią (aut. p. rezoliucijos), o po Seimo valia, mes suprantame, kad tautos išrinktų Seimo narių, o ne kitaip“. Šis vaidmuo yra svarbus demokratinio požiūriu, kadangi demokratinėje valstybėje, aukščiausią suverenią galią turi būtent tauta. Nors Seimas nėra vienintelė tiesiogiai renkama institucija Lietuvoje (Prezidentas taip pat yra renkamas tiesioginiu rinkimų būdu), ši pozicija suteikia Seimui tautos atstovavimo vaidmenį, kuris negali būti ignoruojamas.

Galiausiai, siekiant atskleisti dar vieną Seimo vaidmenį šiame užsienio politikos formavimo atvejyje, naudinga atskirai išskirti Užsienio reikalų ministerijos atstovo F1 išsakytą mintį,

¹⁸⁹ „Rezoliucijos“, Teisės aktų informacinė sistema, žiūrėta balandžio 20 d.,

¹⁹⁰ *Ibid*

¹⁹¹ „Lietuvos Respublikos Seimo statutas“, *supra note*, 154.

¹⁹² „Seimo ir komiteto rezoliucijos ir pareiškimai“, LRS, žiūrėta 2023 m. balandžio 20 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=36373&p_k=1.

¹⁹³ „Seimo ir komiteto rezoliucijos ir pareiškimai“, LRS, žiūrėta 2023 m. balandžio 20 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38673&p_k=1.

¹⁹⁴ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *supra note*, 103.

jog „<...> Seimas tiek kaip vieta, tiek kaip institucija, tiek kaip parlamentarų veiklos erdvė, kas liečia Baltarusiją, tikrai yra aktyviai išnaudojama ir realizuojama“. Ši mintis yra svarbi, kadangi ji atskleidžia Seimo turimą privalumą – Seimo nariai, neperžengdami savo funkcijų, gali atstovauti ir kalbėti bet kokia valstybei svarbia tema. Šis parlamentarų turimas privalumas buvo identifikuotas ir Prezidentūros atstovo G1, kuris pokalbio metu išskyrė, jog „<...> politikai yra vieši asmenys, jie turi pasisakymo galimybę, jų klausomasi. Tai yra influenceriai (aut. p. darantys įtaką žmonės)“. Šis vaidmuo yra svarbus, kadangi kiekvienas parlamentaras vykdydamas savo veiklą gali rengti įvairias diskusijas, konferencijas, viešus pranešimus, kurie turi įtakos formuoti viešą visuomenės nuomonę, tuo pačiu įtakoti priimamus sprendimus. Šis vaidmuo smarkiai priklauso nuo politinių asmenybių, kadangi esant iniciatyvai, šių iniciatyvų realizavimo vieta tampa būtent Seimas.

Išanalizavus Seimo vaidmenį Baltarusijos ir Lietuvos santykių kontekste, galima daryti kelias išvadas. Visų pirma, svarbu pažymėti, jog Seimo vaidmuo šiame procese yra matomas ir identifikuojamas visų respondentų. Šis vaidmuo, nors ir pasižymi formaliomis funkcijomis, susideda iš daugelio dedamųjų – tautos atstovavimo, rezoliucijų, kurios išreiškia Seimo poziciją, priėmimo, taip pat asmeninių politikų iniciatyvų. Seimo vaidmuo Baltarusijos ir Lietuvos santykių formavime, remiantis komitetų atstovais, atsiskleidžia ir per pozicijos formavimo ir struktūravimo vaidmenį, siekiant komitetų pagalbą, sulaukti tarptautinių partnerių paramos ir problemos suvokimo platesniu mastu.

Kinijos (Taivano) užsienio politikos formavimas

Po 2020 metų Seimo rinkimų, į užsienio politiką atėjo naujas terminas – vertybinė politika. Viena iš šios politikos krypčių buvo Kinija (Taivanas). Šis klausimas, tiek viešojoje erdvėje, tiek Seimo posėdžių salėje susilaukė nemažai dėmesio. Buvo skleidžiama žinia, jog šią politikos kryptį palaiko tik viena politinė jėga, o tuo pačiu, kad kitos užsienio politikos formavime dalyvaujančios institucijos nebuvo įspėtos ar informuotos apie iš Vyriausybės pusės įgyvendinamus veiksmus. Siekiant išanalizuoti ar ši užsienio politikos kryptis iš tiesų buvo kilusi tik iš vienos institucijos, o tuo pačiu, identifikuoti ar Seimas dalyvavo\dalyvauja šios politikos formavime.

Kaip ir kitų atveju tyrime, kiekvieno iš respondentų buvo prašoma identifikuoti Seimo vaidmenį šio atvejo formavime. Europos reikalų komiteto atstovas A1 interviu metu nurodė, jog „<...> problema viso to posūkio užsienio politikoj, kad tie klausimai nebuvo diskutuoti Parlamente, niekada nebuvo Europos reikalų komiteto formate, kas liečia Kiniją plačiau, būdavo darbotvarkėse, bet ten labiau bendras santykių su Kinija vaizdas“. „<...> kiek tenka girdėti iš kolegų, irgi nebuvo ten kažkokios diskusijos, ir čia man atrodo, yra didžiausia klaida užsienio politikos formuotojų“. „<...> neišnaudota galimybė per Parlamento komitetus, kurie kuruoja užsienio politiką, sušvelninti (aut. p. reakciją)“. Europos reikalų komiteto atstovas B1, interviu metu atsakė, jog „Čia užsienio reikalų komiteto

prerogatyva savo komitete. Nesvarstėme“. Užsienio reikalų komiteto atstovas D1 nurodė, jog „<...> tikrai su milžiniška įtaka ankstesnių Seimo narių ir parlamentinių kadencijų, nes šiuo klausimu daugiausiai liberalai, kaip Seimo nariai, telkdavo tačiau iki to laiko Taivane apsilankė gausybė narių“. <...> (aut. p. respondentas kalba apie Amerikos pripažinimą, jog Kinija yra grėsmė) *tai yra mūsų pagrindinė sąjungininkė, kuri tai sako. Tai, kad tai išgirdo Užsienio reikalų ministras, nu tiesą pasakius mane stebina, palaukit, mielieji, mes visuose dokumentuose Seime, bet kokiuose Amerikai virinam* (aut. p. aiškinam), *kaip pagrindinį ir svarbiausią strateginį Lietuvos partnerį“.* „<...> mes nuspaudžiame Taivano mygtuką, visos durys Vašingtone atsidarė nuo mažiausių iki aukščiausių“. Užsienio reikalų komiteto atstovas E1, atsakydamas į šį klausimą atsakė, kad „Seimo vaidmuo formuojant Lietuvos užsienio politiką Taivano klausimu buvo lemiamas. Tuo metu kai Vyriausybės laikėsi sutarties su Kinija, įtvirtinusios vieningą Kiniją, Seimo nariai siekė glaudesnio kultūrinio, ekonominio bendradarbiavimo su Taivaniu“. „Labai svarbų vaidmenį plėtojant santykius su Taivaniu suvaidino labai aktyviai veikusi Seimo narių draugystės ryšių su Taivaniu grupė. Ji neatitiko Seimo Statuto reikalavimų todėl negalėjo būti įteisinta kaip Seimo tarpparlamentinių ryšių grupė, tačiau ji buvo daug aktyvesnė už tas oficialias grupes. Daug šiuo klausimu nuveikė Seimo nariai Egidijus Vareikis ir Mantas Adomėnas. Būtent Seimo narių veikla ir subrandino oficialias permainas šiuose santykiuose“.

Iš komitetų atstovų pateiktų atsakymų galima matyti, jog Europos reikalų komiteto atstovai nenurodo jokio Seimo vaidmens, Kinijos (Taivano) politikos formavime, jei būtų žiūrima per komitetų veiklą. Dėl šios priežasties, iš Europos reikalų komiteto veiksmų kylantis Seimo vaidmuo negali būti identifikuojamas. Tačiau, svarbu išskirti abiejų Užsienio reikalų komiteto atstovų mintis apie Seimo vaidmenį šiame procese. Užsienio reikalų komiteto atstovas D1, Seimo vaidmenį Kinijos (Taivano) atžvilgiu konstruoja pagal Lietuvos ir Amerikos tarpusavio santykius. Jungtinėms Amerikos Valstijoms išreiškus poziciją, kad Kinija yra laikoma agresore valstybe, o Seimui identifikavus, kad Amerika yra svarbiausia Lietuvos strateginė partnerė, Užsienio reikalų ministerija turėjo imtis veiksmų, kurie koordinuotų su mūsų partnerių vedama užsienio politika. Nors šiuo aspektu Seimo vaidmuo nėra tiesioginis, svarbu pažymėti, jog kaip buvo nurodyta 2 šio darbo skyriuje, iš Konstitucijos kyla tiesioginė Seimo funkcija ratifikuoti tarptautines sutartis, kuriomis gali būti tvirtinami šalių bendradarbiavimo ir santykių užmezgimo pagrindai. Dėl šios priežasties, galima daryti išvadą, jog šiame politiniame atvejyje, Seimo vaidmuo pasireiškė per pritarimą užmegzti diplomatinius ryšius su Amerika.

Tuo tarpu, labai svarbus yra Užsienio reikalų komiteto E1 išryškintas Seimo vaidmuo šiame užsienio politikos formavime. E1 nurodė, jog Seimas pirmasis pradėjo kurti neformalius santykius su Taivanu, kai tuo tarpu kitos užsienio politiką formuojančios institucijos vis dar laikėsi vieningos Kinijos (angl. *One China policy*) pozicijos. Nors kiti apklausti respondentai nenurodė tokių svarbių Seimo žingsnių šių santykių plėtojime, tai vis dėl to yra svarbus skirtumas nuo kitų respondentų, kadangi

jis identifikuoja senesnę Seimo vaidmenį šiame užsienio politikos formavime, nei kitų institucijų. Vertinga atsižvelgti ir į tai, jog oficialiuose dokumentuose ir Seimo formatuose minėta tarpparlamentinių ryšių grupė negalėjo būti įtvirtinta, tačiau, kaip nurodė respondentas, šios grupės veikimas gali būti laikomas dabartinės vedamos politikos pradininku.

Analizuojant Seimo vaidmenį Kinijos (Taivano) pozicijos klausimu, svarbu atsižvelgti ir į kitų institucijų požiūrį ir išryškintą Seimo poziciją šiame klausime. Užsienio reikalų ministerijos atstovas F1, interviu metu atsakė, jog „*Seimo veikla, vėlgi, atspindi rezoliucijomis, pareiškimais*“. „*Seimo narių parlamentinės diplomatijos veikla, kai jie gali, ir mano žiniomis, vyko į minėtą šalį*“. „<...> *jie yra aktyvūs tiek vizitais, tiek pareiškimais*“. „<...> *Seimas buvo pakankamai aktyvus ir Vyriausybės vykdomai Kinijos (Taivano) politikai, tai Parlamento paramą jautė visada ir nuosekliai*“. Prezidentūros atstovas G1 nurodė, jog „<...> *santykiai su Kinija pradėjo prastėti dar iki šitos kadencijos Seimo, matėme, kad Kinija su Lietuva elgiasi negražiai*“. „<...> *Kinija tikrai nėra mums svarbiausia partnerė Azijoje ir dėl to visos šalys sutarė*“. „<...> *kiek Seimo nariai galėjo važinėti, tai galėjo bendrauti su Taivaniečiais, viskas okey (aut. p. viskas gerai)*“. „<...> *kiek šitam Seimui liko, galima būtų išsigryninti tas pozicijas kalbant su opozicija, nes dabar ta dichotomija išlieka*“. H1 Prezidentūros atstovas, interviu metu nurodė, jog „<...> *įtampa tarp to, ar Kinija yra grėsmė ar nėra, vyko tarp valstybės institucijų. <...> Ar tose diskusijose kažkas iš Seimo dalyvavo? Tai dalyvavo pirmininkai ar kažkas, bet niekada nebuvo toje vairuotojo pozicijoje*“. „<...> *dabar mes turim kitokią situaciją ir kalbat apie Kinijos Taivaną, <...> tai Vyriausybė buvusi vairuotojo pozicijoje, dabar viską nužiūri iš šalies, tai dalyvavo ar nedalyvavo, ar čia aktyviai ar čia pasyviai?*“. Iš pateiktų Prezidentūros ir Užsienio reikalų ministerijos atstovų F1 ir G1 atsakymų, galima pastebėti, jog abu atstovai išryškino Seimo narių parlamentinės diplomatijos paskatintas komandiruotes į Taivaną, tačiau kažkokio ryškaus Seimo vaidmens šiame procese neidentifikavo. Prezidentūros atstovas H1 nurodė, jog Lietuvos užsienio politikoje atsiradus diskusijoms apie Kinijos naudą ir grėsmę Lietuvai, Seimo vaidmuo ir įsitraukimas buvo vertinamas kaip ganėtinai pasyvus. Tačiau, šiuo metu, pagal respondentą, Vyriausybei perėjus į pasyvesnį vaidmenį, Seimo vaidmuo galbūt ir suaktyvėjęs, tačiau deklaruoti, jog jis yra labiau aktyvus ar vis dar pasyvus, nepakanka informacijos.

Vertinant Seimo vaidmenį Kinijos (Taivano) užsienio politikos formavime, svarbu išskirti, jog kai kurių respondentų buvo pažymėtos Seimo rezoliucijų ir pareiškimų apraiškos. Vienintelis respondentas, kuris išskyrė svarbų Seimo vaidmenį šiame procese buvo Užsienio reikalų komiteto atstovas E1, iš dalies, galima prie Seimo vaidmens buvimo šioje temoje priskirti ir respondentą D1. Tačiau, reikėtų pažymėti, jog vertinant visų respondentų atsakymus bendrai, daryti išvadą, jog Seimo vaidmuo šios užsienio politikos formavime iš tiesų gali būti identifikuojamas kaip labai ryškus, nėra galimybės, kadangi remiantis respondentų atsakymų visuma, dauguma respondentų nurodė tik labai

formalias ir išskirtiniais bruožais neišsiskiriančias Seimo veiklos iniciatyvas šioje temoje. Dėl šios priežasties, Seimo vaidmuo Kinijos (Taivano) užsienio politikos formavime gali būti vertinamas kaip minimalus, su kelių respondentų išryškintomis išimtimis.

3.6. Tyrimo rezultatai ir išvados

Siekiant ištirti Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime 2012-2022 m. buvo iškelti trys ginamieji teiginiai:

1. Lietuvos Respublikos Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime lemia pagrindinės politinės asmenybės;
2. Lietuvos Respublikos Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime lemia susiklostęs *de facto* politinis santykis tarp institucijų;
3. Lietuvos Respublikos Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime lemia išorės veiksniai.

Atlikus 7 interviu su Europos reikalų komiteto, Užsienio reikalų komiteto, Užsienio reikalų ministerijos ir Prezidentūros atstovais buvo renkami duomenys, siekiant patvirtinti arba paneigti iškeltus ginamuosius teiginius.

Remiantis statistinių duomenų ir interviu metu surinktais duomenimis, galima daryti išvadą, jog Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime **lemia** pagrindinės politinės asmenybės. Ši išvada remiasi respondentų pateiktais atsakymais, kurie nurodė, jog – „*Apskritai aš manau, kad politikoje labai daug priklauso nuo asmenybių politikų*“ (B1), „*Absoliučiai viskas priklauso nuo asmenybės*“ (D1), „*Politiko asmenybės visuomet vaidina tam tikrą vaidmenį ir būtų labai neteisinga to neįvertinti*“ (G1). Interviu metu gautų duomenų analizė leidžia daryti išvadą, jog siekiant identifikuoti Seimo vaidmenį užsienio politikos procese, svarbu pažymėti, jog šis vaidmuo ir jo atsiradimas gali būti siejamas su pagrindiniais politiniais lyderiais, kurių aktyvus įsitraukimas į vienus ar kitus užsienio politikos klausimus, sukuria prielaidą Seimui aktyviau dalyvauti užsienio politikos klausimų sprendime. Svarbu pažymėti, jog šis nuo asmenybių priklausomas įsitraukimo lygmuo neperžengia ir nepažeidžia Seimui suteiktų funkcijų, tačiau gali koreguoti dabartinį esantį bendradarbiavimo modelį tarp Prezidentūros, Vyriausybės ir Seimo (kaip tai buvo pateikta 7 schemeje).

Antrasis ginamasis teiginys teigė, jog Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime lemia *de facto* susiklostęs politinis santykis tarp institucijų. Remiantis tyrimo duomenimis galima daryti išvadą, jog tarpinstitucinio bendradarbiavimo įtaka Seimo vaidmeniui **negali būti identifikuojama kaip didelę įtaką turintis veiksnys**. Ši išvada tiesiogiai kyla iš to, jog beveik visi

užsienio politikos subjektai nurodė, jog Seimo, Vyriausybės ir Prezidentūros santykiai yra griežtai apibrėžti įstatymų ir Konstitucijos, todėl esantis tarpinstitucinio bendradarbiavimo modelis nėra koreguojamas. Tačiau, svarbu išryškinti, jog esant skirtingoms tarpinstitucinių santykių traktuotėms, atsiskleidžia prielaida, jog Seimo vaidmuo nėra sukonstruotas taip, jog neatsirastų erdvės skirtingoms traktuotėms ir vertinimams, kas Seimo vaidmenį daro ne iki galo apibrėžtą. Vis dėl to, analizuojant šį ginamąjį teiginį, svarbu pažymėti, jog buvo identifikuota parlamentinės kontrolės problema, kadangi šis komitetų naudojamas mechanizmas gali būti pritaikomas tik vienai užsienio politiką formuojančiai ir įgyvendinančiai institucijai – Vyriausybei. Dėl šios priežasties, Seimo vaidmuo, per parlamentinės kontrolės mechanizmą užsienio politikos formavime, gali mažėti, kadangi turimi procesą galintys įtakoti įrankiai negali būti išnaudojami visų užsienio politikos lauke esančių subjektų atžvilgiu.

Paskutinis ginamasis teiginys, kuris buvo iškeltas tyrimo pradžioje, tai išorinės aplinkos įtaka Seimo vaidmeniui. Siekiant patvirtinti šį teiginį, buvo naudojami respondentų atsakymai į interviu klausimus – „<...> *mes matom užsienio reikalų komiteto pirmininkus, kurie labai aktyvūs ir kurie tarptautinėje arenoje plačiai matomi*“ (A1), „*Yra daug įvairių formatų, nuo tokių kaip COSAC (aut. p. Europos Sąjungos reikalų parlamentinių komitetų konferencija¹⁹⁵) kas yra Europos reikalų komiteto kontekste*“ (F1), „<...> *parlamentinė diplomatija yra didžiulis įrankis, didžiulis. Tai ko negali vykdomoji valdžia, pavyzdžiui, tai ko negali pasakyti Prezidentas ar Vyriausybė, tą gali pasakyti Seimo narys*“ (G1) ir „<...> *formuojant apskritai Lietuvos poziciją, Lietuvos pozicionavimą vienu ar kitu klausimu, Seimas yra svarbus*“ (H1). Išanalizavus šiuos ir kitus respondentų atsakymus, galima daryti išvadą, jog santykis su išorine aplinka **gali daryti įtaką Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime**. Svarbu pažymėti, jog ši įtaka turi būti identifikuojama kaip abipusė, kadangi remiantis tyrimo metu surinktais duomenimis, gauta išvada, jog tiek išorinė aplinka gali veikti Seimo vaidmenį, bet tuo pačiu ir pats Seimas ir jame gimstančios parlamentarų iniciatyvos gali įtakoti išorinę aplinką.

Apibendrinant visus tris ginamuosius teiginius, galima daryti išvadą, jos Seimo vaidmenį labiausiai įtakojantis veiksnys yra politiniai lyderiai, o išorinė aplinka, nors ir gali daryti įtaką, vis dėl to labiau priklauso nuo politinių lyderių iniciatyvos ir jų noro veikti išorinėje aplinkoje, kadangi tokios galimybės jiems yra suteikiamos. Tačiau, svarbu pažymėti, jog tarpinstitucinio bendradarbiavimo lygmuo ir *de facto* esanti politinė padėtis negali būti identifikuojama kaip didelę įtaką darantis veiksnys, kadangi jis yra smarkiai apribotas Konstitucijoje ir įstatymuose esančio modelio, kuris atsispindi šio darbo 6 schemoje pateiktame modelyje.

Tyrimo metu taip pat buvo atskleisti tam tikri ribojantys veiksniai, nuo kurių Seimo vaidmuo tam tikrais atvejais negali būti įtakojamas. Vienas iš šių ribojančių veiksnių, tai parlamentinės

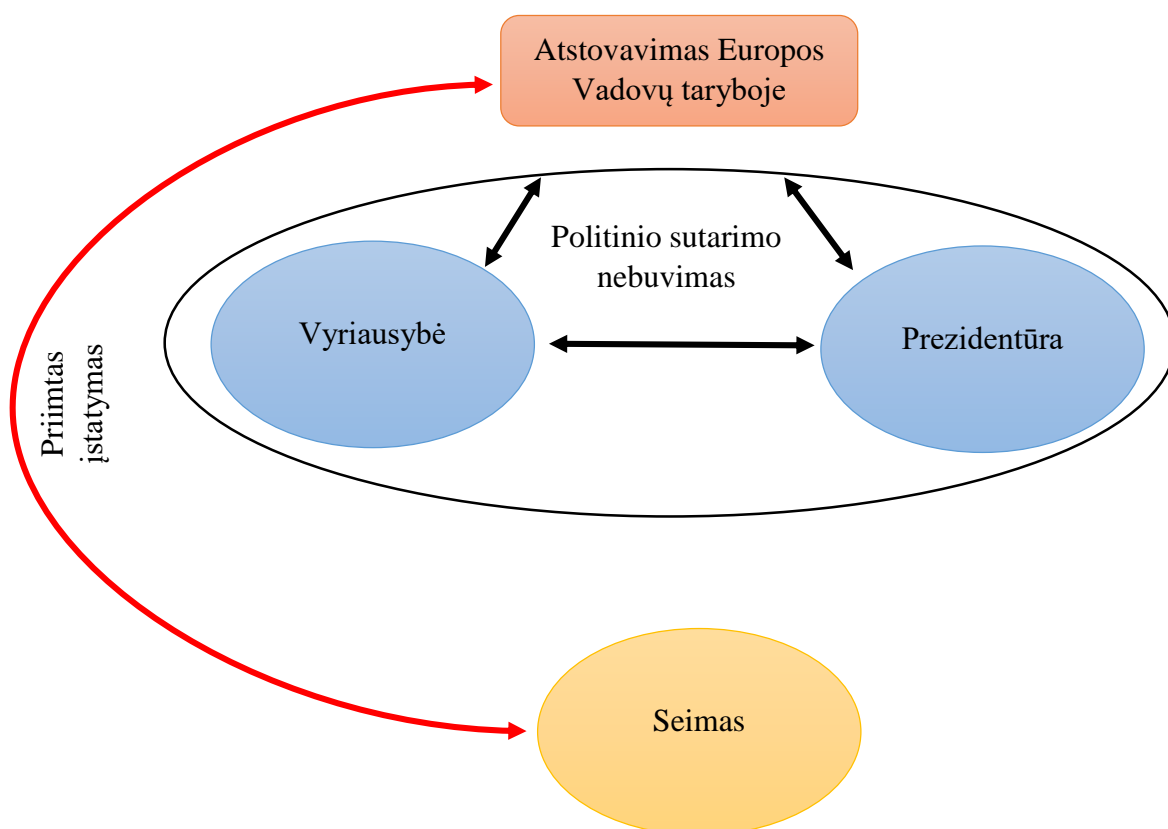
¹⁹⁵ „COSAC“, *supra note*, 183.

kontrolės taikymo mechanizmas, kuris remiantis šiuo metu esančiu reguliavimu gali būti naudojamas tik Vyriausybės atžvilgiu. Be šio veiksnio, Seimo vaidmenį taip pat gali riboti pasyvios asmenybės, kurios užima pagrindinės politines figūras, kadangi dėl jų neaktyvumo užsienio politikos formavime, Seimo vaidmuo užsienio politikos formavime gali ryškiai sumažėti.

Išanalizavus visus ginamuosius teiginius ir ištyrus kurie iš jų turi didžiausią įtaką Seimo vaidmeniui užsienio politikos formavime, buvo atliktas Seimo vaidmens užsienio politikoje tyrimas, remiantis 2012-2022 m. laikotarpyje įvykusių konkrečiais užsienio politikos įvykiais – Europos Vadovų tarybos atstovavimo problema, Baltarusijos ir Lietuvos santykiai ir Kinijos (Taivano) politikos problema.

Visų pirma, siekiant nustatyti praktikoje pasireiškiantį Seimo vaidmenį užsienio politikoje, buvo analizuojamas Europos Vadovų tarybos atstovavimo klausimas. Siekiant nustatyti Seimo vaidmenį šiame procese, visų pirma buvo bandoma identifikuoti koks modelis, respondentų nuomone, geriausiai tiktų Lietuvai. Didžioji dalis respondentų sukūrė konsensuą, kad Lietuvą Europos Vadovų taryboje turėtų atstovauti Vyriausybės atstovai. Kadangi ši užsienio politikos problema šiuo metu vis dar nėra išspręsta, buvo siekiama iširti kokį potencialų vaidmenį šioje temoje galėtų atlikti, o galbūt jau atlieka Seimas. Iš visų tyrimo duomenų buvo gauta išvada, jog Seimas Europos Vadovų tarybos atstovavimo temoje galėtų atlikti pagrindinį vaidmenį ir esant politinei valiai, įstatymo priėmimu išspręsti šią problemą. Šiuo atveju Seimo vaidmuo užsienio politikos formavime Europos Vadovų tarybos temoje atliktų pagrindinį vaidmenį (žr. 8 schemą).

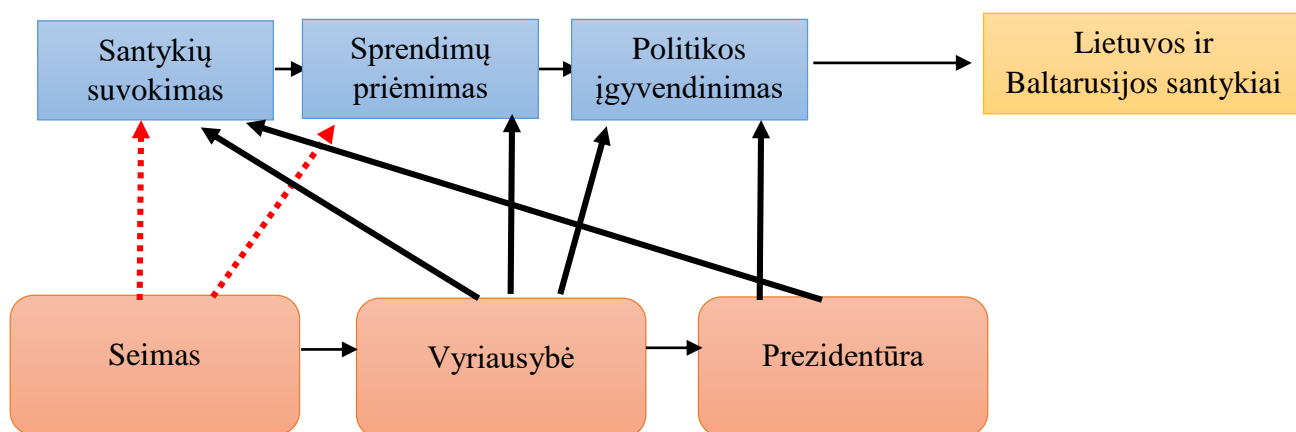
8 schema. Seimo vaidmuo Europos Vadovų tarybos atstovavimo klausimu

Remiantis pateikta schema, svarbu nurodyti, jog Seimas šioje diskusijoje šiuo metu, remiantis esančia įstatymine santvarka nedalyvauja, kadangi dėl atstovavimo Europos Vadovų taryboje šiuo metu apsispręsti turi Vyriausybė ir Prezidentūra bendrai. Vis dėl to, dėl nesančio politinio sutarimo, Seimas įgyvendindamas tiesiogiai iš Konstitucijos ir Lietuvos politinės santvarkos kylančią funkciją – įstatymų leidybą, galėtų nekoreliuodamas su kitomis dviem institucijomis priimti įstatymą, kuris įpareigotų Vyriausybę ar Prezidentūrą laikytis įstatymuose nustatytos tvarkos ir galutinai uždaryti šį klausimą. Dėl šios priežasties, **Seimo vaidmuo Europos Vadovų tarybos atstovavimo klausimus yra potencialiai svarbiausias, kadangi tik Seimas turi įstatymų leidžiamosios valdžios galias.**

Antrasis atvejis, kuris buvo pasirinktas nustatyti Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime, tai Lietuvos ir Baltarusijos tarpusavio santykių formavimas. Tiriant šį atvejį buvo atskleista, kad kiekvienos užsienio politikoje dalyvaujančios institucijos atstovas mato Seimo vaidmenį šiame procese. Seimo vaidmuo šio atvejo formavime yra paremtas Seimo oficialiomis funkcijomis – rezoliucijų priėmimu, Seimo narių iniciatyvos įgyvendinimu ir valstybinės pozicijos formavimu komitetuose (žr. 9 schemą).

9 schema. Seimo vaidmuo Lietuvos ir Baltarusijos santykių formavime

.....➤ Rezoliucijos, komitetų pareiškimai ir pan.

Atsižvelgiant į schemoje pateiktą informaciją, galima daryti išvadą, jog **Seimo vaidmuo Baltarusijos ir Lietuvos santykių formavime yra formuojantis ir koordinuojantis valstybės poziciją.** Per komitetų veiklą (derinant valstybinę poziciją), santykių suvokimą (komitetų pareiškimai, Seimo narių

pareiškimai ir iniciatyvos), Seimas įtakoja politikos įgyvendinimą ir taip prisideda prie šios politikos formavimo.

Galiausiai, trečiasis atvejis, kuris buvo tiriamas, siekiant nustatyti Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime, tai Kinijos (Taivano) atvejis. Nors visi respondentai aptarė šį konkretų užsienio politikos atvejį, beveik nei vienas respondentas negalėjo pateikti koks buvo Seimo vaidmuo šios politikos formavimo procese (išskyrus E1 respondentą ir D1 respondento kai kurias mintis). Svarbu pažymėti, jog respondentas D1 pažymėjo, jog Seimo vaidmenį galima matyti per Lietuvos ir Jungtinių Amerikos Valstijų diplomatinių santykių užmezgimą ir iš šių santykių kylančią politiką, o respondentas E1 išskyrė neformaliai veikusios tarpparlamentinių ryšių grupės su Taivanu svarbą. Vis dėl to, remiantis tyrimo rezultatais reikia nurodyti, jog **Kinijos (Taivano) politikos formavime Seimo vaidmens identifikuoti kaip ryškaus nėra galimybės.**

Išanalizavus visus tyrimo duomenis, galima teigti, jog Seimo vaidmuo užsienio politikos formavime yra smarkiai įtakojamas svarbiausių politinių figūrų, šiam vaidmeniui taip pat įtaką turi santykis su išorine aplinka, o tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir *de facto* politinė bendradarbiavimo sistema, dėl griežto modelio, reikšmingai šio vaidmens neįtakoja. Pats Seimo vaidmuo, užsienio politikoje, gali būti apibendrinamas kaip formuojantis svarbiausias pozicijas, kontroliuojantis šių pozicijų pristatymą ir pateikimą, kuriantis pozicijas ir prisidedantis prie politikos formavimo ir įgyvendinimo.

IŠVADOS

1. Tarptautinės politikos mokslų plotmėje vertinga atskirti dvi teorines paradigmas – tarptautinius santykius ir užsienio politiką. Tarptautiniai santykiai, tai tam tikra teorinė paradigma, kuri analizuodama konkrečius veiksnius ir veiklą, įtakoja išorinę aplinką ir valstybių galią. Tuo tarpu užsienio politika, tai konkrečių veiksmų rinkinys, kuriomis naudojantis, suverenos valstybės siekia savo nacionalinių interesų įgyvendinimo išorinėje aplinkoje. Tarptautinių santykių teorijos padeda formuoti užsienio politiką, kadangi šių teorijų išryškinami teoriniai pagrindai, tampa konkrečiais valstybių užsienio politikoje naudojamais įrankiais. Užsienio politikos formavimą galima aiškinti pasitelkiant realizmo, neorealizmo ir neoklasikinio realizmo teorines prieigas. Siekiant analizuoti konkrečių valstybių vidaus politikos institucijų įtaką užsienio politikos rezultatui, geriausiai tinkama teorija yra neoklasikinis realizmas, kuris teorinėje plotmėje iškelia įsiterpiančiųjų kintamųjų svarbą ir įtaką užsienio politikos rezultatui.
2. Lietuvos užsienio politikos procese, remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucija ir kitais teisės aktais, yra trys veikėjai. Pagrindiniais laikomi – Prezidentas ir Vyriausybė, kurie kartu formuoja ir įgyvendina užsienio politiką. Trečiasis veikėjas yra Seimas, kuris gali ratifikuoti ir denonsuoti tarptautines sutartis, spręsti kitus užsienio politikos klausimus. Užsienio politikos sferoje Seimo sudėtyje dirba du pagrindiniai komitetai – Europos reikalų ir Užsienio reikalų komitetas, Vyriausybės sudėtyje už užsienio politiką yra atsakinga Užsienio reikalų ministerija. Pagal esantį užsienio politikos formavimo procesą Lietuvoje, Vyriausybė (Užsienio reikalų ministerija) ir Prezidentas kartu formuoja užsienio politiką, o Seimas (per komitetų veiklą) įtakoja ir kontroliuoja Užsienio reikalų ministerijos vykdomą ir formuojamą politiką.
3. Atliktas tyrimas parodė, jog Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime įtakoja: a) pagrindinės politinės figūros, b) išorinė aplinka. Mažesnę, bet vis tiek galimą identifikuoti įtaką, turi tarpinstitucinis bendradarbiavimas tarp visų užsienio politikos erdvėje veikiančių institucijų. Seimo vaidmuo konkrečiuose atvejuose pasireiškia per – a) Europos Vadovų tarybos atstovavimo klausime Seimas yra vienintelė institucija galinti įstatymo pagalba išspręsti atstovavimo problema (įstatymų leidėjo vaidmuo), Baltarusijos ir Lietuvos santykių formavime Seimas atstovauja pozicijų kūrėjo, formuotojo ir kontroliuotojo vaidmenį, tuo pačiu per asmenines politinių asmenybių iniciatyvas Seimas gali identifikuoti esančią santykių problemą, tuo pačiu formuojant ir prisidedant prie valstybinės pozicijos kūrimo. Kinijos (Taivano) atveju ryškus Seimo vaidmuo šios politikos formavime aptiktas nebuvo.

BIBLIOGRAFIJOS ŠALTINIŲ SARAŠAS

Teisės ir kiti norminiai aktai:

1. „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. e-seimas.lrs. Žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>.
2. „Dėl Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos nuostatų patvirtinimo“. e-seimas.lrs. Žiūrėta 2023 m. kovo 28 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.63481>.
3. „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. e-seimas.lrs. Žiūrėta 2023 m. kovo 28 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.439761>.
4. „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. e-seimas.lrs. Žiūrėta 2023 m. kovo 28 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/886c7282c12811e682539852a4b72dd4>.
5. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 23 d. <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>.
6. „Lietuvos Respublikos Seimo statutas“. TAR. Žiūrėta 2023 m. kovo 29 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.123B53F30F70/asr>.
7. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas“. e-seimas.lrs. Žiūrėta 2023 m. kovo 28 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5807/asr>.

Kiti šaltiniai:

8. Ahmed, Jasmine. „The theoretical significance of foreign policy in international relations – an analyses“. *Journal of Critical Reviews* 7, 2 (2020): 787. <https://www.jcreview.com/admin/Uploads/Files/61a743b1835520.33416335.pdf>.
9. Arash Heydarian Pashakhanlou. „The Past, Present and Future of Realism“. *E-International relations*. žiūrėta 2023 m. kovo 18 d. <https://www.e-ir.info/2018/01/15/the-past-present-and-future-of-realism/>.
10. AS, Bojang „The Study of Foreign Policy in International Relations“. *Journal of Political Sciences & Public Affairs* 6, 4 (2018): 1. <https://www.longdom.org/open-access/the-study-of-foreign-policy-in-international-relations-2332-0761-1000337.pdf>.
11. Boyce, Carolyn ir Neale Palena. CONDUCTING IN-DEPTH INTERVIEWS: A Guide for Designing and Conducting In-Depth Interviews for Evaluation Input. (žJungtinės Amerikos Valstijos: Pathfinder International, 2006.

- https://nyhealthfoundation.org/wp-content/uploads/2019/02/m_e_tool_series_indepth_interviews-1.pdf.
12. „COSAC“. europarl.europa.eu. Žiūrėta 2023 m. balandžio 20 d.
<https://www.europarl.europa.eu/relnatparl/en/institutional-bodies/cosac>.
 13. „Disertacijos gynimas“. KTU. žiūrėta 2023 m. kovo 13 d.
<https://ktu.edu/events/parlamento-vaidmuo-uzsienio-politikos-formavime-naujosios-demokratijos-atvejis/>.
 14. Guzzini, Stefano. *Realist theories in practice*. Kopenhaga: Danish Institute for International Studies, 2017.
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1163925/FULLTEXT01.pdf>.
 15. Hill, Christopher. *The changing politics of foreign policy*. Londonas: Palgrave Macmillan, 2002.
 16. Hollis, Martin ir Smith Steve. *Tarptautiniai santykiai: aiškinimas ir supratimas*. Vilnius: Tyto Alba, 1998.
 17. Janeliūnas, Tomas. „Prezidento įtaka Lietuvos užsienio politikos formavimui: galios centro pokytis D. Grybauskaitės prezidentavimo laikotarpiu“. *Politologija*, 2/94 (2019): 16.
<https://www.journals.vu.lt/politologija/article/download/13332/12250/19268>.
 18. Kalinauskas, Gintaras. *Parlamentinė kontrolė. I dalis, teorija*. Vilnius: Registrų centras, 2010.
 19. Kalinauskas, Gintaras. *Parlamentinė kontrolė. II dalis, praktika*. Vilnius: Registrų centras, 2010.
 20. Kennethas Waltzas. „Neorealism: Confusions and criticism“. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d.
<https://ir101.co.uk/wp-content/uploads/2018/11/Waltz-Neorealism-Confusions-and-Criticisms.pdf>.
 21. „Komitetai ir komisijos“. LRS. Žiūrėta 2023 m. balandžio 14 d.
https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35733 ir
https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=15837&p_k=1 ir
https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38334.
 22. „Komitetai ir komisijos“. LRS. Žiūrėta 2023 m. balandžio 14 d.
https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35733 https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38334.
 23. „Komitetai ir komisijos“. LRS. Žiūrėta 2023 m. balandžio 14 d.
https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=15837&p_k=1.
 24. „Komitetai ir komisijos“. LRS. Žiūrėta 2023 m. balandžio 14 d.
https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38334.
 25. „Komitetai ir komisijos“. LRS. Žiūrėta 2023 m. balandžio 14 d.
https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35733.
 26. „Komiteto veiklos ataskaitos“. LRS. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d.
https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38557&p_k=1.

27. „Komiteto veiklos ataskaitos“. LRS. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d.
https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=36098&p_k=1.
28. „Komiteto veiklos ataskaitos“. LRS. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d.
https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38557&p_k=1.
29. „Komiteto veiklos ataskaitos“. LRS. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d.
https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=36098&p_k=1.
30. Linklater, Andrew. „Neorealizmas teorijoje ir praktikoje“. Iš *Tarptautinių santykių teorija šiandien*, Ken Booth ir Steve Smith, Vilnius: Algarvė, 2000.
31. Nekrašas, Evaldas. „Lithuanian Political System and Foreign Policy Decision Making“. *Lithuanian Foreign Policy Review*, 4 (1999): 22.
32. Norrin M. Ripsman. „Neoclassical Realism“, Oxford Research Encyclopedia of International Studies. Žiūrėta 2023 m. kovo 19 d.
<https://oxfordre.com/internationalstudies/display/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-36?print=pdf>.
33. „Oficialioji Konstitucinė doktrina. Svarbiausios nuostatos 1993-2020“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 23 d.
<https://lrkt.lt/data/public/uploads/2020/10/oficialioji-konstitucine-doktrina-web.pdf>.
34. Pierce, Roger. *Qualitative Versus Quantitative Methods: A Relevant Argument?*. London: SAGE Publications Ltd, 2011.
35. “Political Realism in International Relations”. Stanford encyclopedia of Philosophy. Žiūrėta 2023 m. kovo 11 d.
<https://plato.stanford.edu/entries/realism-intl-relations/>.
36. Prakapas, Romas ir Butvilas Tomas. *Mokslinio tiriamojo darbo logografika studijoms*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011).
<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16931/9789955192664.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
37. „Rezoliucijos“. Teisės aktų informacinė sistema. Žiūrėta balandžio 20 d.
38. „Seimo ir komiteto rezoliucijos ir pareiškimai“. LRS. Žiūrėta 2023 m. balandžio 20 d.
https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=36373&p_k=1.
39. „Seimo ir komiteto rezoliucijos ir pareiškimai“. LRS. Žiūrėta 2023 m. balandžio 20 d.
https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38673&p_k=1.
40. Vitkus, Gediminas. *Politologija*. Vilnius: Danielius, 1998.
41. Žalimas, Dainius. „Lietuvos Respublikos užsienio politikos konstituciniai pagrindai“. Iš *Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis*, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2022.

42. Žigaras, Feliksas. *Politologija*. Vilnius: Gimtinė, 2001.

SANTRAUKA

Šiame baigiamajame magistriniame darbe nagrinėjamas Seimo vaidmuo užsienio politikos formavime 2012-2022 m. Lietuvos politikos mokslų plotmėje nėra atlikta pakankamai tyrimų, kurie analizuotų svarbiausios vidaus institucijos – Seimo, vaidmenį užsienio politikos formavime. Šio darbo tikslas išanalizuoti Seimo vaidmenį formuojant Lietuvos užsienio politiką 2012-2022 metais, siekiant identifikuoti Seimo vaidmenį užsienio politikos procese. Šio tikslo siekiama analizuojant tarptautinių santykių teorijas, taip pat išskiriant kiekvienos užsienio politikos formavime dalyvaujančios institucijos funkcijas, identifikuojant užsienio politikos formavimo procesą Lietuvoje, ir pasitelkiant empirinių (statistinių, interviu metu gautų) duomenų analizę. Siekiant išanalizuoti tarptautinių santykių teorijas, kurių teoriniai pagrindai gali atsispindėti užsienio politikos formavime, analizuojamos trys teorijos – realizmas, neorealizmas ir neoklasikinis realizmas. Siekiant ištirti Seimo vaidmenį užsienio politikos formavime 2012-2022 m. darbe naudojami metodai – giluminio, pusiau struktūruoto interviu, kokybinės ir kiekybinės analizės metodai. Naudojant šiuos metodus buvo gauta išvada, jog Seimo vaidmuo užsienio politikos formavime gali būti identifikuojamas kaip – formuojantis, įtakojantis ir kontroliuojantis. Šį baigiamąjį magistrinį darbą sudaro trys skyriai, kuriuose pateikiama užsienio politikos ir tarptautinių santykių teorijų tarpusavio sąveika, Lietuvos užsienio politikos formavimo procesas ir Seimo vaidmens, formuojant užsienio politiką, tyrimas.

Raktiniai žodžiai: parlamentas, Seimas, užsienio politika, tarptautiniai santykiai, vaidmuo, formavimas.

SUMMARY

This master thesis examines the role of the Seimas in foreign policymaking in 2012-2022. There is not enough research in Lithuanian political science that analyses the role of the Seimas, the most important domestic institution, in foreign policymaking. The aim of this paper is to analyze the role of the Seimas in the formulation of Lithuania's foreign policy in 2012-2022 in order to identify the role of the Seimas in the foreign policy process. This is done by analyzing theories of international relations, as well as distinguishing the functions of each institution involved in foreign policy making, identifying the process of foreign policy making in Lithuania, and by analyzing empirical (statistical, interview) data. In order to analyze the theories of international relations whose theoretical underpinnings can be reflected in foreign policy making, three theories are analyzed: realism, neorealism and neoclassical realism. In order to investigate the role of the Seimas in foreign policy making in 2012-2022, the methods used in the paper are in-depth interviews, semi-structured interviews, qualitative and quantitative analysis. Using these methods, it was concluded that the role of the Seimas in foreign policy formation can be identified as - shaping, influencing and controlling. This thesis consists of three chapters, which present the interaction between the theories of foreign policy and international relations, the process of foreign policy formation in Lithuania, and the role of the Seimas in the formulation of foreign policy.

Keywords: parliament, Seimas, foreign policy, international relations, role, formation.

PRIEDAI

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2023-05-01 d.
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

Viešojo valdymo ir verslo fakulteto, Tarptautinės politikos

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė) Rugilė Valatkienė

(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas
„Seimo vaidmuo formuojant Lietuvos užsienio politiką 2012-2022 m.“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

Rugilė Valatkienė

(parašas)

(vardas, pavardė)

INTERVIU KLAUSIMAI

1. Kaip Seimas, o ypač atskiri komitetai, gali prisidėti ir prisideda prie Lietuvos užsienio politikos formavimo?
2. Kokios konkrečios komitetų funkcijos ir turimi instrumentai sudaro prielaidas Seimui, kaip institucijai, dalyvauti užsienio politikos formavimo procesuose? Ir kurie jų dažniausiai pasitelkiami?
3. Kaip apibrėžtumėte Seimo ir atskirų komitetų santykį su pagrindinėmis užsienio politikos formavimo institucijomis – LR Prezidentūra ir LR Užsienio reikalų ministerija? Ar turime aiškų bendradarbiavimo modelį, kuris yra efektyvus?
4. Kiek šį aukščiau minėtą santykį lemia asmenybių faktorius, t. y. ar ir kaip komitetų veiklą ir galimybes nulemia tai, kokie konkretūs asmenys tuo metu užima vienas ar kitas pareigas?
5. Kokios yra Seimo ir komitetų parlamentinės kontrolės galimybės užsienio politikos srityje ir kuriomis yra dažniausiai naudojamosi?
6. Kaip vertintumėte Seimo, o ypač atskirų komitetų pirmininkų ir narių, galimybes veikti ir tarptautinėje arenoje bei taip prisidėti prie užsienio politikos formavimo? Ir kas lemia naudojimąsi/nesinaudojimą šiomis galimybėmis?
7. Kaip manote, koks Lietuvos atstovavimo modelis Europos vadovų taryboje Lietuvai būtų geriausias?
8. Kiek Seimas ar jo atskiri komitetai gali dėl Lietuvos atstovavimo EVT daryti tam tikrą įtaką/vykdyti parlamentinę kontrolę?
9. Koks buvo/yra Seimo vaidmuo formuojant Lietuvos užsienio politiką po Baltarusijos Prezidento rinkimų ir kokius konkrečius Seimo veiksmus išskirtumėte?
10. Koks buvo/yra Seimo vaidmuo formuojant Lietuvos užsienio politiką Taivano klausimu ir kokius konkrečius Seimo veiksmus išskirtumėte?
11. Ar matytumėte poreikį ir, jeigu taip, kokį, keisti Seimo ar atskirų komitetų galias/funkcijas užsienio politikos formavime?

INTERVIU KLAUSIMAI

1. Kaip apibrėžtumėte Prezidentūros ir Seimo santykių modelį užsienio politikos formavime? Kuriose srityse matote didžiausią Seimo įsitraukimą, o kur Seimas faktiškai nedalyvauja?
2. Kiek šiuos santykius įtakoja asmenybių faktorius, t.y. ar ir kaip šiuos santykius nulemia tai, kokie asmenys tuo metu užimta vienas ar kitas pareigas?
3. Kaip vertintumėte Seimo galimybes veikti ir tarptautinėje arenoje bei taip prisidėti prie užsienio politikos formavimo? Ir kas lemia naudojimąsi/nesinaudojimą šiomis galimybėmis?
4. Kaip apibrėžtumėte Prezidentūros santykius su Užsienio reikalų ir Europos reikalų komitetais (kokiais klausimais dažniausiai vyksta bendradarbiavimas, kokiomis formomis tas bendradarbiavimas vykta, kaip būtų galima apibrėžti bendradarbiavimo intensyvumą ir nuo ko tai priklauso ir pan.)?
5. Kaip vertinate komitetų vykdomą parlamentinę kontrolę ir jos efektyvumą?
6. Kaip manote, koks Lietuvos atstovavimo modelis Europos vadovų taryboje Lietuvai būtų geriausias?
7. Ar formuojant Lietuvos užsienio politiką po Baltarusijos Prezidento rinkimų vyko\vyksta bendradarbiavimas su Seimu? Jei buvo, ar galite išskirti konkrečius atvejus, kuomet Seimas įsitraukė į šį procesą ir kaip?
8. Ar formuojant Lietuvos užsienio politiką Taivano klausimu vyko tarpinstitucinis dialogas tarp Seimo ir Prezidentūros? Jei taip, išskirkite konkrečius atvejus, kuomet Seimas įsitraukė į šios politikos formavimą ir kokiais būdais.
9. Ar Užsienio reikalų ministerijos (ir Vyriausybės) santykiai su Lietuvos Respublikos Prezidentu turi įtakos Seimo įsitraukimui į užsienio politikos formavimą? Jei taip, paaiškinkite kokiu santykių modeliu tai pasireiškia.
10. Ar matote poreikį koreguoti Seimo turimas funkcijas užsienio politikos formavime? Jei taip, pateikite kokias korekcijas manote yra naudinga padaryti, jei ne, paaiškinkite kodėl.

INTERVIU KLAUSIMAI

1. Kaip apibrėžtumėte Seimo ir Užsienio reikalų ministerijos santykių modelį užsienio politikos formavime? Kuriose srityse šis bendradarbiavimas yra intensyviausias, o kur LRS faktiškai nedalyvauja?
2. Kiek šiuos santykius įtakoja asmenybių faktorius, t.y. ar ir kaip šiuos santykius nulemia tai, kokie asmenys tuo metu užima vienas ar kitas pareigas (Prezidento, užsienio reikalų ministro, Seimo pirmininko, URK/ERK pirmininko)?
3. Kaip būtų galima apibūdinti Užsienio reikalų ministerijos ir Europos reikalų ir Užsienio reikalų komitetų bendradarbiavimo modelį (t.y. ar dažnai ministerijos atstovai dalyvauja komitetų posėdžiuose, kokie kiti bendradarbiavimo formatai naudojami)?
4. Kaip URM vykdomos užsienio politikos atžvilgiu komitetai įgyvendina parlamentinės kontrolės funkciją? Kiek šis instrumentas yra išnaudojamas būtent užsienio politikos srityje?
5. Kaip komitetų vadovai gali prisidėti prie užsienio politikos formavimo, veikdami tarptautinėje arenoje ir ar turime šiuo aspektu gerosios praktikos pavyzdžių?
6. Kaip manote, koks Lietuvos atstovavimo modelis Europos vadovų taryboje Lietuvai būtų geriausias?
7. Ar formuojant Lietuvos užsienio politiką po Baltarusijos Prezidento rinkimų vyko\vyksta bendradarbiavimas su Seimu? Jei buvo, ar galite išskirti konkrečius atvejus, kuomet Seimas įsitraukė į šį procesą ir kaip?
8. Ar formuojant Lietuvos užsienio politiką Taivano klausimu vyko tarpinstitucinis dialogas tarp Seimo ir Užsienio reikalų ministerijos? Jei taip, išskirkite konkrečius atvejus, kuomet Seimas įsitraukė į šios politikos formavimą ir kokiais būdais.
9. Ar Užsienio reikalų ministerijos (ir Vyriausybės) santykiai su Lietuvos Respublikos Prezidentu turi įtakos Seimo įsitraukimui į užsienio politikos formavimą? Jei taip, paaiškinkite kokiu santykių modeliu tai pasireiškia.
10. Ar matote poreikį koreguoti Seimo turimas funkcijas užsienio politikos formavime? Jei taip, pateikite kokias korekcijas manote yra naudinga padaryti, jei ne, paaiškinkite kodėl.